

WIJ EN ONS VERLEDEN

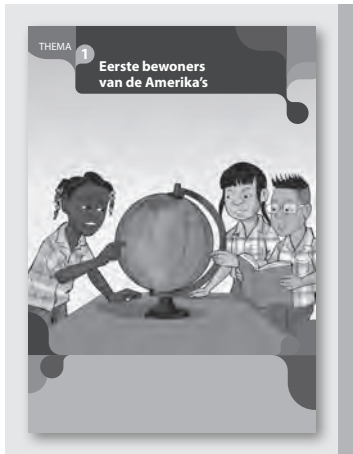
Nieuwe Editie

Deze uitgave kwam tot stand door samenwerking tussen de afdeling Curriculumontwikkeling van MinOWC en een lokaal en internationaal team, bestaande uit vakexperts, onderwijskundigen, educatieve auteurs, (eind) redacteurs, fotografen en illustratoren en grafisch ontwerper, onder leiding van de Vrije Universiteit Brussel.

© 2022, Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
Paramaribo, Suriname

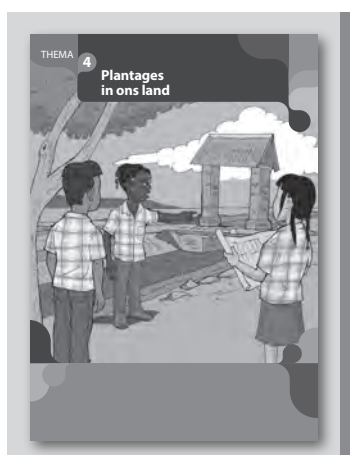
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks vele inspanningen is het de uitgever misschien niet gelukt alle rechthebbenden te achterhalen. Als u denkt rechthebbende te zijn, neemt u dan contact op met de uitgever.

	Inhoudsopgave	3
	1. Inleiding	6
	2. Werkwijze leermateriaal	7
	2.1. Hoe is het materiaal georganiseerd?	7
	2.2. Materiaal	8
	2.3. Didactisch model	9
	2.4. Differentiatiemogelijkheden	10
	2.5. Evaluatie en beoordeling	10
	2.6. 21e-eeuwse vaardigheden	11
	3. Structuur leerkrachtenboek	12
	4. Lesdoelen	13
	Thema 1 – Eerste bewoners van de Amerika's	21
	Les 1 Kennis over vroeger	28
	Les 2 Grote beschavingen in ons werelddeel	30
	Les 3 Eerste Inheemsens in ons land	32
	Verwerkingsopdrachten	34
	Kopieerbladen	
	Thema 2 – Vreemdelingen in de Amerika's	39
	Les 1 Op zoek naar een zeeweg naar Indië	46
	Les 2 Een zeeweg naar Indië gevonden?	48
	Les 3 Vreemdelingen in de Amerika's	49
	Verwerkingsopdrachten	51
	Kopieerbladen	
	Kwartaalopdrachten – Kwartaal 1	55
	1. Muurkrant	55
	2. Collage	56
	3. Onderzoeker	57
	4. Producten- en voorwerpentafel	58

Thema 3 – Europeanen komen naar ons land	59
Les 1 Europeanen in de Guyana's	68
Les 2 Engelsen koloniseren ons land	70
Les 3 Ons land wordt een Nederlandse kolonie	72
Verwerkingsopdrachten	74
Kopieerbladen	

Thema 4 – Plantages in ons land	79
Les 1 De aanleg van plantages	86
Les 2 Plantage Meerzorg	88
Les 3 Hoe was het werk verdeeld op een plantage?	90
Verwerkingsopdrachten	92
Kopieerbladen	

Thema 5 – Handel in slaafgemaakten	95
Les 1 Handel in slaafgemaakten	102
Les 2 Eenmaal, andermaal ... verkocht!	104
Les 3 Slaafgemaakten in Paramaribo	106
Verwerkingsopdrachten	108
Kopieerbladen	

Kwartaalopdrachten – Kwartaal 2	111
1. Omgevingsgeschiedenis	111
2. Osodresi buku	112
3. Kwartetten	113
4. Toneelspel	114

Thema 6 – Verzet op plantages en marronage in het diepe binnenland

115

Les 1 Het verzet van slaafgemaakten

122

Les 2 Strijden voor de vrijheid

124

Les 3 De strijd gaat door

126

Verwerkingsopdrachten

128

Kopieerbladen

Thema 7 – Wat er gebeurde in de 19e eeuw

133

Les 1 Afschaffing van de slavernij in ons land

140

Les 2 Na de afschaffing van de slavernij

142

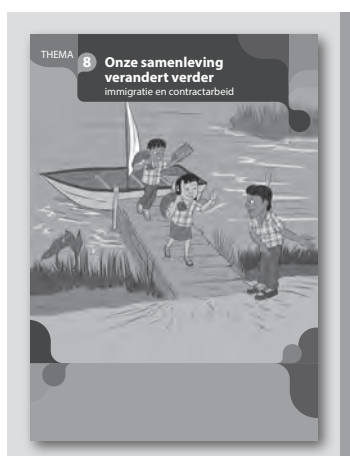
Les 3 Werken om te leven

144

Verwerkingsopdrachten

146

Kopieerbladen

Thema 8 – Onze samenleving verandert verder

149

Les 1 Onze samenleving verandert

156

Les 2 De komst van Hindostaanse en Javaanse contractarbeiders

158

Les 3 Het verzet van de contractarbeiders

161

Verwerkingsopdrachten

163

Kopieerbladen

Kwartaalopdrachten – Kwartaal 3

167

1. Museumbezoek

167

2. Monument/het maken van een kunstwerk

168

3. Wereldkaart

169

4. Tijdlijn

170

Bijlagen

173

Bijlage 1 Evaluatiewijzer

173

1 INLEIDING

Voor u ligt het leerkrachtenboek van het leergebied Geschiedenis voor leerjaar 7.

Het leergebied Geschiedenis en geschiedenisonderwijs in het algemeen heeft als doel bij te dragen tot het begrijpen van wat zich in het heden in ons land en in de wereld afspeelt. Daartoe is kennis over het verleden uiteraard erg belangrijk. Het verschaft de jonge generatie inzicht in de geschiedenis van ons land en verklaart grotendeels de achtergrond van de **identiteit** van het Surinaamse volk. Het draagt bij tot de vorming van staatsburgerschap. Maar de ontwikkeling van burgerschap beperkt zich niet alleen tot de Surinaamse samenleving. De Surinaamse leerling maakt immers ook deel uit van de Caricom-gemeenschap en is ook wereldburger. Daarom beperkt het geschiedenisonderwijs van de basisschool zich niet enkel tot de geschiedenis van Suriname. Er komen ook regionale en internationale thema's en onderwerpen aan bod die verband houden met de geschiedenis van ons land.

Het centrale uitgangspunt van het leergebied Geschiedenis in leerjaar 7 is dat het geschiedenisonderwijs bijdraagt tot de ontwikkeling van de **eigenheid van ons volk**. Deze ontwikkeling werd in het geschiedenisonderwijs ingezet sinds de soevereiniteitsoverdracht in 1975. Met het verbeteren en aanscherpen van inzichten kan dit vernieuwde geschiedeniscurriculum bijdragen aan de emancipatorische ontwikkeling van elk kind op de basisschool.

2 WERKWIJZE LEERMATERIAAL

2.1. Hoe is het materiaal georganiseerd?

Het lesmateriaal van Geschiedenis in leerjaar 7 is **thematisch-concentrisch** opgebouwd. Dit wil zeggen dat dezelfde thema's in de verschillende leerjaren terugkomen en dat de bijbehorende onderwerpen steeds in moeilijkheidsgraad opklimmen. In het 6de leerjaar kregen de leerlingen een rondgang door de geschiedenis van Suriname, vanaf de eerste bewoners tot en met de onafhankelijkheid. In leerjaar 7 vindt een verdere verdieping plaats van de reeds behandelde thema's. De leerlingen raken hierdoor vertrouwd met de onderwerpen. Politieke, economische en sociaal-culturele ontwikkelingen worden daarbij verder uitgediept. De leidraad door alle thema's heen blijft de ontwikkeling van de Surinaamse samenleving.

Als introductie van het geheel wordt in leerjaar 7 gestart met een instapweek. Hierbij kan u aangeven wat hen te wachten staat. Duidelijke doelen en verwachtingen hebben immers een gunstig effect op het leerproces van de leerlingen. U kan dit moment ook gebruiken om de leerstof van leerjaar 6 op te frissen en de leerlingen te activeren. Dit moment geeft u de gelegenheid om rustig de beginsituatie van de leerlingen te peilen.

In leerjaar 7 zijn alle lesonderwerpen opgenomen in acht thema's. Elk thema bestaat uit drie lessen met lesgebonden vragen en overkoepelende verrijkingsopdrachten per thema. Daarnaast zijn er ook bijkomende kwartaalopdrachten die een herhaling omvatten van de leerstof van de afgelopen periode. In Tabel 1 kan u zien hoe de thema's onder de drie kwartalen worden verdeeld.

Kwartaal	Lesweken	Thema/kwartaalopdracht
Kwartaal 1	Week 1	Instapweek
	Week 2 - 5	Thema 1: Eerste bewoners van de Amerika's
	Week 6 - 9	Thema 2: Vreemdelingen in de Amerika's
	Week 10 - 12	Kwartaalopdracht 1: ruimte voor een groepsopdracht of werkstuk
	Kerstvakantie	
Kwartaal 2	Week 15 - 18	Thema 3: Europeanen komen naar ons land
	Week 19 - 22	Thema 4: Plantages in ons land
	Week 23 - 26	Thema 5: Handel in slaafgemaakten
	Week 27	Kwartaalopdracht 2: ruimte voor presentatie of educatieve tocht
	Paasvakantie	
Kwartaal 3	Week 31 - 34	Thema 6: Verzet op plantages en Marronage in het diepe binnenland
	Week 35 - 38	Thema 7: Wat er gebeurde in de 19e eeuw
	Week 39 - 42	Thema 8: Onze samenleving verandert verder
	Week 43 - 44	Kwartaalopdracht 3: ruimte voor presentatie of educatieve tocht
	Grote vakantie	

Tabel 1. De aangeboden thema's per kwartaal.

Elk thema is telkens uitgezet over een periode van vier weken. De indeling van de lessen over de weken en lesuren kunt u naar omstandigheden aanpassen.

Elk thema in het leerlingenboek start met een algemene inleiding waar de leerlingen vernemen wat ze in het hele thema van drie lessen gaan leren. Elke les heeft een vaste opbouw met tekst en ondersteunende illustraties. Bijkomend zijn per les **tussentijdse opdrachten** opgenomen zodat u steeds kan nagaan of de leerlingen de lesinhoud begrijpen. Bij elke les zijn 10 vragen opgenomen die de interactie tussen leerlingen stimuleren en voor u als leerkracht dienen om tussentijds op te volgen of de leerlingen de doelen van het thema hebben bereikt. Aan het einde van een thema is er telkens een uitgebreidere, afsluitende opdracht die de drie lessen van het thema overkoepelt. Deze vindt u terug als **verwerkingsopdrachten**. De leerlingen kunnen klassikaal, individueel of in groepsverband deze vragen beantwoorden en bieden u de mogelijkheid om via differentiatie bijkomende begeleiding te voorzien voor leerlingen die moeilijkheden ervaren met de leerstof, de tussentijdse of de verwerkingsopdrachten.

In alle thema's van het leerjaar worden de volgende elementen steeds geïntegreerd in de lesopbouw:

- Historische personen.
- Materieel en immaterieel cultureel erfgoed.
- Verandering, continuïteit en discontinuïteit.
- Het gebruik van historische bronnen.
- De combinatie van feiten, inleving, interpretatie en standplaatsgebondenheid.

Na elk kwartaal is er ruimte voorzien voor de **kwartaalopdrachten**. Sommige opdrachten zijn specifiek voor 1 thema opgesteld, terwijl andere kwartaalopdrachten overkoepelend zijn en aldus 2 of 3 thema's omvatten. Het doel hierbij is dat de leerlingen aan de hand van een groepsopdracht, werkstuk of educatieve tocht hun opgedane kennis en inzicht kunnen toepassen. Per kwartaal kiest u minimaal één opdracht om samen met de leerlingen uit te voeren. Er worden steeds verschillende soorten opdrachten aangeboden waardoor u kan variëren. U bent vrij om deze opdrachten aan het einde van elk kwartaal te plannen of onmiddellijk na de leerstof waarop de gekozen opdracht betrekking heeft. Het is daarom aanbevolen om ter voorbereiding van elk kwartaal de kwartaalopdrachten te raadplegen. Voor het beoordelen van de kwartaalopdrachten is er een evaluatiewijzer toegevoegd aan het leerkrachtenboek (zie ook sectie 2.5 in deze inleiding en Bijlage 1).

2.2. Materiaal

Het lesmateriaal van Geschiedenis voor leerjaar 7 omvat de volgende onderdelen:

- het leerkrachtenboek.
- het leerlingenboek.
- didactische hulpmiddelen: kopieerbladen voor opdrachten aan het einde van het thema.

2.3. Didactisch model

Elke afzonderlijke les heeft een vaste opbouw gebaseerd op het curriculummodel van **Introductie-Kern-Afsluiting** (IKA) waarin telkens vooraf de lesdoelen duidelijk zijn geformuleerd. In het leerlingenboek zijn deze lesdoelen voor de leerlingen op vereenvoudigde wijze geformuleerd.

- Elke les start met een **introductie** waarbij de voorkennis van de leerlingen wordt opgehaald. Hierbij worden individuele leerlingen zoveel als mogelijk aan het woord gelaten.
- Vervolgens wordt in de **kern** van de les, door middel van het lesmateriaal, tijdens de instructie nieuwe leerstof geïntroduceerd. Na deze algemene instructie worden leerlingen aangezet tot zelfstandig werken en leren via tussenopdrachten, maar wordt telkens ook de mogelijkheid voor u voorzien om verlengde instructie aan te bieden aan de leerlingen die er behoefte aan hebben of van wie u vermoedt dat ze dit nodig hebben. Deze verlengde instructie kan al dan niet gecombineerd worden met herhalings- of verrijkingsopdrachten om optimale differentiatie tussen leerlingen te garanderen.
- Na het onderdeel met de opdrachten kan u feedback geven tijdens een klassikale bespreking of in kleine groepen. De **afsluiting** van de les omvat steeds een evaluatiemoment waarbij u de leerling kan aanzetten tot reflectie op de les of op de gemaakte opdrachten aan het einde van de les.

Om maximale aansluiting te garanderen in leerjaar 7 met de **voorgaande jaren** (bijvoorbeeld verdere verdieping van thema's en onderwerpen uit leerjaar 6) werd het lesmateriaal in het leerboek expliciet opgebouwd volgens het **Model voor Didactische Analyse** (Van Gelder, 1971). De lessenreeks voor het leergebied Geschiedenis hanteert de hedendaagse invulling van dit cyclische model. In elke les worden daarom **vijf analysevragen** onderscheiden die in het leerkrachtenboek werden verwerkt op de volgende manier:

1. **Wat** wordt van leerlingen verwacht en wat zal er gerealiseerd worden (de lesdoelen)?
2. **Wat** is de beginsituatie van de leerlingen, welk leergedrag is aanwezig en hoe kan de leerkracht hierop inspelen door middel van bijvoorbeeld diagnostische vragen?
3. **Welke** onderwijsleersituaties zijn nodig?
 - a. leerstofinhoud: tekst, illustraties, foto's en kaarten.
 - b. werkvormen: instructie, klassengesprek, onderwijsleergesprek, groepswork...
 - c. leermiddelen: leerlingenboek, geografische wandkaart, historische kaart (indien aanwezig), globe en indien aanwezig ICT.
 - d. leeractiviteiten: lezen, luisteren, bevragen, vragen beantwoorden en (zelfstandig) opdrachten uitvoeren.
4. **Op welke** manier vindt de lesuitvoering plaats (lezend, voorlezend, vertellend, luisterend, dramatiserend, zelfstandig)?
5. **Hoe** wordt de les geëvalueerd (tussentijdse vragen en opdrachten, vragen en opdrachten aan het eind van een les, verwerkingsopdrachten per thema, kwartaalopdrachten...)?

2.4. Differentiatiemogelijkheden

Elke leerling is uniek en heeft een eigen aanpak en manier van leren. Daarom biedt het materiaal u steeds de mogelijkheid om uw les af te stemmen op het individuele niveau en waar mogelijk de leerbehoeftes van de leerlingen. Deze leerniveaus en -behoeftes kunt u elke les consequent en planmatig analyseren.

Zo kan u bij de **tien vragen** aan het einde van de les inspelen op het tempo van de leerling door niet elke leerling eenzelfde hoeveelheid vragen aan te bieden (**differentiatie op tempo en lesstof**). Het lesmateriaal laat u als leerkracht ook toe om de lessen te organiseren door gebruik te maken van werkvormen die aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen en zo de geschiedenis levendig te maken. Dit kan via combinaties van een klassikale, groeps- of individuele aanpak op niveau van de leerling (**differentiatie op instructie**).

Door rekening te houden met het niveau van de klasgroep en de individuele leerlingen, kan u ook optimaal inspelen op de specifieke leeraanpak en interesses van de leerlingen. U kan daarbij kiezen voor een uniform of een aangepast gebruik van het leermateriaal (bijvoorbeeld door middel van puzzels, strips, opdrachten, spelletjes, samenwerkingsopdrachten, presentaties, enzovoort). Het is ook nuttig dat u de leerlingen zoveel als mogelijk stimuleert om ook zelf op zoek te gaan en interessante en relevante informatie mee te brengen. Deze aanpak laat u als leerkracht toe om in te spelen op de individuele interesses van leerlingen en daarbij de koppeling te maken tussen heden en verleden vanuit het geschiedenisonderwijs.

2.5. Evaluatie en beoordeling

Zoals reeds eerder in dit inleidend hoofdstuk aangehaald, worden in het leerlingenboek voor elke les, thema en kwartaal opdrachten aangereikt. Uiteraard hebben deze opdrachtenreeksen een belangrijke functie op vlak van **formatieve evaluatie**.

De opdrachten dragen op **twee manieren** bij tot het evalueren van het leerproces.

Enerzijds stellen zij de leerling in staat zelfstandig zijn/haar voortgang te monitoren en te bewaken. U kan de tussentijdse en eindopdrachten van elke les immers door de leerlingen zelfstandig of in groep laten uitwerken. Door middel van de antwoorden die beschikbaar zijn in het leerkrachtenboek – die u indien gewenst kan delen met de leerlingen die zelfstandig werken via een kopieerblad of digitale versie – kunnen de leerlingen zichzelf of elkaar onmiddellijk verbeteren. Dit heeft als voordeel dat de leerlingen onmiddellijk zelf **feedback ontvangen** omtrent hun antwoorden en gestimuleerd worden op het vlak van zelfsturend leren (zowel in uitvoering, bijsturing als **zelfevaluatie**). Bovendien stelt deze aanpak u in staat extra begeleiding of verlengde instructie te bieden aan leerlingen die nog moeilijkheden ervaren met bepaalde leerinhouden of opdrachten.

Anderzijds bieden de opdrachtenreeksen u de mogelijkheid om bij alle leerlingen na te gaan of zij de leerstof van de les of het thema begrijpen en beheersen. Deze formatieve evaluatiemomenten bieden u inzicht in de voortgang van de leerlingen en indicaties waar **bijkomende aandacht of bijsturing** nodig is.

Om de samenhang tussen de lessen per thema nog meer te verduidelijken zijn er na elk thema bijkomende verwerkingsopdrachten voorhanden. De samenhang tussen de verschillende thema's wordt extra benadrukt door de kwartaalopdrachten.

Alle activiteiten en opdrachten om de leerlijn en -doelen voor Geschiedenis te bereiken, kunnen geëvalueerd worden aan de hand van de vooraf bepaalde criteria in de evaluatiewijzer (zie Bijlage 1). Dit geldt zowel voor de mondelinge als de schriftelijke opdrachten. Met behulp van deze **evaluatiewijzer** kunt u het leerproces en de leerprestaties van de leerlingen zo objectief mogelijk beoordelen en opvolgen. De evaluatiewijzer kan zowel formatief (tijdens het leerproces) als summatief (op het einde van het leerproces) worden gebruikt. Het is aan te raden de evaluatiewijzer te gebruiken als een diagnostisch evaluatie-instrument (bijvoorbeeld: Hebben de leerlingen de leerstof begrepen? Zijn er leerlingen die bijkomende instructie of begeleiding nodig hebben?) en eventueel als een beoordelingsinstrument (bijvoorbeeld: kwartaalopdrachten als herhalingstoets). De belangrijkste functie van de opdrachten en de evaluatiewijzer is echter het **diagnostisch en formatief** gebruik.

In het leerkrachtenboek zal u telkens wanneer de evaluatiewijzer gebruikt kan worden een specifiek evaluatie-pictogram zien staan. Telkens wordt daarbij een suggestie gedaan over welke onderdelen u kan beoordelen. Uiteraard bent u daar vrij om dit voor uzelf en de leerlingen aan te passen. Tot slot is het uiteraard nuttig om aan leerlingen (en eventueel ouders) ook aan te geven op welke criteria zij zullen worden geëvalueerd tijdens bijvoorbeeld presentaties en werkstukken.

2.6. 21^e-eeuwse vaardigheden

Wereldwijd evolueert de maatschappij naar een kennis- en netwerksamenleving. De toenemende digitalisering versnelt deze tendens. Dit vraagt om een aanpassing in het functioneren en dus ook naar andere vaardigheden. Deze vaardigheden vormen een leer-gebiedoverschrijdend kader van competenties, waarbij de nadruk wordt gelegd op sociale vaardigheden, digitale geletterdheid en leren leren. Deze competenties vormen de basis voor de ontwikkeling van '**21^e-eeuwse vaardigheden**'.

Deze vaardigheden kan u ook tijdens de lessen Geschiedenis door de leerlingen laten oefenen. Een koppeling van de leerinhouden met andere leergebieden is ook mogelijk.

21 ^e -eeuwse vaardigheid	Voorbeelden van integratie binnen Geschiedenis
Sociale vaardigheden: communiceren	U kunt één of meerdere leerlingen vragen kort samen te vatten wat zij in de vorige les hebben geleerd.
Zelfregulatie	U kunt leerlingen stimuleren om de eigen of elkaars antwoorden op de opdrachten na te kijken en waar nodig te verbeteren.
Creatief denken	U kunt de leerlingen vragen een historische gebeurtenis te vertellen vanuit een bepaald perspectief, bijvoorbeeld vanuit de lucht (zie ook het KCE-domein Beeldende Vorming voor bijkomende suggesties omtrent Geschiedenis).

Tabel 2. Voorbeelden van 21^e-eeuwse vaardigheden toegepast in Geschiedenis.

De lesinhouden, de leerstof en opdrachten van zowel het leerkrachten- als het leerlingenboek, zijn op elkaar afgestemd. Echter, het leerkrachtenboek kent daarbij een andere opbouw dan het leerlingenboek. U kunt het leerkrachtenboek vooral gebruiken als een inspiratiebron om de eigen lesvoorbereidingen op te baseren (in functie van de beginsituatie en voorkennis van de leerlingen).

In het leerkrachtenboek vindt u bij elk thema de volgende onderdelen:

- een veronderstelde beginsituatie van de leerling.
- het algemeen doel van het thema en de lesdoelen.
- de kernbegrippen met betrekking tot het thema.
- het leermateriaal.
- eventuele aandachtspunten.
- een introductie en mogelijke activiteiten per les.
- achtergrondinformatie bij de kernbegrippen.
- antwoorden op de opdrachten uit het leerlingenboek.
- waar nodig kopieerblad(en).

Een goed verloop van de les heeft natuurlijk te maken met een **goede voorbereiding** door inzicht te verwerven in de lesdoelen, zich de inhoudelijke informatie van de les eigen te maken en de achtergrondinformatie door te nemen. Ook het bestuderen van illustraties, foto's en tekeningen is zeer waardevol bij het voorbereiden van een thema en les. Verder is het raadzaam om relevant aanschouwend materiaal, waarover u of de school beschikt zoals een geografische kaart of globe te betrekken bij de lessen Geschiedenis, evenals zelf opgezocht materiaal door u of de leerlingen te voorzien.

Ook het maken van een **tijdslijn**, die u in de klas, zelfs blijvend, aan de muur kunt bevestigen, kan leerlingen helpen om het overzicht te bewaren. Specifiek ondersteunend en aanschouwelijk materiaal verschilt per thema. U kan dit zelf verzamelen of de leerlingen vragen om dit van huis mee te brengen. Naar eigen inzicht kunt u natuurlijk altijd bijkomende voorwerpen gebruiken.

Per les vindt u in de introductie steeds mogelijke activiteiten die u voor, tijdens of aan het einde van de les kunt gebruiken. Daarnaast zijn er voldoende opdrachten in het leerlingenboek opgenomen om te differentiëren in **niveaugroepen** van leerlingen en om als leerkracht de les of het thema te evalueren.

In het onderdeel 'achtergrondinformatie' krijgt u telkens op een toegankelijke manier de benodigde vakinhoudelijke informatie over gebruikte kernbegrippen in de les. Het is een handvat dat u kan helpen om de geschiedenisles op een inspirerende manier over te brengen aan de leerlingen.

Gebruikte pictogrammen in het leerlingenboek

In het boek komt u soms een pictogram tegen. Hieronder ziet u wat elke pictogram wilt zeggen.

Hier gebruikt de leerkracht een evaluatiewijzer. De leerkracht vertelt vooraf op wat de leerling beoordeeld wordt.

De leerling krijgt van de leerkracht een kopieerblad om de opdracht uit te voeren.

4 LEER- EN LESDOELEN

Hieronder kunt u een overzicht vinden van de algemene doelen (of leerdoelen) en de lesdoelen per thema.

Thema 1 Eerste bewoners van de Amerika's	
Algemeen doel	Aan het eind van dit thema heeft de leerling kennis van de komst van de eerste mensen naar de Amerika's in het algemeen en naar ons land in het bijzonder. Ook heeft de leerling kennis van de ontwikkeling van leefgemeenschappen.
Lesdoelen	Les 1: Kennis over vroeger Aan het eind van les 1 kan de leerling: • het begrip nomaden uitleggen. • uitleggen dat de eerste bewoners eerst als nomaden leefden. • beschrijven hoe de eerste bewoners zich hebben verspreid over de Amerika's. • vertellen wat het werk van een archeoloog is. • vertellen dat we door archeologische vondsten meer te weten kunnen komen over vroeger. Les 2: Grote beschavingen in ons werelddeel Aan het eind van les 2 kan de leerling: • op de kaart de woonplaatsen van de Azteken, Maya's en Inca's aanwijzen. • drie Inheemse leefgemeenschappen in de Amerika's die een hoge beschaving ontwikkeld hebben, opnoemen. • beschrijven hoe de uitoefening van de landbouw ervoor heeft gezorgd dat er dorpen en steden ontstonden. • vertellen op welke wijze de Azteken en de Inca's aan landbouw deden. Les 3: Eerste Inheemsen in ons land Aan het eind van les 3 kan de leerling: • uitleggen dat ons land al langer dan 7000 jaar bewoond wordt. • drie Inheemse leefgemeenschappen in ons land opnoemen. • vertellen dat de voorouders van onze Inheemsen ook in het Amazonegebied woonden. • de komst van de Inheemsen in ons land met behulp van een kaart uitleggen. • uitleggen wat terpen zijn. • uitleggen dat het Caribisch Gebied en de Caribische Zee zijn vernoemd naar de Caraïben. • oorlogen die uitbraken tussen de verschillende Inheemse groepen verklaren.

Thema 2 Vreemdelingen in de Amerika's

Algemeen doel	Aan het eind van dit thema heeft de leerling kennis van de zeereizen van Portugezen en Spanjaarden in de 15e en 16e eeuw, die ertoe geleid hebben dat er rond het jaar 1500 een nieuwe periode in de wereldgeschiedenis aanbrak.
Lesdoelen	Les 1: Op zoek naar een zeeweg naar Indië Aan het eind van les 1 kan de leerling: • de werelddelen die de Europeanen in de 15e eeuw kenden, opnoemen en aanwijzen op een wereldkaart. • drie ontwikkelingen opnoemen die ertoe bijgedragen hebben dat Europeanen in de 15e eeuw in staat waren verre zeereizen te maken. • de handel met Indië beschrijven en de handelsproducten opnoemen. • uitleggen waarom de Europeanen op zoek gingen naar een zeeweg naar Indië. • de zeereizen van Bartolomeus Diaz en Vasco da Gama op een kaart aanwijzen. • uitleggen hoe de Portugezen een zeeweg naar Indië hebben gevonden. Les 2: Een zeeweg naar Indië gevonden? Aan het eind van les 2 kan de leerling: • vertellen wie Christoffel Columbus was en waarom zijn idee om Indië via het westen te bereiken voor die tijd vreemd was. • uitleggen van wie en hoe Columbus hulp kreeg om zijn reis te kunnen maken. • het resultaat van de reis van Columbus beschrijven en op een globe of kaart aanwijzen waar Columbus terecht was gekomen. • verklaren waarom de 'nieuwe' werelddelen later vernoemd zijn naar Amerigo Vespucci. Les 3: Vreemdelingen in de Amerika's Aan het eind van les 3 kan de leerling: • verklaren dat de Spanjaarden niet de eerste Europeanen in de Amerika's waren. • uitleggen dat de komst van Columbus heeft gezorgd voor een blijvend contact tussen Europa en de Amerika's. • uitleggen wie conquistadores zijn en hoe zij Inheemse beschavingen veroverden en onderdrukten. • een mening geven over de verwoesting van Inheemse leefgemeenschappen en culturen. • oorzaken opnoemen waardoor Inheemsen stierven. • vertellen wat het idee van Bartolomé de las Casas was. • het ontstaan van een wereldhandel beschrijven en verklaren waarom deze handel ongelijk was. • gevolgen van het contact tussen Europa en de Amerika's opnoemen en uitleggen.

Thema 3 Europeanen komen naar ons land

Algemeen doel	Aan het eind van dit thema heeft de leerling kennis over de komst van de eerste Europeanen naar de Guyana's en de kolonisatie van ons land door de Engelsen en de Nederlanders.
Lesdoelen	Les 1: Europeanen in de Guyana's Aan het eind van les 1 kan de leerling: • de namen opnoemen van de eerste Europeanen die de kust van de Guyana's zagen. • verklaren waarom veel Europeanen naar de Guyana's kwamen. • uitleggen hoe de Amazonerivier aan haar naam is gekomen. • uitleggen hoe Europeanen, zoals Sir Walter Raleigh aan hun informatie kwamen die ze opschreven in reisverslagen. • met eigen woorden uitleggen hoe verschillende rivieren en plaatsen aan hun naam gekomen zijn; • vertellen waarom Europeanen en Inheemsen met ruilhandel begonnen. • vertellen welke producten er geruild werden. Les 2: Engelsen koloniseren ons land Aan het eind van les 2 kan de leerling: • redenen opnoemen waarom de eerste kolonisatiepogingen van Europeanen mislukten. • een beschrijving geven van de Engelse kolonisatie onder leiding van Lord Francis Willoughby. • vertellen over de aanleg van fort Willoughby, tegenwoordig fort Zeelandia. • uitleggen waarom Joden naar ons land kwamen en waar zij zich vestigden. Les 3: Ons land wordt een Nederlandse kolonie Aan het eind van les 3 kan de leerling: • een korte beschrijving geven hoe ons land door de Zeeuwen veroverd werd. • uitleggen hoe ons land eigendom werd van de West-Indische Compagnie. • vertellen wat de W.I.C. was. • uitleggen wat de Geoctrooieerde Sociëteit van Suriname was en waarvoor die werd opgericht. • in volgorde vertellen wie zich de eigenaren van ons land noemden. • vertellen wie Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck was. • uitleggen welke maatregelen de gouverneur nam om de rust in ons land terug te brengen. • uitleggen waar de nieuwe hoofdplaats van ons land ontstond en hoe deze plaats heet.

Thema 4 Plantages in ons land

Algemeen doel	De leerling vergaart uitgebreide kennis over plantages in ons land en kan zich mede door deze kennis inleven in een deel van de plantagegeschiedenis van ons land.
Lesdoelen	Les 1: De aanleg van plantages Aan het eind van les 1 kan de leerling: • enkele plaatsnamen in ons land opnoemen, die herinneren aan oude plantages. • uitleggen dat plantages grote landbouwgronden waren, waarop slaafgemaakten moesten werken. • beschrijven hoe de aanleg en de inpoldering van plantages plaatsvond. • vertellen waarom kreken en rivieren belangrijk waren voor de aanleg en instandhouding van plantages. • verklaren waarom de 18e eeuw ook wel de bloeiperiode van de plantages wordt genoemd. Les 2: Plantage Meerzorg Aan het eind van les 2 kan de leerling: • aanwijzen op een kaart waar het district Commewijne en in het bijzonder Meerzorg ten opzichte van de Surinamerivier liggen. • vertellen hoe ons land in 1712 via plantage Meerzorg werd bezet door Fransen onder leiding van Cassard. • verklaren waarom na de inval van Cassard het aantal Marrons toenam. • uitleggen waarom het fort Nieuw-Amsterdam na de inval van Cassard werd aangelegd. Les 3: Hoe was het werk verdeeld op een plantage? Aan het eind van les 3 kan de leerling: • in eigen woorden beschrijven dat plantages grote landbouwbedrijven waren en wie daar woonden en werkten. • vertellen dat al het werk op de plantages door de slaafgemaakten werd gedaan. • uitleggen dat bij afwezigheid van de eigenaar deze vervangen werd door een directeur. • de taken en verantwoordelijkheden van de blankofficieren en basya's rangschikken ten opzichte van de eigenaar of directeur. • de belangrijkheid van de dresi-uma of de dresiman en de krioromama uitleggen.

Thema 5 Handel in slaafgemaakten: gevangen en verkocht

Algemeen doel	De leerling verwerft kennis en inzicht over de handel in de slaafgemaakten en hun leven in Suriname.
Lesdoelen	Les 1: Handel in slaafgemaakten Aan het eind van les 1 kan de leerling: • uitleggen wat er met handel in slaafgemaakten bedoeld wordt. • uitleggen dat fort Elmina een belangrijke handelspost was en welke producten er allemaal verhandeld werden. • uitleggen dat de handel in slaafgemaakten eerst in handen was van de Portugezen. • aangeven dat de Nederlanders Fort Elmina veroverden van de Portugezen. • uitleggen hoe de verhandeling en verscheping van de slaafgemaakten vanuit een handelspost verliep. Les 2: Eenmaal, andermaal... verkocht! Aan het eind van les 2 kan de leerling: • vertellen dat veel slaafgemaakten zwak en ziek waren bij de aankomst in ons land en wat daaraan werd gedaan. • uitleggen hoe de veiling van slaafgemaakten verliep. • vertellen dat slaafgemaakte families uit elkaar werden gerukt. • verklaren hoe de slaafgemaakten werden gebrandmerkt. • uitleggen dat de handel in slaafgemaakten onderdeel was van een groter handelssysteem. • met behulp van een kaart de naam driehoekshandel uitleggen en aangeven waarom ook wel gesproken wordt over trans-Atlantische handel. Les 3: Slaafgemaakten in Paramaribo Aan het eind van les 3 kan de leerling: • een indicatie geven van de werkzaamheden van de slaafgemaakten in Paramaribo. • verklaren dat de Surinaamse samenleving in de 18e eeuw ook uit vrije zwarte mensen en kleurlingen bestond. • uitleggen wat met manumissie wordt bedoeld. • vertellen wie Afi Jaba was en hoe zij aan haar vrijheid gekomen is.

Thema 6 Verzet op plantages en Marronage in het diepe binnenland

Algemeen doel	Aan het eind van dit thema weet de leerling meer over het verzet van slaafgemaakten op plantages, over de Marrons in ons land, over de strijd die zij voerden tegen de koloniale troepen en ook over de vredesverdragen die werden gesloten.
Lesdoelen	Les 1: Het verzet van slaafgemaakten Aan het eind van les 1 kan de leerling: • de verschillende manieren waarop verzet op de plantages voorkwam, omschrijven. • uitleggen dat het leven in het binnenland zwaar en vol gevaren was. • uitleggen waarom de Marrons toch ervoor kozen om van de plantages weg te vluchten. Les 2: Strijden voor de vrijheid Aan het eind van les 2 kan de leerling: • drie redenen opnoemen waarom Marrons plantages aanvielen. • vertellen waarom het koloniale bestuur soldaten naar het bosrijke binnenland stuurde. • uitleggen hoe het komt dat de bospatrouilles weinig resultaat hadden. • vertellen hoe de Tempatie-opstand begonnen is en verliep. • vertellen hoe ontwikkelingen na de Tempatie-opstand hebben geleid tot onderhandelingen over vrede. • beschrijven hoe het vredesverdrag van 1760 tot stand kwam. Les 3: De strijd gaat door Aan het eind van les 3 kan de leerling: • vertellen met welke groepen er in 1762 ook vrede werd gesloten en welke afspraken er gemaakt werden. • verklaren waarom de blijdschap van de blanke kolonisten over de vredesverdragen van korte duur was. • de Marrongroepen die ontstonden na de vrede van 1760 en 1762, opnoemen. • beschrijven welke maatregelen werden genomen door het koloniale bestuur om de Marrons te bestrijden. • uitleggen waarom het moeilijk was voor de koloniale troepen om fort Boekoe te veroveren.

Thema 7 Wat er gebeurde in de 19e eeuw: emancipatie en staatstoezicht

Algemeen doel	De leerling heeft kennis en inzicht in de gebeurtenissen rondom de ontwikkelingen in de 19e eeuw die hebben bijgedragen tot de afschaffing van de slavernij in ons land op 1 juli 1863. Ook heeft de leerling kennis over de periode van het staatstoezicht en het werk van de vrijverklaarden.
Lesdoelen	Les 1: Afschaffing van de slavernij in ons land Aan het eind van les 1 kan de leerling: • uitleggen waarom 1 juli, Ketikoti, een nationale feestdag is. • uitleggen waarom de handel in slaafgemaakten na 1808 een smokkelhandel werd genoemd; • uitleggen hoe er een eind kwam aan deze smokkelhandel. • omschrijven wie abolitionisten waren en twee voorbeelden noemen. • twee ontwikkelingen opnoemen die hebben bijgedragen tot de afschaffing van de slavernij in ons land. Les 2: Na de afschaffing van de slavernij Aan het eind van les 2 kan de leerling: • voor- en tegenstanders van de afschaffing van de slavernij met elkaar vergelijken. • uitleggen wat het staatstoezicht inhield en waarom de periode van het staatstoezicht werd ingesteld • een aantal maatregelen opnoemen die in de emancipatiewet waren vastgelegd. • uitleggen wat een livret was en waarom de vrijverklaarden verplicht waren deze aan te schaffen. • uitleggen welke groepen vrijgesteld waren van het staatstoezicht. • vertellen dat met de afschaffing van de slavernij ook het leven van de Marrons veranderde. Les 3: Werken om te leven Aan het eind van les 3 kan de leerling: • omschrijven hoe het leven van de Afro-Surinamers na het einde van het staatstoezicht veranderde. • minstens vier manieren opnoemen, waarop de vrijverklaarden hun geld verdienden. • vertellen waarom sommige mannen voor het werk als goudzoeker of balatableeder kozen. • het leven van een goudzoeker in het kort beschrijven. • vertellen wat balata is, hoe het werd gewonnen en waarvoor het werd gebruikt.

Thema 8 Onze samenleving verandert verder: immigratie en contractarbeid

Algemeen doel	De leerlingen verwerven kennis en inzicht in de herkomst en het doel van de komst van de immigranten naar ons land.
Lesdoelen	Les 1: Onze samenleving verandert Aan het eind van les 1 kan de leerling: • Uitleggen hoe en waarom onze samenleving in de 19e eeuw veranderde. • Vertellen wanneer en waarom de groep Hollandse boeren naar ons land kwam. • De twee groepen contractarbeiders die in 1853 naar ons land kwamen opnoemen. • Vertellen waarom deze contractarbeiders naar ons land gehaald werden. • Uitleggen wat het resultaat van de komst van deze (proef)groepen was. Les 2: De komst van Hindostaanse en Javaanse contractarbeiders Aan het eind van les 2 kan de leerling: • Opnoemen welke groep contractarbeiders vanaf 1873 naar ons land kwam. • Uitleggen waarom de Engelse regering toestemming moest geven voor de emigratie van Brits-Indiërs. • Beschrijven hoe de werving van contractarbeiders plaatsvond. • De begrippen emigreren en immigreren omschrijven. • Beschrijven hoe de immigranten in ons land werden opgevangen. • Vier punten opnoemen die in het contract stonden en aangeven wat een recht of een plicht is. • Vertellen vanaf wanneer en waarom er ook Javaanse contractarbeiders naar ons land werden gehaald. Les 3: Het verzet van de contractarbeiders Aan het eind van les 3 kan de leerling: • De leef- en werkomstandigheden van de contractarbeiders beschrijven. • Uitleggen waarom de contractarbeiders in verzet kwamen. • Vertellen op welke manier er verzet plaatsvond en hoe het koloniale bestuur hierop reageerde. • Vertellen wie Janey Tetary was. • Beschrijven wat er in 1902 op plantage Mariënborg gebeurde. • Een mening formuleren over de uitbuiting en het verzet van de contractarbeiders. • Uitleggen waar de verschillende standbeelden en monumenten in dit thema ons aan herinneren.

Eerste bewoners van de Amerika's

BEGINSITUATIE

De voorkennis van de leerlingen over Inheemsen in ons land is aanwezig en werd behandeld in leerjaar 6.

Voor zover u les geeft aan leerlingen met een Inheemse achtergrond, anders dan welke in de les zullen worden behandeld, is het aan te bevelen dat u de achtergrondinformatie daarover zelf verzamelt. Door deze informatie beknopt te integreren in uw les, kunt u de betrokkenheid van de leerlingen verhogen.

ALGEMEEN DOEL

Aan het eind van dit thema heeft de leerling kennis van de komst van de eerste mensen naar de Amerika's in het algemeen en naar ons land in het bijzonder. Ook heeft de leerling kennis van de ontwikkeling van leefgemeenschappen.

LESDOELEN

Aan het eind van les 1 kan de leerling:

- het begrip nomaden uitleggen;
- uitleggen dat de eerste bewoners eerst als nomaden leefden;
- beschrijven hoe de eerste bewoners zich hebben verspreid over de Amerika's;
- vertellen wat het werk van een archeoloog is; en
- vertellen dat we door archeologische vondsten meer te weten kunnen komen over vroeger.

Aan het eind van les 2 kan de leerling:

- op de kaart de woonplaatsen van de Azteken, Maya's en Inca's aanwijzen;
- drie Inheemse leefgemeenschappen in de Amerika's die een hoge beschaving ontwikkeld hebben, opnoemen;
- beschrijven hoe de uitoefening van de landbouw ervoor heeft gezorgd dat er dorpen en steden ontstonden; en
- vertellen op welke wijze de Azteken en de Inca's aan landbouw deden.

Aan het eind van les 3 kan de leerling:

- uitleggen dat ons land al langer dan 7000 jaar bewoond wordt;
- drie Inheemse leefgemeenschappen in ons land opnoemen;
- vertellen dat de voorouders van onze Inheemsen ook in het Amazonegebied woonden;
- de komst van de Inheemsen in ons land met behulp van een kaart uitleggen;
- uitleggen wat terpen zijn;
- uitleggen dat het Caribisch Gebied en de Caribische Zee zijn vernoemd naar de Caraïben; en
- oorlogen die uitbraken tussen de verschillende Inheemse groepen verklaren.

KERNWOORDEN

• nomaden	• Maya's	• Caraïben
• mummies	• Azteken	• Amazonegebied
• Beringstraat	• Inca's	• oerwoud
• continent	• Aquacultuur	• Orinocogebied
• rotstekening	• terrassen	• terpen
• archeologen	• Inheemsen	• Caribisch Gebied
• jagersvolken	• Sipaliwini-savanne	• Caribische Zee
• vestigen	• Trio's	• piaka
• hoge beschaving	• Arowakken	

MATERIAAL

Voor dit thema heeft u het volgende nodig:

- Leerlingenboek thema 1;
- Antwoorden thema 1;
- Kopieerblad 1.1: activiteiten les 3;
- Kopieerblad 1.2: verwerkingsopdracht 4;
- Evaluatiewijzer;
- Kaart van Suriname met Sipaliwini-savanne als onderdeel; en
- (Historische) kaarten, de globe of een filmpje als ondersteunend leermateriaal.

ALGEMENE INTRODUCTIE VAN HET THEMA

Het algemeen doel van dit thema is dat de leerlingen kennis opdoen van de komst van de eerste mensen naar de Amerika's en van de ontwikkeling van leefgemeenschappen in deze werelddelen.

Bij de introductie van het thema kunt u een bijzondere situatie of aangelegenheid binnen de lessen gebruiken om het thema te introduceren. U kunt bijvoorbeeld gebruikmaken van kaarten bij de uitleg en laat de leerlingen ook zelf opzoeken en aanwijzen op kaarten/globe. Een korte opfrissing door vragen te stellen, is aan te bevelen.

In het leerlingenboek zijn ondersteunende kaarten en afbeeldingen opgenomen, die door u zeker behandeld moeten worden.

TIJDSHEMA

Voor het thema zijn vier weken beschikbaar. Per les is uitgegaan van 3 x 30 minuten (een week) aan lestijd. Leerlingen lezen de tekst en maken de opdrachten in de klas. De overige lestijd (week 4) is voor de verwerkingsopdrachten en evaluatie.

AANDACHTSPUNTEN

Bij het behandelen van dit thema is het noodzakelijk dat u gebruik maakt van kaarten en/of een globe. Indien het mogelijk is, kan er ook gebruik gemaakt worden van een filmpje aan het begin van les 1 om de verspreiding van de mensen over de wereld te laten zien.

Voor de opdracht in les 3, bij afbeelding 11 is het nodig dat er een kaart van ons land beschikbaar is waarop de Sipaliwini-savanne te zien is.

- Om de verwerkingsopdrachten te beoordelen, gebruikt u de evaluatiewijzer. Bij alle verwerkingsopdrachten kunt u de luisterhouding in de groep observeren. Bij verwerkingsopdracht 1 let u op 'Uitwerking opdracht', 'Inhoud opdracht' en 'Presentatie-houding'.
- Per groep kopieert u 'Kopieerblad 1.2: verwerkingsopdracht 4' voor de opdrachten aan het einde van het thema.

LES 1

INTRODUCTIE

U kunt les 1 introduceren door verder in te gaan op hetgeen de leerlingen hebben verteld over de kaart/ globe. Een eventuele vraag kan zijn: 'Hoe reizen mensen van de ene naar de andere plaats?' U kunt ook gebruik maken van een filmpje om de verspreiding van de mensen over de wereld te laten zien.

ACTIVITEIT(EN)

Het is belangrijk om aan te sluiten bij wat de leerlingen al kennen en hun belevingswereld. In deze les kunt u een groepsgesprek voeren, waarbij de leerlingen zich iets moeten inbeelden. U stelt daarbij de volgende vraag: 'Wat zou je doen als er nergens meer eten te vinden is?'

U legt daarna het verband met nomaden en hoe zij zich verplaatsten om te leven. De leerlingen leren al fantaserend over de levensstijl van nomaden. Deze opdracht kan aan het begin van de les uitgevoerd worden.

U kunt vervolgens aan de hand van de kernwoorden een activiteit doen.

Ten slotte kunt u de les afsluiten met nadruk te leggen op de informatie in het kader 'Om te onthouden'.

LES 2

INTRODUCTIE

U voert een gesprek met de leerlingen om te komen van nomadenbestaan naar het zich vestigen op een plaats. U geeft de opdracht om in groepen van 4 leerlingen te gaan zoeken naar de betekenis van het woord beschaving.

ACTIVITEIT(EN)

U verdeelt de klas onder in drie verschillende groepen, die de Maya's, Inca's en Azteken voorstellen. De leerlingen zoeken op een kaart in een atlas op in welke huidige landen deze leefgemeenschappen ontstonden.

De leerlingen maken in een groep een woordspin. Ze tekenen een cirkel in het midden van hun papier en schrijven hun leefgemeenschap daarin op. Ze trekken strepen vanuit de cirkel en schrijven op wat belangrijk was bij het ontstaan van een leefgemeenschap en welke ontwikkelingen in zo een leefgemeenschap plaatsvonden. Deze opdracht kan tijdens of aan het eind van de les gegeven worden.

Om deze activiteit te beoordelen, kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Geschiedenisvaardigheden' en 'Inhoud opdracht'.

LES 3

INTRODUCTIE

U gebruikt plaatjes van de verschillende bevolkingsgroepen om de Inheemsen te introduceren.

ACTIVITEIT(EN)

U zorgt voor een blinde kaart van Zuid-Amerika of van het bovenste gedeelte van Zuid-Amerika (zie kopieerblad 1.1). De bedoeling van deze opdracht is dat de leerling tijdens de les mee kan oefenen. De opdracht kan ook op het einde van de les uitgevoerd worden, waarbij de leerlingen zelfstandig aan de slag moeten gaan. Ze tekenen vanuit welke plaatsen de eerste Inheemsen in Suriname kwamen.

Let op: de kaart staat reeds tweemaal op het kopieerblad. Stel dat u twintig leerlingen heeft in de klas, dat moet u dit kopieerblad slechts tien keer kopiëren.

Een andere mogelijkheid is dat u in de klas (of buiten op het erf) op de grond de Amazonerivier, Orinocorivier, het Caribisch Gebied en Suriname aangeeft. Alle leerlingen gaan staan bij de Amazonerivier. U bespreekt dat de groep te groot is om allemaal bij de Amazonerivier te blijven staan. Een deel moet wegtrekken. Waar ging dat deel naar toe? Een deel van de leerlingen (ongeveer de helft) verhuist naar de Orinocorivier. U geeft weer hetzelfde aan. Van die groep verhuist ongeveer de helft verder naar het Caribisch Gebied. U vraagt nu in welke volgorde de Inheemsen naar ons land zijn gekomen. Laat de leerlingen dit uitbeelden. (Let u erop dat niet alle leerlingen zich verplaatsen. Ook langs de Amazonerivier, de Orinocorivier en in het Caribisch Gebied bleven Inheemsen wonen).

ACHTERGRONDINFORMATIE

Archeoloog: Een archeoloog gaat na wat er is overgebleven van oude culturen om te weten te komen wat in het verleden is gebeurd. Hierbij zijn de door de mens in het verleden gemaakte gebruiksvoorwerpen (ook wel artefacten genoemd) heel belangrijk. Artefacten worden vaak bij opgravingen gevonden. Alles wat is overgebleven is bruikbaar voor wetenschappelijk onderzoek, ook de plaats en de aardlaag waarin de vondsten zich bevinden.

Amazonegebied: Het Amazonegebied of het Amazoneregenwoud wordt ook wel 'de selva' genoemd. Dit is het grootste regenwoud op aarde. Het heeft een totale oppervlakte van ongeveer 5.5 miljoen km² en omvat de volgende negen landen: Brazilië, Bolivia, Peru, Ecuador, Colombia, Venezuela, Guyana, Suriname en Frans-Guyana.

Azteken (1200 tot 1521): de Inheemse gemeenschap, die later de Azteken ging heten, stichtte Mexico-stad. De Azteken behoren tot de drie grootste volken van Amerika die zich als eersten daar vestigden: de Azteken in het noorden van Amerika, de Maya's in het midden van Amerika en de Inca's in het zuiden van Amerika. Van de dertiende eeuw tot 1521 bloeide het Azteekse rijk in het hoogland van Centraal-Mexico aan het Meer van Texcoco.

Beringstraat: De Verenigde Staten en Rusland zijn gescheiden door een waterweg die bekend staat als de Beringstraat en die in het uiterst noorden van de Stille Oceaan ligt. Zo een 14.000 jaar geleden was het zeeniveau lager, de ijskappen van de Noord- en Zuidpool waren groter. Door de lage stand van het zeewater, was er toen een landbrug (staat nu onder water) tussen de Verenigde Staten en Rusland. Over deze landstrook konden mensen vanuit Azië, via Rusland over de Beringstraat naar Alaska trekken.

Beschaving of hoge ontwikkeling is een veelgebruikt begrip. Het wordt gebruikt om gebieden te omschrijven waar meerdere mensen wonen of hebben gewoond. Die mensen hebben huizen en monumenten gebouwd, hebben een geloof, taal, cultuur en technologie ontwikkeld. Er zijn in de geschiedenis veel oude beschavingen in Afrika en Azië, en zoals deze les vertelt ook in Centraal-Amerika of Midden-Amerika, vooral in Mexico, en in Zuid-Amerika. Wat vonden deze beschavingen uit? De Azteken, de Inca's en de Maya's waren goed in uitvindingen bedenken. Deze uitvindingen gebruikten zij in het leven van elke dag. Ze bouwden piramiden, aten popcorn, maakten kalenders, kauwgom, verdovende middelen en rubber.

Caribisch Gebied: Het Caribisch Gebied bestaat voornamelijk uit eilanden in de Caribische Zee en de Bahama's. Elk van deze eilanden was vroeger veroverd en werd een kolonie van één van de Europese landen. Vooral Frankrijk, Engeland en Spanje hadden veel van de eilanden in het Caribisch gebied in hun bezit. Van deze eilanden werden grondstoffen gewonnen en er werd aan landbouw gedaan. In deze moderne tijd is toerisme op deze eilanden de belangrijkste bron van inkomsten.

Caribische Zee: De zee ten westen van de Atlantische Oceaan, tussen de Kleine en de Grote Antillen, de noordkust van Zuid-Amerika en de oostkust van Midden-Amerika.

Continent: Een continent is een groot aaneengesloten stuk land zonder eilanden, wat niet verbonden is met andere stukken land. Een werelddeel is niet hetzelfde als een continent.

Werelddelen: Azië, Afrika, Noord-Amerika, Zuid-Amerika, Antarctica, Europa, Oceanië.
Continente: Eurazië (bestaande uit de werelddelen Azië en Europa), Afrika, Noord-Amerika, Zuid-Amerika, Antarctica, Australië.

Hertenrits: In het district Nickerie ten noorden van Wageningen. De rits of terp is van archeologische betekenis, omdat het een woonplaats is geweest van Inheemsen tot enige eeuwen na het begin van onze jaartelling.

Inca: De Inca's bouwden een rijk op in Zuid-Amerika. Het Incarijk bestond vroeger slechts uit een aantal steden in het huidige Peru. Vanuit het centrum Cuzco in Peru, breidden de Inca's hun rijk uit door buur-steden en staatjes te veroveren en ook door oorlog. Het Incarijk werd een gigantisch imperium, dat delen besloeg van het huidige Peru, Chili, Bolivia, Ecuador, Colombia en Argentinië. De stad Machu Picchu was tegen een berghelling gebouwd op terrassen die door mensen waren gemaakt. De vele stenen voor de bouw van deze stad en de zonnetempel werden met lama's via smalle paden bijna 2500 meter omhoog gedragen.

Jagersvolken: De eerste mensen leefden als jagers en verzamelaars. Zij woonden in groepen van tien tot dertig personen, in tijdelijke tenten van dierenhuiden of in tijdelijke hutten. Deze mensen leefden van wat ze vonden in de omgeving. Was het eten op, dan verhuisden ze weer. Zij worden dan ook nomaden genoemd. Door deze levensstijl zagen de hutten van de jagers en verzamelaars er eenvoudig uit.

Landbouw langs de Amazonerivier:

Langs de Amazone en haar zijrivieren zoals de Madeira en de Tapajos is er op veel plaatsen goede landbouwgrond, ook wel 'zwarte aarde' genoemd. Hoewel tropische bodems over het algemeen onvruchtbaar zijn, hebben de zorgvuldige landbouwtechnieken van de inheemsen ervoor gezorgd dat landbouw mogelijk is.

Inheemsen hebben er gewoond.

Potscherven in de zwarte aarde zijn daar getuige van en plantenresten wijzen erop dat er landbouw uitgeoefend is.

Het Amazonegebied blijkt het gebied te zijn waar vele voedselgewassen van oorsprong zijn, zoals: cassave, zoete aardappel, cacao, ananas en paranoot. De veredeling van deze gewassen is al zeker vijfduizend jaar oud.

Maya: de Maya's vestigden zich op het Yucatán-schiereiland. De Maya's zijn vooral bekend van de stad Chichén-Itzá met de imposante piramide, die op het schiereiland Yucatán in Mexico ligt.

Chichén-Itzá is een goed bewaard gebleven stad en was een van de grootste steden van de Maya's. De reizigers en handelaren uit andere rijken hebben hun stempel hierop gedrukt. Middenin Chichén-Itzá stond de grote tempelpiramide die was gewijd aan de god Kukulcán. De piramide werd rond 800 na Christus gebouwd.

Mummie: Mummies zijn dode lichamen die bewerkt zijn zodat ze lang bewaard kunnen blijven. Het maakt niet uit of het een mens of een dier is. Als mensen in de juiste omstandigheden sterven, kunnen ze worden gemummificeerd. Mummificeren is het voorbereiden van een mummie. Het lijk wordt eerst gebalsemd en daarna in linnen doeken gewikkeld.

Door scans en DNA-analyse van mummies is men tegenwoordig in staat om informatie te verzamelen over geslacht, leeftijd, grootte, herkomst, ziekten, doodsoorzaak, voeding en ouderdom. Ook heeft men ontdekt hoe mummies werden gemummificeerd.

Oerwoud: oerwoud of natuurlijk bos, is een bos dat niet door mensen is ontstaan. Het is ongerept, oud bos. De natuur is daar in haar oorspronkelijke staat. Een voorbeeld van oerbos is het tropisch regenwoud, met veel soorten dieren en planten. Het tropisch (regen) oerwoud wordt bedreigd door houtkap, het houden van grote veestapels en andere menselijke activiteiten, zoals grootschalige mijnbouw. Het grootste regenwoud op aarde ligt in het Amazonebekken.

Orinoco: de Orinoco is een rivier in Venezuela, die ontspringt in de Sierra Parima (Hoogland van Guyana), vlak bij de grens met Brazilië. De rivier loopt daarna met een boog om het Guyanaschild heen, vormt gedurende bijna 400 kilometer de grens met Colombia, gaat vervolgens dwars door Venezuela naar het oosten en mondt ten slotte uit in de Atlantische Oceaan.

Piaka: Een zeewaardige breedgebouwde roeiboot.

Rotstekening: Een getekende afbeelding op rotsen. Bij een grotschildering is een schildering aangebracht op de wanden en/of plafonds van grotten.

Sipaliwini-savanne: Het tropisch grasland-schap met verspreid voorkomende bomen-groei in het zuiden van ons land. Het is niet onwaarschijnlijk dat Inheemsen dit gebied hebben doorkruist op weg naar het noorden van ons land of zuidwaarts zijn getrokken.

Terpen: Nog in de vroege negentiende eeuw dachten velen dat sommige plaatsen het landschap van nature heuvelachtig waren. Bij nader onderzoek bleken de heuvels door vroegere bewoners opgeworpen of verhoogde woonplaatsen waren. Op zo een verhoogde heuvel liep hun woonplaats niet onder water. Ook de gewassen die er geplant werden, waren beschermd tegen hogere waterstanden.

Vestigen: Ergens gaan wonen voor een langere tijd op één plek.

Yams: Een wortelknol die vooral in Afrika belangrijk basisvoedsel is. De naam *yam* komt van het Afrikaanse 'yamyam' wat eten betekent. De schil is bruin. De yams is uit Afrika als voedsel voor de slaafgemaakten tijdens de overtocht meegenomen.

AANBEVOLEN LITERATUUR

- David M. Jones: Inca's, Azteken en Maya's, Veltman Uitgevers B.V., 2013.
- Elizabeth Baquedano: Ooggetuigen – Azteken, Unieboek/ Het Spectrum, 2000.
- Encyclopedie van Suriname

1 Kennis over vroeger

VRAGEN EN ANTWOORDEN

- Mensen kunnen op verschillende manieren van de ene plek naar de andere gaan.
 - Hoe hebben de eerste mensen zich over de wereld verplaatst? Noem twee manieren op.
De eerste mensen verspreidden zich al lopend of varend in kleine groepen over de hele wereld.
 - Hoe kunnen mensen zich tegenwoordig over de wereld verplaatsen? Noem vijf manieren op.
Antwoorden verschillen per leerling.
Bijvoorbeeld: per vliegtuig, met de boot, met de auto, met de bus en op de bromfiets of fiets.

- Wat hoort bij elkaar?

Neem de tabel over en schrijf de werkzaamheden in de juiste rij op.

Nomaad	Niet-nomaad
Vruchten verzamelen	Groenten planten
Jagen	Huizen bouwen
Vissen vangen	
Vee houden	

- Welke twee beweringen over nomaden zijn juist? Leg je antwoord uit.
 - Nomaden zijn van de natuur afhankelijk voor hun voedsel.*
→ *Juist, omdat zij steeds van de ene naar de volgende plek trokken via het bos of door zee.*
 - Nomaden wonen in grote groepen bij elkaar.
 - Nomaden bouwen stevige huizen en doen aan landbouw.
 - Nomaden blijven niet lang op dezelfde plaats wonen.
→ *Juist, ze trokken in kleine groepen over onze aarde.*
 - Alle Inheemsen in ons land zijn nomaden.
- Ben je het eens met wat er hieronder gezegd wordt? Waarom wel of niet?
 - Mensen die in het bos gaan jagen en vruchten verzamelen zijn nomaden.
Nee, tegenwoordig gaan mensen ook in het bos om te jagen en om vruchten te verzamelen, en keren dan terug naar de dorpen of de stad (waar ze dus wel een vaste woonplek hebben).
 - Tegenwoordig kan men lopend vanuit Azië naar Noord-Amerika komen.
Ja, maar alleen in de winter want dan is een deel van de Beringstraat bevroren, waardoor het mogelijk is er overheen te lopen. Maar door de opwarming van de aarde breidt de ijskap zich niet ieder jaar sluitend uit over de Bereinsgtraat.
- Hoe kunnen we nu nog te weten komen op welke manier de eerste mensen in de Amerika's zijn gekomen?
Door de plekken waar er reeds vondsten zijn gedaan verder te gaan onderzoeken en archeologen de vondsten te laten bestuderen.
- Welke twee manieren worden in de les genoemd hoe de eerste mensen zich over de Amerika's verspreid hebben?
Lopend via de Beringstraat en in boten over zee. Eenmaal in de Amerika's verspreidden ze zich lopen over land of varend langs de kust.

7. Wat voor werk doet een archeoloog?
Een archeoloog bestudeert hoe mensen in het verleden hebben geleefd, onder andere door op zoek te gaan naar oude voorwerpen in de grond.
8. Schrijf op een blaadje het woordje archeoloog op. Schrijf daaromheen vijf voorwerpen op die een archeoloog kan vinden. Vorm daarna groepjes van vier en vergelijk de opgeschreven voorwerpen.
Antwoorden verschillen per leerling.
Bijvoorbeeld: potscherven, stenen bijlen, speerpunten, kruiken, oude flessen of botten.
9. Bedenk zelf drie andere manieren om iets over vroeger te weten te komen.
Antwoorden verschillen per leerling.
Bijvoorbeeld: Naar een museum gaan, met je grootouders zitten en vragen stellen over vroeger of informatie halen bij het nationaal archief.
10. Als je toevallig een oud voorwerp opgraaft, ben je dan ook een archeoloog?
Leg uit waarom wel of niet.
Nee, dan ben ik geen archeoloog, want een archeoloog doet speciaal een studie om te weten op welke wijze hij/zij bepaalde voorwerpen moet uitgraven en hoe hij/zij die verder moet bestuderen.

Grote beschavingen in ons werelddeel

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. a. In welke gebieden van de Amerika's ontstond de landbouw als eerst?
In het Caribisch Gebied, in Mexico en in Peru
b. Welke gewassen werden er geplant?
In het Caribisch Gebied cassave, zoete patat en yams. In Mexico teelde men koren en in Peru werden aardappelen geplant.
2. De verschillende middelen van bestaan, zoals: jacht, visvangst, verzamelen en landbouw zijn niet tegelijk ontstaan. Welke volgorde is juist?
 - a. landbouw – verzamelen – jacht – visvangst.
 - b. **verzamelen – jacht – visvangst – landbouw.**
 - c. verzamelen – jacht – landbouw – visvangst.
 - d. verzamelen – landbouw – visvangst – jacht.
3. Welke twee grote Inheemse beschavingen hebben zich in Midden-Amerika ontwikkeld?
De Maya's en de Azteken.
4. In de les wordt nog een groot rijk genoemd. Welk rijk was dit en in welk werelddeel lag het?
Het Incarijk; dit lag in het werelddeel Zuid-Amerika.
5. Leg uit waarom de groepen die aan landbouw deden in staat waren grote steden te bouwen?
De groepen die aan landbouw deden vestigden zich op plaatsen waar de grond vruchtbaar was. Een groep onder hen specialiseerde zich in de landbouw en ontwikkelde systemen om veel meer voedsel te produceren dan ze zelf nodig hadden. Zo kon men vele jaren op dezelfde plek blijven, waardoor de kleine groepen steeds groter werden en de dorpen uitgroeiden tot steden.
6. In een stad hoefde niet iedereen aan landbouw te doen. Welke andere beroepen ontstonden er?
Onder andere steenbewerkers, kleermakers, priesters en soldaten.
7. Wanneer zeggen we dat groepen een hoge ontwikkeling bereikt hebben?
Groepen hadden een hoge ontwikkeling bereikt wanneer hun kennis over de natuur, de maan en de sterren, over kunst en landbouw en veel andere zaken grote vorderingen maakten zodat ze goed vooruitkwamen.
8. Vul in: In plaats van een hoge ontwikkeling kan je ook zeggen een **hoge beschaving**.

9. a. Waarom was landbouw belangrijk voor het bestaan van een groot rijk?
Landbouw was belangrijk voor het bestaan van een groot rijk, omdat iedereen te eten moest hebben.
- b. Welke manieren bedachten de Azteken en de Inca's om toch voldoende te kunnen planten?
De Azteken bedachten drijvende tuinen oftewel aquacultuur.
De Inca's legde terrassen aan op de berghellingen.
10. Waar of niet waar? Motiveer je antwoord.
Motivering kan per leerling verschillen.
- a. De Azteken waren nomaden.
Niet waar. De Azteken vormden een groot rijk in Mexico.
- b. De resten van steden van verschillende grote rijken in de Amerika's zijn nog steeds te zien.
Waar. Deze worden door toeristen bezocht.
- c. Aardappelen werden geplant in Mexico.
Niet waar. Aardappelen werden in Peru geplant.
- d. Een ander woord voor mais is koren.
Waar.
- e. We mogen trots zijn op de hoge beschavingen die duizenden jaren geleden in de Amerika's bestonden.
Waar. De landbouw en producten ervan zijn in hun tijd ontstaan. Hier leven wij nog steeds van.

Eerste Inheemsen in ons land

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. a. Hoe lang geleden kwamen de eerste Inheemsen in ons land aan?
De eerste Inheemsen kwamen ongeveer 7.000 tot 10.000 jaar geleden in ons land aan.
b. Hoe weten we dat?
Dat is gebleken uit stenen voorwerpen zoals vuistbijlen, speerpunten, stenen messen en rotstekeningen die ongeveer zo oud blijken te zijn.
c. Welke groep Inheemsen was dat?
Dat waren de Trio's.
2. a. Welke twee Inheemse groepen volgden later?
De Arowakken en de Caraïben.
b. Waar woonden hun voorouders oorspronkelijk?
In het Amazonegebied.
3. Waarom zijn verschillende groepen Inheemsen vanuit het Amazonegebied verhuisd?
Omdat de bevolking steeds groter werd, verhuisde een deel van de Inheemsen naar andere gebieden.
4. Waar of niet waar? Geef uitleg wanneer je antwoord 'niet waar' is.
 - a. Het Amazonegebied ligt in Zuid-Amerika.
Waar.
 - b. De Inheemsen verhuisden van de Amazone rivier, omdat ze niet genoeg te eten hadden.
Niet waar. Ze verhuisden omdat de groep steeds groter werd.
 - c. Ons land maakt geen deel uit van het Amazonegebied.
Niet waar. Ons land maakt wel deel uit van het Amazonegebied.
 - d. De Inheemsen in het Amazonegebied deden aan jacht, visvangst en landbouw.
Waar.
5. Van waar zijn de Arowakken in ons land gekomen?
De Arowakken vestigden zich in het kustgebied van ons land.
6. a. Wat was een belangrijk voedselgewas, dat toen in ons land werd geplant?
Cassave
b. Welke gerechten worden in Suriname met dit gewas gemaakt? Vind je ze lekker?
Antwoorden verschillen per leerling. Onder andere Bojo, teloh.
7. Hoe legden de Arowakken hun kostgronden in de kustvlakte van ons land aan?
Ze legden in het zwampgebied verhoogde plantbedden aan. Deze worden ook wel terpen genoemd.

8. a. Wanneer zijn de Caraïben naar ons land gekomen?
Omstreeks jaar 1100 bereikten de Caraïben de kust van de Guyana's.
- b. Hoe zijn de Caraïben naar ons land gekomen?
Via een reis over de zee in een piaka.
- c. Leg uit waarom het Caribisch Gebied en de Caribische Zee naar de Caraïben vernoemd zijn.
Omdat de Caraïben een deel van de eilanden ten noorden van Zuid-Amerika bewoonden.
9. Leg uit waarom er regelmatig oorlog uitbrak tussen verschillende Inheemse groepen.
Er braken regelmatig oorlogen uit tussen de verschillende Inheemse groepen over vruchtbare landbouwgronden en jachtgebieden.
10. Schrijf in je schrift een kort verhaal van ongeveer tien regels over de komst van de eerste Inheemsen in ons land. De volgende woorden moeten er zeker in voorkomen: Trio's, Arowakken, Caraïben, Amazonegebied, jacht, visvangst, piaka's
Het verhaal zal per leerling verschillen.
Voorbeeld: De Trio's waren de eerste bewoners van ons land. Zij kwamen zo een 7.000 tot 10.000 jaar geleden in ons land aan. Na de Trio's kwamen de Arowakken en daarna de Caraïben. De voorouders van deze groepen woonden in de vruchtbare Amazonegebied. Zij leefden allen van jacht, visvangst en landbouw. Ook gingen zij voedsel verzamelen. De Caraïben kwamen via de zee in piaka's naar ons land. Een piaka is een soort van een korjaal waarin wel twintig mensen konden zitten. Er braken regelmatig oorlogen uit tussen de verschillende groepen Inheemsen als gevolg van ruzies over vruchtbare landbouwgebieden en jachtgebieden.

1. In dit thema zijn verschillende manieren genoemd, waarop de Inheemse groepen in de Amerika's aan landbouw deden. De klas wordt in drie groepen verdeeld: de Azteken, de Inca's en de Arowakken. Elke groep schrijft op hoe de gekozen Inheemsen aan landbouw deden en waarom ze dat op die manier deden. Dit wordt daarna aan de klas verteld.
De Azteken – deden aan aquacultuur. Zij legden hun tuinen aan in meren.
De Inca's – legden hun tuinen aan op berghellingen en gebruikten het smeltwater van de bergtoppen om hun gewassen nat te maken.
De Arowakken – legden in de zwampgebieden verhoogde plantbedden aan.
Deze werden ook wel terpen genoemd.
2. Toen mensen met landbouw begonnen en zich op één plaats gingen vestigen, veranderde hun manier van leven. In groepjes bedenken jullie vijf dingen die belangrijk zijn bij het ontstaan en de groei van een stad.
Vergelijk jullie antwoorden met die van andere groepen.
Antwoorden per groep kunnen verschillen.
Onder andere: Vruchtbare landbouwgronden, jachtgebieden, voldoende vissen in de zeeën en rivieren, voldoende ruimte (grond) voor de mensen om hun huizen op te bouwen en steeds nieuwe ontdekkingen doen.
3. Gebruik een kaart van het Caribisch Gebied. In groepjes zoeken jullie vijf eilanden in dit gebied en schrijven ze op. Zoek ook de Caribische Zee op.
Antwoorden kunnen per groep verschillen.
4. Neem de kaart over in je schrift (of zie kopieerblad 1.2):

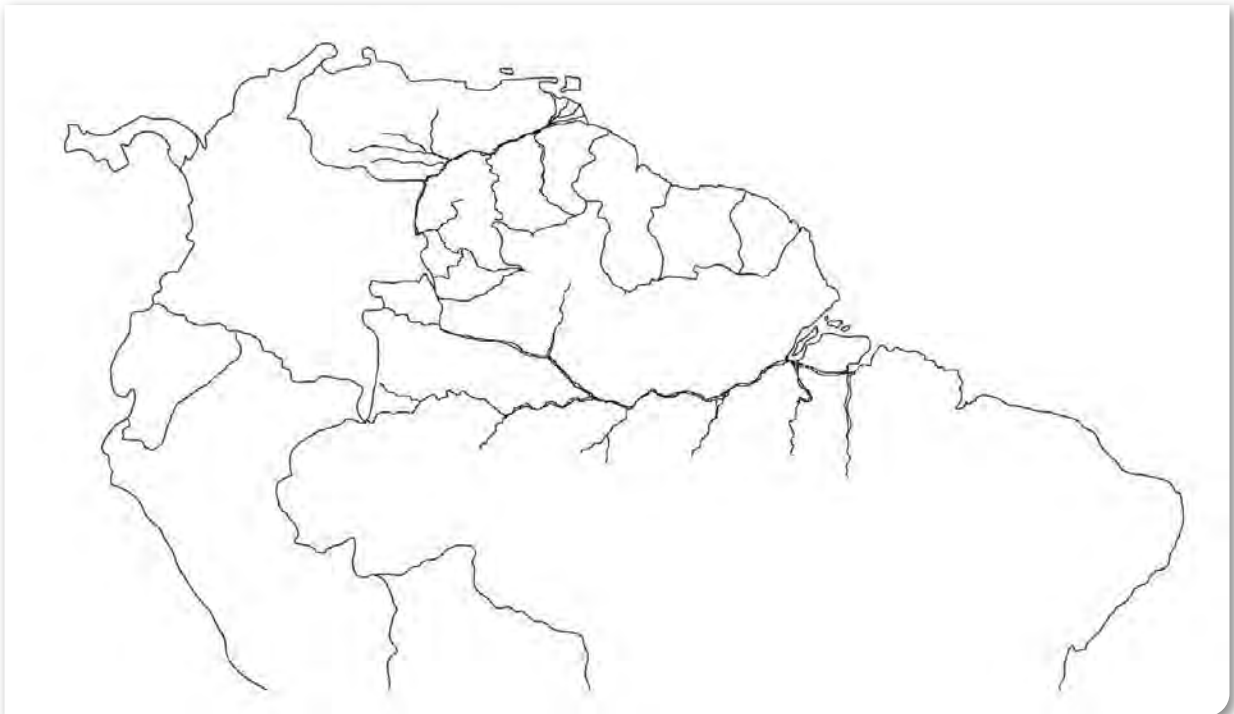
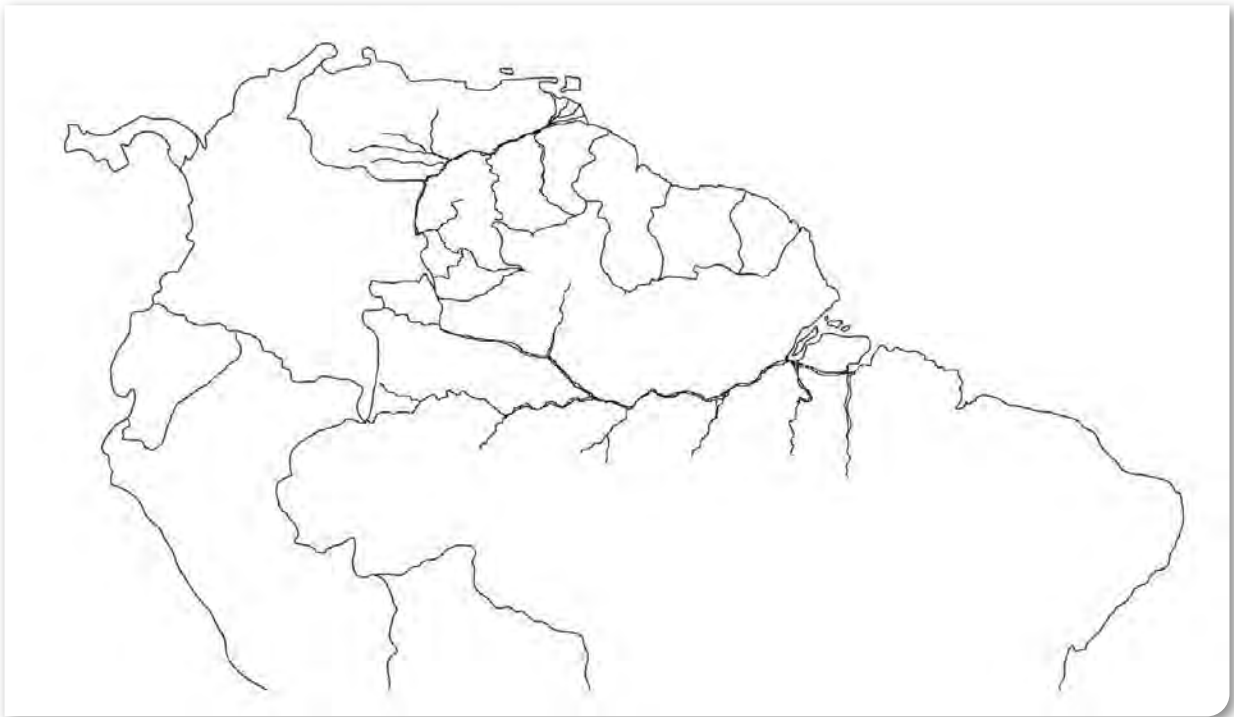

Geef op deze kaart het volgende aan:

- a. Hoe de eerste mensen mogelijk in de Amerika's zijn gekomen (2 mogelijkheden aangeven met pijltjes).
- b. Het gebied van de Maya's rood kleuren.
- c. Het gebied van de Azteken blauw kleuren.
- d. Het gebied van de Inca's groen kleuren
- e. Ons land geel kleuren.

5. In het volgende stukje tekst zijn woorden weggelaten. Vul de ontbrekende woorden in. De eerste mensen leefden als **nomaden**. Zij trokken van de ene plek naar de andere. Zo hebben zij zich over de **hele wereld** verspreid. Op een gegeven moment zijn kleine groepen mensen ook in ons **land** aangekomen. Toen sommige groepen aan **landbouw** begonnen te doen, bleven ze langer op dezelfde plek. We zeggen dat zij zich ergens **vestigden**. De groep werd groter en dorpen groeiden uit tot **steden** en sommige groepen ontwikkelden een **hoge beschaving**. Het beginnen met landbouw was een **belangrijke** stap in de ontwikkeling van mensen.

Vanuit welke plaatsen kwamen de eerste Inheemsen in Suriname?

Verwerkingsopdracht 4

Vreemdelingen in de Amerika's

BEGINSITUATIE

De leerlingen zijn bekend met de ontmoeting tussen twee totaal verschillende werelden (culturen) rond 1500. Deze lessen zijn een verdieping op het thema uit leerjaar 6.

ALGEMEEN DOEL

Aan het eind van dit thema heeft de leerling kennis van de zeereizen van Portugezen en Spanjaarden in de 15e en 16e eeuw, die ertoe geleid hebben dat er rond het jaar 1500 een nieuwe periode in de wereldgeschiedenis aanbrak.

LESDOELEN

Aan het eind van les 1 kan de leerling:

- de werelddelen die de Europeanen in de 15e eeuw kenden, opnoemen en aanwijzen op een wereldkaart;
- drie ontwikkelingen opnoemen die ertoe bijgedragen hebben dat Europeanen in de 15e eeuw in staat waren verre zeereizen te maken;
- de handel met Indië beschrijven en de handelsproducten opnoemen;
- uitleggen waarom de Europeanen op zoek gingen naar een zeeweg naar Indië;
- de zeereizen van Bartolomeus Diaz en Vasco da Gama op een kaart aanwijzen; en
- uitleggen hoe de Portugezen een zeeweg naar Indië hebben gevonden.

Aan het eind van les 2 kan de leerling:

- vertellen wie Christoffel Columbus was en waarom zijn idee om Indië via het westen te bereiken voor die tijd vreemd was;
- uitleggen van wie en hoe Columbus hulp kreeg om zijn reis te kunnen maken;
- het resultaat van de reis van Columbus beschrijven en op een globe of kaart aanwijzen waar Columbus terecht was gekomen; en
- verklaren waarom de 'nieuwe' werelddelen later vernoemd zijn naar Amerigo Vespucci.

Aan het eind van les 3 kan de leerling:

- verklaren dat de Spanjaarden niet de eerste Europeanen in de Amerika's waren;
- uitleggen dat de komst van Columbus heeft gezorgd voor een blijvend contact tussen Europa en de Amerika's;
- uitleggen wie conquistadores zijn en hoe zij Inheemse beschavingen veroverden en onderdrukten;
- een mening geven over de verwoesting van Inheemse leefgemeenschappen en culturen;
- oorzaken opnoemen waardoor Inheemsen stierven;
- vertellen wat het idee van Bartolomé de las Casas was;
- het ontstaan van een wereldhandel beschrijven en verklaren waarom deze handel ongelijk was; en
- gevolgen van het contact tussen Europa en de Amerika's opnoemen en uitleggen.

KERNWOORDEN

• 15e eeuw	• Bartolomeus Diaz	• blijvend contact
• kompas	• Kaap de Goede Hoop	• conquistadores
• vuurwapens	• Vasco da Gama	• slaafgemaakten
• specerijen	• Christoffel Columbus	• Bartolomé de Las Casas
• Indië	• Amerigo Vespucci	• wereldhandel
• Arabische kooplieden	• Viking	• konvooi
• zeeweg	• Afrikanen	

MATERIAAL

Voor dit thema heeft u het volgende nodig:

- Leerlingenboek thema 2;
- Antwoorden thema 2;
- Kopieerblad 2.1: verwerkingsopdracht 1;
- Evaluatiewijzer;
- Wereldkaart; en
- Atlas, globe en specerijen of voedselgewassen als ondersteunend leermateriaal.

ALGEMENE INTRODUCTIE VAN HET THEMA

Om de voorkennis te toetsen, kunnen er vragen gesteld worden, of u geeft een korte uiteenzetting. Begint u met: 'Wij hebben geleerd in thema 1...' (en niet: 'Zoals jullie weten...'). Kennis hebben van de wereldkaart is bij dit thema belangrijk. Gebruik maken van globe en atlas zijn vereist.

Dit thema behandelt zeereizen, het vergroten van een bekende wereld en het verleggen van grenzen.

Ook komt het ontstaan van een wereldhandel en uitwisseling van producten tot uiting. Dit zijn aspecten waarop u kunt inspelen bij de introductie van de lessen. Sluit daarbij aan op de hedendaagse beleving van uw leerlingen en verre reizen met (on)bekende bestemming. Het thema leent zich goed voor het (laten) meebrengen van verschillende producten (onder andere specerijen of voedselgewassen) die in de lessen besproken worden als aanschouwelijk materiaal.

TIJDSHEMA

Voor het thema zijn vier weken beschikbaar. Per les is uitgegaan van 3 x 30 minuten (een week) aan lestijd. Leerlingen lezen de tekst en maken de opdrachten in de klas.

De overige lestijd (week 4) is voor de verwerkingsopdrachten en evaluatie.

AANDACHTSPUNTEN

Bij het behandelen van de zeereizen van de Portugezen en Spanjaarden wordt een wereldkaart gebruikt. Hierbij is het van belang dat u eerst uitleg geeft. Daarna geeft u leerlingen de beurt om op de kaart de reizen en de bestemmingen aan te wijzen.

Per groep kopieert u 'Kopieerblad 2.1: verwerkingsopdracht 1' voor de opdrachten aan het einde van het thema.

Om de verwerkingsopdrachten te beoordelen, gebruikt u de evaluatiewijzer. Bij alle verwerkingsopdrachten kunt u de 'Luisterhouding in groep observeren, de 'Geschiedenisvaardigheden' en de 'Uitwerking van de opdracht' nagaan.

LES 1

INTRODUCTIE

U legt de verschillende specerijen op tafel. U vraagt aan de leerlingen welke bevolkingsgroepen welke kruiden gebruiken. De leerlingen kunnen vervolgens vragen stellen aan elkaar over de specerijen die thuis in de keuken worden gebruikt.

ACTIVITEIT(EN)

Voor deze opdracht is het belangrijk dat u kruiden/ specerijen of zijde, linnen, koffie en thee meeneemt naar de klas. U laat de leerlingen kennismaken met de geur/ textuur van deze kruiden en voorwerpen.

Daarna wordt de klas in drie groepen verdeeld om een rollenspel te doen waarbij elke groep een bevolkingsgroep representeert, namelijk: Indiërs – Arabieren – Europeanen. De

Indiërs en de Arabieren moeten de goederen bij de Europeanen zien te krijgen. Laat de leerlingen het handeldrijven en de tocht uitbeelden. Deze opdracht kan tijdens of op het einde van de les plaatsvinden.

LES 2

INTRODUCTIE

U laat de leerlingen in groepen van twee de route van huis naar school met elkaar bespreken. U kunt aan een aantal groepen vragen de kortste en de langste route te beschrijven zodat de leerlingen inzien dat meerdere routes mogelijk zijn om een bestemming te bereiken.

ACTIVITEIT(EN)

U stimuleert de leerlingen om creatief om te gaan met hetgeen ze hebben geleerd. Per groep moeten ze een verhaaltje schrijven waarin minstens drie van de volgende woorden aan bod komen: Europeanen, Inheemsen, Indië, Amerika en schip. Deze opdracht kan het beste plaatsvinden nadat de leerstof is behandeld.

Om deze activiteit te beoordelen, kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Observeer 'Uitwerking opdracht', 'Inhoud opdracht' en 'Schrijfvaardigheden'.

U kunt ook verwerkingsopdracht 4 en 5 aan het eind van deze les gebruiken.

LES 3

INTRODUCTIE

U bereidt een aantal stellingen voor over vreemdelingen in Suriname. U maakt groepen van leerlingen, waarbij elke groep zijn mening geeft over een stelling. Vanuit deze discussie vertrekt u naar de inhoud van deze les.

Tijdens het behandelen van de leerstof verwijst u terug naar de uitspraken.

ACTIVITEIT(EN)

U doet een aantal uitspraken over de les. De leerlingen geven aan of deze uitspraken volgens hen juist of onjuist zijn. De leerlingen staan op als ze de uitspraak juist vinden. Deze opdracht kan het beste aan het einde van de les uitgevoerd worden.

Mogelijke uitspraken: 'Denk jij dat...'

- de Europeanen de eerste vreemdelingen waren in de Amerika's?
- de Europeanen verschillende delen van de Amerika's hebben vernietigd en veroverd?
- alle dieren, planten en voedingsmiddelen oorspronkelijk uit de Amerika's komen?

ACHTERGRONDINFORMATIE

15e eeuw: van 1401 – 1500

Amerika: Door de Duitse cartograaf **Martin Waldseemüller** voor het eerst op een wereldkaart getekend. Hij tekende in 1507 een bolvormige wereldkaart, met behulp van de informatie van Christoffel Columbus' en Amerigo Vespucci's reizen. Voor het eerst werd de naam 'Amerika' als benaming van het door Amerigo Vespucci beschreven werelddeel gebruikt.

Amerigo Vespucci: Hij ondernam tussen 1497 en 1504 verschillende belangrijke tochten in opdracht van Spaanse en Portugese opdrachtgevers. Amerigo Vespucci bezocht Zuid- en Midden-Amerika, waarvan hij de kuststreken beschreef. Vespucci voer bijvoorbeeld de Amazonerivier op en beschreef die rivier. Ook beschreef hij de gebieden die hij bezocht als een zelfstandig continent. De door Amerigo Vespucci vervaardigde schetsen en beschrijvingen maakten grote indruk in Europa.

Arabische kooplieden: Zij beheersten de karavaanroute tussen Egypte en India. De **Arabieren** voeren al in de 3e eeuw naar India. Ze kwamen daar in aanraking met nieuwe soorten specerijen zoals nootmuskaat en kruidnagel, die niet in India groeiden, maar geïmporteerd werden uit de **Molukken**. Als tussenhandelaren met Europa hadden de Arabieren heel lang een monopoliepositie, tot dat de Europeanen de zeeroute zochten en vonden naar de Molukken.

Tussen 650 en 1900 hebben Arabische kooplieden ook handel gedreven in slaafgemaakte Afrikanen, die onder andere naar Zuid-Europa werden gebracht.

De **Molukken** vormt een eilandengroep in het oosten van de Indische Archipel, tussen de Filipijnen, en Nieuw-Guinea (met de klok mee). De Molukken behoren geografisch tot Melanesië, maar politiek tot Indonesië. De Molukken was in het verleden een gewilde bestemming. Dat kwam door de kruidnagel- en nootmuskaatbomen die lange tijd alleen op deze eilanden groeiden. Verschillende Europese landen loerden naar een monopolie van de specerijenhandel. Vanaf de 14e eeuw kwamen de Arabische en Perzische handelaren. In 1512 waren het de Portugezen die op de Molukken arriveerden in 1575 de Spanjaarden, vervolgens de Engelsen en Nederlanders met hetzelfde doel, namelijk specerijen.

Bartolomé de Las Casas: Geboren in 1484 in Spanje en gestorven in 1566, ook in Spanje. Hij werd priester en vervolgens bisschop in de rooms-katholieke Kerk. In 1512 ging Las Casas op Cuba wonen. Hij schreef over de geschiedenis van het bezit van Spanje in de Amerika's, waaronder ook over het schandalig Spaanse optreden in de Amerika's. Het gedrag van de Spanjaarden heeft geleid tot een ware volkenmoord van Inheemsen in de Amerika's. Door zijn protest wordt Las Casas verdediger van de vrijheid en bestrijder van de Spaanse verdrukking van Inheemsen genoemd. Las Casas wees op nog een andere mogelijkheid als oplossing van het probleem van de slavernij van Inheemsen. Hij bepleitte voor het halen van zwarte mensen uit Afrika

om als slaafgemaakten werkkrachten in de mijnen en op de plantages te werken. Zijn raad werd overgenomen.

Bartolomeus Diaz: Hij was een Portugese zeevaarder, die in 1487 door de Portugese koning uitgezonden werd om de westelijke kust van Afrika verder in kaart te brengen. Hij heeft in 1488 als eerste Europeaan rond Kaap de Goede Hoop gevaren.

Blijvend contact: Hiermee wordt bedoeld dat de reis van Christoffel Columbus tussen Europa en de Amerika's en blijvend contact tussen deze werelddelen als gevolg had. Er vond uitwisseling van

Christoffel Columbus: Hij werd geboren in Genua, een grote handelsstad in Italië, in 1451. In zijn geboorteplaats kwam Columbus in contact met zeelieden en hoorde van hen avontuurlijke verhalen over de zee. Als volwassene geloofde hij dat het Oosten (Indië) ook te bereiken was door naar het westen te varen, omdat de aarde rond is. Toen hij in 1492 zijn theorie uitprobeerde kwam hij op een eiland in de Atlantische Oceaan aan. Zelf heeft hij nooit geweten dat het niet Indië was waar hij aankwam.

* Christoffel Columbus wordt onterecht 'de ontdekker van Amerika' genoemd.

Conquistadores: Dit is een Spaans woord voor veroveraars. Het waren militairen en avonturiers die van de 15e eeuw tot de 17e eeuw namens Spanje de oceaan overstaken en gebieden in Zuid-, Midden- en Noord-Amerika koloniseerden. De conquistadores waren meedogenloos en hebben vele cultuurcentra van de Inca's, Maya's en Azteken vernietigd.

Indië of het Verre Oosten: Het begrip gaat uit van een Europees standpunt. Het wordt gebruikt om Oost-Azië aan te geven. De volgende landen worden beschouwd als locaties in het Verre Oosten: China, Japan, Noord-Korea, Zuid-Korea, Mongolië, Siberië, Taiwan, Brunei, Cambodja, India, Maleisië, Laos, Indonesië, Myanmar, Singapore,

Filippijnen, Thailand en Vietnam.

Ivan Gladstone van Sertima, (wetenschapper/1935–2009): Een in Guyana geboren historicus en antropoloog. Studeerde in Engeland en de Verenigde Staten. Hij deed jarenlang onderzoek in Egypte. Zijn meest bekende boek is: 'They came before Columbus' (Zij kwamen vóór Columbus).

Professor Van Sertima geeft in dit boek aan dat er lang vóór 1492 Afrikanen op het Amerikaans continent waren aangekomen en dat zij contact hadden met Inheemsen van de **Olmeeke** beschaving. De Olmeken hebben enorme beelden (koppen) gemaakt die Afrikaanse gezichten uitbeelden.

Kompas: Een kompas is een navigatie-instrument om de richting ten opzichte van het noorden te bepalen. Het kompas is een Chinese uitvinding. Het principe van magnetisme was bij de Chinezen reeds meer dan 2000 jaar bekend. Het maakt de echte uitvinder van het kompas moeilijk te achterhalen. Vermoedelijk is het Shen Kuo (1031–1095) die als eerste een bruikbaar kompas voor navigatie op zee maakte.

Konvooi: Een groep samen reizende schepen. Tegenwoordig ook samen rijdende voertuigen die varen of rijden onder gewapende begeleiding. Op zee is een konvooi een grote groep (handels)schepen die bij elkaar varen en worden beschermd door één of meer oorlogsschepen. Waardetransporten (o.a. geld, goud, diamanten) gebeuren meestal in konvooi.

Sahara(woestijn): De Sahara is de grootste zandwoestijn op aarde. Deze is gelegen in Noord-Afrika en beslaat ongeveer 31% van het continent. De naam Sahara is afgeleid van het Arabische woord 'sahra', dat woestijn in algemene zin betekent. Oppervlakte: 9.200.000 km², lengte: 4800 km (O-W), breedte: 1800 km (N-Z)

Specerijen als smaakmakers: Specerijen, vers of gedroogd, afhankelijk van het gerecht, worden gebruikt om het eten dat wordt klaargemaakt op smaak te brengen. Bijvoorbeeld: gember, knoflook, kerrie en

chilipoeder.

In tegenstelling tot specerijen worden bij kruiden alleen het bladgroen en de stengels van de plant het meest gebruikt. Bijvoorbeeld: basilicum en soepgroente.

Specerijen en kruiden als medicijn: Het gebruik van specerijen en kruiden is al heel lang erg belangrijk. Lang voordat zij als smaakmakers bij het koken werden gebruikt, waren specerijen en kruiden vaker al in gebruik vanwege hun medicinale eigenschappen. In Suriname worden zij vaak **oso dresi** genoemd. Ze bieden verlichting en genezing bij uiteenlopende kwalen. Bijvoorbeeld: **kaneel, basilicum, cayennepeper, gember en knoflook zijn bekend om hun geneeskrachtige werking.**

Specerijen voor houdbaarheid: Het verlengen van de houdbaarheid van voedingsmiddelen om bederf door micro-organismen (bacteriën) tegen te gaan, noemt men conserveren. Dit kan gebeuren door het toevoegen van azijn, suiker of zout en ook nog specerijen aan het voedsel, waardoor het langer houdbaar is; de smaak wordt ook nog aanzienlijk anders of verbeterd.

Stormkaap/ Kaap de Goede Hoop:

Het zuidelijkste punt van Zuid-Afrika. De oorspronkelijke naam werd door Bartolomeus Diaz in 1488 gegeven: '*Cabo Tormentos*' (*Stormkaap*). De zeelieden ervoeren deze plaats als stormachtig. Daar ontmoeten namelijk twee oceanen elkaar: de Atlantische Oceaan en de Indische Oceaan. De Portugese koning veranderde de naam in '*Cabo da Boa Esperança*' oftewel Kaap de Goede Hoop.

Slaafgemaakten: Volgens sommigen zouden wij vandaag de dag de mensen die in de koloniale periode slaaf waren, geen 'slaaf' moeten noemen. Anderen houden juist vast aan het gebruik van het woord 'slaaf'. Zij vinden, dat het woord recht doet aan de historische context. Slaaf is degene die de fysieke en mentale onderdrukking passief zou hebben ondergaan.

In dit lesmateriaal is gekozen voor het gebruik van het begrip slaafgemaakten met als uitgangspunt dat de West-Afrikaans mens

vrijgeboren is maar door omstandigheden, gevangen genomen werd en in slavernij werd gebracht. Zij werden tot slaaf gemaakt en waren daarom slaafgemaakten.

Vasco da Gama: Hij werd in 1469 geboren in Portugal. Hij was zeekapitein en kaapvaarder langs de kust van Afrika tot aan Malindi (Kenia). Vanaf dit punt kreeg hij hulp van een geleerde gids. De gids loodste de schepen van Vasco da Gama naar Calicut, een belangrijke doorvoerhaven voor veel Indiase producten. Zo kwam hij in 1498 in India aan.

Vikingen: Ze worden ook wel Noormannen genoemd. Het woord 'Viking' betekent **zee-krijger**. Deze term komt bijna niet voor in boeken buiten Scandinavië. Vikingen waren aanvankelijk alleen actief in Scandinavië: Noorwegen, Zweden en Denemarken. Zo voeren zij omstreeks het jaar 985 met 67 oorlogsschepen over de Atlantische Oceaan en zetten voet aan wal op het Noord-Amerikaanse vasteland, in het huidige Canada. De Vikingen hebben niet in een keer de reis van Noorwegen naar Noord-Amerika gemaakt, maar via Groenland.

Vuurwapens: Vuurwapens zijn wapens waarmee je kogels kunt afschieten. Vuurwapens zijn ontstaan na de uitvinding van het buskruit. Het buskruit is uitgevonden door Chinese scheikundigen tijdens de 9e eeuw. Gedurende 14e eeuw kwam het vuurwapen

op in Europa.

Wereldhandel of internationale handel:

Dit is de handel tussen vele of meerdere landen verspreid over de wereld.

De handelsproducten in de 16e eeuw (1501-1600) uit de Amerika's naar Europa waren onder andere goud, zilver, hout, tabak en zout. Spanjaarden en Portugezen stichtten plantages in de Amerika's, waar ze geïmporteerde producten uit Afrika en Azië zoals koffie, bananen en suikerriet introduceerden en lieten telen.

Uit Azië werden naar Europa specerijen zoals nootmuskaat, kaneel, kruidnagel en zwarte peper gehaald. Ook koffie, thee en prachtig serviesgoed van kostbaar porselein.

Uit Afrika werden goud, zilver, ivoor, koper en slaafgemaakten gehaald.

West-Afrikaanse landen: De volgende landen worden tot West-Afrika gerekend: Burkina-Faso, Kongo-Brazzaville, Equatoriaal-Guinea, Gabon, Gambia, Guinee, Ghana, Guinee-Bissau en Ivoorkust.

West-Afrikanen: Zij werden vanaf de 15e eeuw als slaafgemaakten naar de Amerika's, waaronder Suriname, gebracht.

Zeeweg: Met zeeweg wordt bedoeld een vaarroute over zee. In de context van deze les gaat het om de vaarroutes over de grote oceanen.

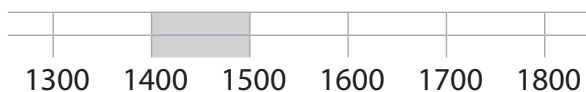
AANBEVOLEN LITERATUUR

- Reece, Maggie; Ivan Van Sertima - Anthropologist, linguist, educator and author, Guyana Graphic, (14 January 2012).
- Ivan Van Sertima; They Came Before Columbus, The African Presence in Ancient America, Random House Usa Inc, 2003.
- Heuvel, Aad van den, Willem Bosman; in goud en slaven, Meulenhoff, Amsterdam, 1981.

Op zoek naar een zeeweg naar Indië

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. Neem de tijdlijn over in je schrift:

a. Kleur de 15e eeuw.

De 15e eeuw begint in het jaar 1401 en loopt tot en met het jaar 1500.

b. Welke werelddelen kenden de Europeanen in de 15e eeuw voor de ontdekking van Columbus?

Europa en delen van Noord-Afrika en Azië.

2. Hoe komt het dat de Inheemsens van de Amerika's in de 15e eeuw geen andere volken en werelddelen kenden?

Zij kenden geen andere volken en werelddelen, omdat ze in de 15e eeuw geen lange en verre zeereizen maakten.

3. Leg uit waarom men vindt dat er omstreeks het jaar 1500 een nieuwe periode aanbreekt in de geschiedenis.

Voorheen woonden er in de Amerika's alleen Inheemsens. Omstreeks het jaar 1500 ontdekten de Europeanen de Amerika's vanwege het feit dat ze betere en snellere zeilschepen hadden leren bouwen en met een kompas hadden leren werken. Hierdoor konden zij langere zeereizen maken en andere werelddelen verkennen.

4. Welke drie zaken hebben bijgedragen aan het maken van langere zeereizen in de 15e eeuw.

- a. Betere zeilschepen, geweren en kanonnen
- b. *Betere zeilschepen, kompas en vuurwapens*
- c. Geweren, kanonnen en kompas
- d. Geweren, kanonnen en vuurwapens

5. Op deze afbeelding staan een aantal kruiden en specerijen afgebeeld. Noem er vijf op die je herkent. (zie leerlingenboek)

Antwoord verschilt per leerling.

Bijvoorbeeld: nootmuskaat, kaneel, kruidnagel, peperkorrels en steranijs.

6. De Europeanen kochten ook andere producten bij de Arabieren. Noem er drie.

Zijde, linnen, koffie (en thee)

7. Van waar haalden de Arabieren deze producten?

De Arabieren haalden deze producten uit Indië.

8. Welke twee antwoorden zijn juist? Waarom zeg je dat?
De producten die de Europeanen van de Arabieren kochten waren duur, omdat:
- De Arabieren veel winst wilden maken.
 - *Er belasting betaald moest worden.*
→ *Juist, omdat de kooplieden langs verschillende posten moesten waar zij belasting moesten afdragen.*
 - De Europeanen deze producten graag wilden hebben.
 - *De tochten lang en gevaarlijk waren.*
→ *Juist, want de kooplieden trokken door droge woestijnen, steile bergen en ravijnen waar rovers op de loer lagen.*
9. a. Vanaf de tweede helft van de 15e eeuw gingen de Portugezen op zoek naar een eigen weg naar Indië. Waarom?
Omdat de producten van de Arabieren steeds duurder werden en de Europeanen de specerijen en andere producten nodig hadden.
- b. Leg uit hoe de Portugezen een weg naar Indië hebben gevonden.
De Portugezen vertrokken vanuit Spanje en voeren langs de kust naar het zuidpunt van Afrika, waar zij ivoor en goud vandaan haalden. Zij voeren verder en kwamen op de westkust van India terecht, van waaruit zij met veel rijkdommen terug keerden.
10. a. Waarom noemde Bartolomeus Diaz het zuidpunt van Afrika de "Stormkaap"?
Omdat zijn schepen in een storm terecht kwamen, terwijl ze ongemerkt om het zuidpunt van Afrika waren gevaren.
- b. Waarom veranderde de koning van Portugal deze naam?
Omdat hij hoopte dat de zeeweg naar Indië spoedig gevonden zou worden.

Een zeeweg naar Indië gevonden?

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. Leg uit waarom de Spanjaarden ook een zeeweg van Europa naar Indië wilden ontdekken.
Zij wilden de specerijen zelf uit Indië halen, omdat het ze dan goedkoper zou uitkomen.
2. Welk idee had Columbus om een zeeweg naar Indië te vinden?
Columbus wilde Indië vinden door in westelijke richting op te varen.
3. Kies het juist antwoord.
Veel mensen geloofden niet in het idee van Columbus, omdat:
 - a. Indië in het oosten ligt en niet in het westen.
 - b. Je Indië niet kunt bereiken door naar het westen te varen.
 - c. Men dacht dat de aarde een bolvorm had.
 - d. *Men dacht dat de aarde plat was.*
4. Is het Columbus gelukt om een zeeweg naar Indië te vinden?
Nee, het is Columbus niet gelukt om een zeeweg naar Indië te vinden.
5. Columbus vertrok op 3 augustus 1492 uit Spanje en kwam op 12 oktober 1492 aan op Guanahani. Reken uit hoeveel dagen Columbus nodig had om de oceaan over te steken.
*Dat zijn 28 dagen in augustus, 30 dagen in september en 12 dagen in oktober.
In totaal heeft de reis 70 dagen geduurd.*
6. Hoe weet je dat Columbus zelf ook rijk zou worden als hij een zeeweg naar Indië zou vinden?
Columbus had met de Spaanse koning afgesproken dat hij een tiende deel zou krijgen van alle opbrengsten uit de gebieden die hij zou ontdekken. Daar Indië veel specerijen en andere goederen had, kon hij er veel geld mee verdienen als hij dit zou verkopen en een tiende deel voor zichzelf zou houden.
7. Hoeveel reizen heeft Columbus in totaal gemaakt?
a. 1 b. 2 c. 3 d. 4
8. Columbus is in 1506 overleden. Dit is in de ...
 - a. eerste helft van de 15e eeuw.
 - b. tweede helft van de 15e eeuw.
 - c. *eerste helft van de 16e eeuw.*
 - d. tweede helft van de 16e eeuw.
9. Het werelddeel waar Columbus was aangekomen werd later naar Amerigo Vespucci vernoemd. Waarom?
Omdat hij in zijn reisverhalen had geschreven dat de onbekende gebieden een nieuw werelddeel vormden, vandaar dat de Europese kaartenmakers de Amerika's naar hem vernoemden.
10. Op beide tekeningen hierna is de kennismaking tussen Inheemsen en Europeanen te zien. Welke afbeelding past beter bij de eerste ontmoeting met Columbus? Waarom?
Afbeelding 2 past beter bij de eerste ontmoeting, omdat de eerste ontmoeting vriendelijk verliep. Columbus kreeg enkele geschenken en andere producten mee van de Inheemsen. (motivering per leerling kan enigszins verschillen)

Vreemdelingen in de Amerika's

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. Hoe weten we dat Columbus niet de eerste vreemdeling in de Amerika's was?
Omdat er aan de kusten van Noord-Amerika woningen gebouwd waren, waarvan de resten door archeologen teruggevonden zijn. Deze woningen waren honderden jaren vóór 1492 gebouwd door de Viking Leif Eriksson. Ook zijn in Mexico beelden opgegraven, waarbij het idee is dat de Inheemsen al 2500 jaar geleden Afrikanen hebben ontmoet.
2. Wat is een verschil tussen de komst van Columbus en de komst van eerdere vreemdelingen in de Amerika's?
Het verschil zit erin dat de komst van Columbus een blijvend contact tussen de Amerika's en de rest van de wereld heeft gelegd.
3. a. Uit welke taal komt het woord conquistadores?
Uit de Spaanse taal.
 - b. Zoek het woord conquistadores op in een woordenboek of op het internet. Wat is de Nederlandse betekenis van dit woord?
De Nederlandse betekenis van dit woord is veroveraar.
 - c. Noem twee conquistadores uit de les.
Cortez en Pizarro
 - d. Wat deden de conquistadores?
Zij veroverden en onderdrukten de Inheemse bevolking.
4. Waardoor was het voor de Europeanen mogelijk om de gebieden van de Inheemsen te veroveren en hen te onderdrukken?
Deze Spaanse conquistadores konden de Inheemse bevolking veroveren en onderdrukken doordat ze betere wapens hadden.
5. a. Welke wapens hadden de Europeanen?
Zwaarden, geweren, schilden
 - b. Welke wapens hadden de Inheemsen?
Bijlen en speren en pijl en boog
6. Welke uitspraak is niet waar. Veel Inheemsen stierven, als gevolg van:
 - a. Een slechte behandeling, weinig eten en uitputting.
 - b. *Ouderdom, ze waren te oud om nog te werken.*
 - c. Verzet tegen de onderdrukking.
 - d. Ziekten uit Europa, zoals griep.
7. Vul de ontbrekende woorden in:
Een priester, *Bartolomé de Las Casas* nam het op voor de *Inheemsen*. Hij schreef brieven naar de koning van *Spanje*. Toen kwam er een *verbod* op de Inheemse slavernij. Omdat de Europeanen vonden dat het werk door moest gaan, werden er *slaafgemaakte Afrikanen* gehaald uit *Afrika*. Dit was het begin van een onmenselijke *slavernij*, die bijna 400 jaar zou blijven bestaan.

8. a. Wat versta je onder wereldhandel?
Wereldhandel is de handel tussen de verschillende werelddelen.
- b. Waarom was de wereldhandel die in de 16e eeuw werd gevoerd ongelijk?
Omdat vooral de Europese handelaren daaraan verdiende. De producten werden goedkoop uit Azië, Afrika en de Amerika's gehaald en met veel winst in Europa verkocht.
9. De komst van Europeanen naar de Amerika's had veel gevolgen. Noem er drie op.
- *De Inheemse beschaving werd vernietigd.*
 - *Ons werelddeel veranderde. Er woonden naast Inheemsen ook Afrikanen en Aziaten in ons werelddeel.*
 - *De Europeanen brachten ook ziekten (griep en pokken) naar ons land.*
10. Hieronder worden een aantal planten opgenoemd. Maak twee rijtjes. Maak daarbij gebruik van afbeelding 19. Werden ze oorspronkelijk uit Europa of uit de Amerika's ingevoerd?

mais	rijst	bonen
aardappel	druiven	bananen
uien	ananas	tomaat
cacao	suikerriet	pompoen

Amerika	Europa
<i>Mais</i>	<i>Druiven</i>
<i>Tomaat</i>	<i>Rijst</i>
<i>Cacao</i>	<i>Bananen</i>
<i>Bonen</i>	<i>Uien</i>
<i>Aardappel</i>	<i>Suikerriet</i>
<i>Ananas</i>	
<i>Pompoen</i>	

VERWERKINGSOPDRACHTEN

- 1. Neem de kaart hieronder over in je schrift (of zie kopieerblad 2.1):

- a. Plaats de volgende namen en jaartallen op de kaart.
1456 Kaapverdische eilanden
1488 Kaap de Goede Hoop
1498 India
 - b. Geef met pijlen de routes aan van Bartolomeus Diaz en Vasco da Gama.
2. In les 3 staat bij afbeelding 18 dat Spaanse schepen in konvooi voeren om kostbaarheden naar Spanje te brengen.
- a. Zoek op in een woordenboek of op het internet wat 'een konvooi' betekent.
Een konvooi is een groep samen reizende voertuigen, vaak voor militaire doeleinden
 - b. Verklaar waarom schepen vanuit de Amerika's in konvooi terugvoeren naar Europa.
De schepen voeren in konvooi, omdat ze veel kostbare producten uit de Amerika's vervoerden naar Europa. In konvooi varen was veiliger dan alleen varen.
 - c. Bedenk samen een voorbeeld van nu waarbij je ook voertuigen in konvooi ziet.
Voorbeelden kunnen verschillen.
(onder andere een militaire kolonne, een geldtransport, een belangrijk persoon zoals minister of president)

3. In dit thema is onder andere duidelijk geworden dat het voedsel dat wij tegenwoordig eten uit vele delen van de wereld afkomstig is.
- a. Geef aan waar de volgende producten oorspronkelijk vandaan komen:
- cacao – *Noord-Amerika*
 - kruidnagel – *Indië*
 - rijst – *Europa (vanuit China)*
 - ananas – *Noord-Amerika*
- b. Vertel hoe je deze producten kan gebruiken.
Antwoorden kunnen verschillen.
Deze producten kun je op verschillende manieren nuttigen. Je kunt chocola maken van cacao of gewoon drinken. Van rijst kun je nasi bakken. Van ananas kun je stroop maken, in een cake bakken of gewoon rauw als fruit eten.
4. 'Ik ga op reis en ik neem mee ...'
- Dit is een spel dat met een groep (of de hele klas) gespeeld kan worden. De eerste speler zegt: "Ik ga op reis met het schip van Columbus en ik neem mee: een doos met kralen" (bijvoorbeeld). De tweede speler herhaalt de hele zin en voegt iets toe, de volgende speler herhaalt beide en voegt weer iets toe en zo verder. Ga door totdat er een fout gemaakt wordt bij het herhalen of als niemand meer iets kan verzinnen.
- Stel je voor dat je op reis gaat in de tijd van Columbus. Wat nam hij mee op reis?
- of
- Stel je voor dat je in die tijd in de Amerika's woont. Wat namen Inheemsen mee op reis.
- Antwoorden verschillen per leerling.*
5. Kijk naar de afbeelding bij de inleiding van dit thema (afbeelding 1). De aankomst van Columbus op het eiland Guanahani. Bedenk wat de Inheemsen tegen elkaar gezegd kunnen hebben toen zij voor het eerst zulke vreemde schepen en vreemd geklede mensen zagen. Bedenk ook wat Columbus tegen zijn bemanning gezegd kan hebben.
Antwoorden verschillen per leerling.

Verwerkingsopdracht 1

Hieronder kunt u de kwartaalopdrachten vinden voor het eerste kwartaal nadat u thema 1 en 2 heeft behandeld in de les.

Uit de volgende vier opdrachten kiest u minimaal één opdracht die u samen met de leerlingen uitvoert.

1. MUURKRANT

Doel	Informatie verzamelen over een onderwerp dat bij thema 1 of 2 behandeld is en het overzichtelijk weergeven, bijvoorbeeld over Inheemsens in het Amazonegebied.
Groepsgrootte	Klassikaal, individueel of in tweetallen werken
Duur	Drie tot vier uren. (De opdracht wordt gegeven en uitgelegd. De leerlingen krijgen tijd om er thuis en ook in de klas aan te werken.)
Materiaal	• Flappen, eventueel een prikbord, foto's, tijdschriften, krantenknipsels, kleurpotloden, scharen, plakband/lijm of magneten en andere materialen. • Maak eventueel ruimte vrij op een muur of op het bord. • Evaluatiewijzer
Werkwijze	Tijdens het eerste lesuur licht u de opdracht toe. De onderwerpen waarover de leerlingen informatie gaan verzamelen, worden afgebakend. Er worden afspraken gemaakt welke leerling(en) zich met welk deelonderwerp zullen bezighouden. Deze kunnen door u aangegeven worden of samen met de leerlingen besproken worden. Er kan bijvoorbeeld voor de Inheemsens in het Amazonegebied gekozen worden. Er kan dan geschreven worden over hun komst naar dit gebied, een beschrijving van dit gebied, hun manier van leven vroeger en nu. De leerlingen gaan zelfstandig (of in tweetallen) aan de slag. De reeds behandelde leerstof dient als basis, maar ze mogen ook in kranten, tijdschriften en op het internet op zoek gaan naar informatie. Of ze kunnen hun ouders of andere personen vragen stellen. De leerlingen kunnen zelf: • een tekstje of een artikel schrijven (geeft u van tevoren aan in hoeveel woorden). • op zoek gaan naar afbeeldingen en daar een onderschrift bij schrijven. • een tekening maken met een onderschrift. Als een werkje af is, wordt het op de muurkrant geplakt.
Evaluatie	De muurkrant wordt klassikaal besproken. Elke leerling (of elk tweetal) geeft een korte toelichting bij het eigen stukje in de krant.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Uitwerking opdracht', 'Inhoud opdracht' en 'Schrijfvaardigheden'.

2. COLLAGE

Doel	Het onderwerp creatief uitbeelden en daarbij inzicht verkrijgen in het onderwerp.
Groepsgrootte	Twee tot vier leerlingen
Duur	Drie lesuren. (De opdracht wordt gegeven en uitgelegd. De leerlingen krijgen tijd om er thuis en ook in de klas aan te werken.)
Materiaal	• Prenten, foto's, teksten, krantenknipsels, tijdschriften, stiften, kleurpotloden, scharen, lijmstiften, papier. • Evaluatiewijzer
Werkwijze	Tijdens het eerste lesuur wordt de opdracht toegelicht en de groepen worden gevormd. Er wordt per groep een keuze gemaakt voor een onderwerp uit de reeds behandelde thema's, bijvoorbeeld de zeereizen in de 16e eeuw of Inheemsen in de Amerika's. Leerlingen gaan op zoek naar foto's, krantenknipsels, oude tijdschriften en afbeeldingen. Of ze zoeken naar informatie in hun leerlingenboek en schrijven zelf een stukje of maken zelf tekeningen. Van het verzamelde materiaal worden op een creatieve manier collages gemaakt, welke in de klas tentoon worden gesteld.
Evaluatie	De werkwijze en de resultaten worden klassikaal besproken.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Inhoud opdracht', 'Geschiedenisvaardigheden' en 'Luisterhouding'.

3. ONDERZOEKER

Doel	Leerlingen koppelen de theorie aan (dagelijkse) voorwerpen en presenteren hun bevindingen.
Groepsgrootte	Individueel
Duur	Drie lesuren. (De opdracht wordt gegeven en uitgelegd. Leerlingen brengen voorwerpen naar school en presenteren deze kort aan de klas.)
Materiaal	• Eigen voorwerpen die van huis meegebracht worden • Evaluatiewijzer
Werkwijze	U licht de opdracht toe. In de eerste twee thema's is aandacht besteed aan archeologie. De leerlingen weten dat (oude) gevonden voorwerpen een geschiedenis vertellen. Leerlingen mogen zelf oude of gevonden voorwerpen van huis meebrengen en deze aan de klas presenteren. Eventueel kan ook een plaatje meegebracht worden. De presentatie moet natuurlijk voorbereid worden. Geef de leerlingen vooraf aanwijzingen hoe zij een presentatie kunnen houden, hoe lang de presentatie moet zijn en wat aan bod kan komen. Er worden afspraken gemaakt welke voorwerpen toegestaan zijn.
Evaluatie	De leerlingen presenteren beurtelings de door hun meegebrachte voorwerpen.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Uitwerking opdracht', 'Inhoud opdracht' en 'Presentatiehouding'.

4. PRODUCTEN- EN VOORWERPENTAFEL

Doel	Een tafel met allerlei voorwerpen over een onderwerp die de leerlingen en u van huis meebrengen.
Groepsgrootte	Klassikaal
Duur	Gedurende een week kunnen leerlingen voorwerpen over het gekozen onderwerp van huis meebrengen.
Materiaal	• De meegebrachte voorwerpen over het onderwerp • Evaluatiewijzer
Werkwijze	U licht de opdracht toe. Als onderwerp kan u bijvoorbeeld kiezen voor het onderwerp 'wereldhandel' uit thema 2, waarbij producten uit verschillende delen van de wereld worden meegebracht. Sommige producten zijn bij iedereen bekend. Andere producten misschien niet. U nodigt de leerlingen uit rond de tafel en geeft uitleg. Er kan een gesprek of discussie ontstaan over de producten. De leerlingen mogen vragen stellen. Er kan ook een (denkbeeldige) wereldhandel ontstaan, waarbij producten worden geruild. U geeft vooraf aan welke soort voorwerpen/producten toegestaan zijn.
Evaluatie	De leerlingen geven uitleg over de door hen meegebrachte voorwerpen/producten. Ook mogen ze vertellen wat ze geleerd hebben.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Inhoud opdracht' en 'Luisterhouding'.

Europeanen komen naar ons land

BEGINSITUATIE

De leerlingen hebben reeds kennis opgedaan over de komst van vreemdelingen naar de Amerika's en de legende van El Dorado.

ALGEMEEN DOEL

Aan het eind van dit thema heeft de leerling kennis over de komst van de eerste Europeanen naar de Guyana's en de kolonisatie van ons land door de Engelsen en de Nederlanders.

LESDOELEN

Aan het eind van les 1 kan de leerling:

- de namen opnoemen van de eerste Europeanen die de kust van de Guyana's zagen;
- verklaren waarom veel Europeanen naar de Guyana's kwamen;
- uitleggen hoe de Amazonerivier aan haar naam is gekomen;
- uitleggen hoe Europeanen, zoals Sir Walter Raleigh aan hun informatie kwamen die ze opschreven in reisverslagen;
- met eigen woorden uitleggen hoe verschillende rivieren en plaatsen aan hun naam gekomen zijn;
- vertellen waarom Europeanen en Inheemsen met ruilhandel begonnen; en
- vertellen welke producten er geruild werden.

Aan het eind van les 2 kan de leerling:

- redenen opnoemen waarom de eerste kolonisatiepogingen van Europeanen mislukten;
- een beschrijving geven van de Engelse kolonisatie onder leiding van Lord Francis Willoughby;
- vertellen over de aanleg van fort Willoughby, tegenwoordig fort Zeelandia; en
- uitleggen waarom Joden naar ons land kwamen en waar zij zich vestigden.

Aan het eind van les 3 kan de leerling:

- een korte beschrijving geven hoe ons land door de Zeeuwen veroverd werd;
- uitleggen hoe ons land eigendom werd van de West-Indische Compagnie;
- vertellen wat de W.I.C. was;
- uitleggen wat de Geotrooieerde Sociëteit van Suriname was en waarvoor die werd opgericht;
- in volgorde vertellen wie zich de eigenaren van ons land noemden;
- vertellen wie Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck was;
- uitleggen welke maatregelen de gouverneur nam om de rust in ons land terug te brengen;
- en uitleggen waar de nieuwe hoofdplaats van ons land ontstond en hoe deze plaats heet.

KERNWOORDEN

• Alonso de Ojeda	• ruilhandel	• Vrede van Breda
• Amerigo Vespucci	• factorijen	• West-Indische Compagnie
• de Guyana's	• koloniseren	• Geotrooieerde Sociëteit van Suriname
• legende	• Thorarica	• Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck
• Amazonen	• Francis Willoughby	• bostochten
• Walter Raleigh	• gouverneur	• Paramaribo
• reisverslagen	• Joden Savanne	
• expedities	• tweede Engelse oorlog	

MATERIAAL

Voor dit thema heeft u het volgende nodig:

- Leerlingenboek thema 3;
- Antwoorden thema 3;
- Kopieerblad 3.1: verwerkingsopdracht 1;
- Kopieerblad 3.2: verwerkingsopdracht 2;
- Evaluatiewijzer;
- Kaart van Suriname (met de Surinamerivier op);
- Kaart van de Guyana's; en
- Afbeelding van de Raleighvallen.

ALGEMENE INTRODUCTIE VAN HET THEMA

In dit thema wordt de nadruk gelegd op de komst van Europeanen naar ons land en hoe zij ons land in bezit namen.

Neemt u de kaarten en de andere afbeeldingen in de tekst aandachtig met de leerlingen door. Laat hen kritisch kijken en vertellen wat zij zien. Dit is een goede manier van oefenen tijdens de lessen om de evaluatievragen en verwerkingsopdrachten aan het eind van de lessen te kunnen maken.

TIJDSHEMA

Voor het thema zijn vier weken beschikbaar. Per les is uitgegaan van 3 x 30 minuten (een week) aan lestijd. Leerlingen lezen de tekst en maken de opdrachten in de klas.

De overige lestijd (week 4) is voor de verwerkingsopdrachten en evaluatie.

AANDACHTSPUNTEN

Het is raadzaam om ook een kaart van Suriname te gebruiken, voorin de klas gehangen, waarop de loop van de Surinamerivier en de vestiging van de eerste Europeanen duidelijk aan te wijzen zijn.

Bij de afbeelding van de Raleighvallen in les 1 is het gebruik van een kaart of atlas noodzakelijk voor het maken van de opdracht.

Bij verwerkingsopdracht 3 kunt u aangeven dat zeker één van de vragen die door de leerlingen zelf gemaakt worden op de repetitie terug zal komen.

Bij de laatste verwerkingsopdracht is het de bedoeling dat er een klassengesprek/discussie in de klas gevoerd wordt. U heeft daarbij een sturende rol. Laat de emoties bij het uiten van de verschillende meningen niet te hoog oplopen.

Per leerling kopieert u 'Kopieerblad 3.1: verwerkingsopdracht 1' en 'Kopieerblad 3.2: verwerkingsopdracht 2'. Let op: de opdracht staat reeds tweemaal op de kopieerbladen. Stel dat u twintig leerlingen heeft in de klas, dan moet u deze kopieerbladen slechts tien keer kopiëren.

LES 1

INTRODUCTIE

U kunt les 1 het best beginnen met een kaart waarop de Guyana's duidelijk te zien zijn zodat de leerlingen een beeld hebben van het gebied waarover in de tekst gesproken wordt. U kunt daarbij vragen wat de leerlingen al weten over de Guyana's.

ACTIVITEIT(EN)

De meeste leerlingen hebben ooit een reis(je) gemaakt. Al is het naar een ander district. U laat de leerlingen individueel een kort reisverslagje schrijven. Ze beschrijven welke wegen en plaatsen of rivieren, kreken en/of dorpen ze tegenkomen wanneer ze van hun huis naar ... (in te vullen door de leerling zelf, afhankelijk van de regio) gaan. Deze opdracht kan voor, tijdens of aan het einde van de les uitgevoerd worden.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Inhoud opdracht' en 'Schrijfvaardigheden'.

Bij vraag 10: (het rollenspel): U deelt de leerlingen in twee groepen in; de ene groep zijn Europeanen en de andere groep zijn Inheemsen. Elke groep tekent enkele producten of schrijft de namen op een naambordje. De groepen moeten doen alsof er een ruilhandel plaatsvindt.

Let op: Hou er rekening mee dat de groepen elkaars taal nauwelijks verstonden.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Uitwerking opdracht' en 'Presentatiehouding'.

LES 2

INTRODUCTIE

U kunt een aantal leerlingen vragen of zij ooit van dit begrip kolonisatie hebben gehoord? Weten zij wat verstaan wordt onder koloniseren?

U kunt dan aangeven dat deze les zal gaan over de Engelse kolonisatie. U kunt daarbij vragen of er iets Engels te zien is in Suriname. Zo ja, waar precies (bijvoorbeeld dat we in ons land links rijden)?

ACTIVITEIT(EN)

Instructie bij vraag 4: Uitgaande van de gekozen beschrijving die bij hun beter in de les passen, deelt u de leerlingen in, in twee groepen: leerlingen die kiezen voor de eerste beschrijving gaan bij elkaar in een groep zitten en leerlingen die kiezen voor de tweede beschrijving gaan ook bij elkaar in een groep zitten. Een woordvoerder uit elke groep vertelt waarom zij voor hun stelling hebben gekozen. Daarna worden de stellingen klassikaal besproken.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Inhoud opdracht' en 'Luistervaardigheden'.

U instrueert de leerlingen het ontstaan van Fort Zeelandia op te zoeken op het internet of informatie uit de les te gebruiken. De leerlingen werken in groepjes om antwoorden te kunnen formuleren op de 5 W's, namelijk: Wie? Wat? Waar? Wanneer? Waarom?

Deze opdracht kan plaatsvinden aan het eind van de les.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Uitwerking opdracht' en 'Geschiedenisvaardigheden'.

LES 3

INTRODUCTIE

In de vorige les is de Engelse kolonisatie aan de orde geweest. U kunt de leerlingen vragen wat het meeste indruk op hen heeft gehad.

Deze les gaat over de Nederlandse kolonisatie. Wat zien de leerlingen als Nederlandse invloeden nog steeds in Suriname?

ACTIVITEIT(EN)

U verdeelt de klas in groepjes en doet daarna een uitspraak (keuze: zie hieronder) naar aanleiding van de lesinhoud. U laat de leerlingen discussiëren in groepjes of de uitspraak volgens hen juist of onjuist is en komen tot een gezamenlijke conclusie. De leerlingen mogen hierbij ook hun leerlingenboek raadplegen.

U bent tijdsbewaker. Op uw teken staan alle leerlingen van een groepje op als volgens hen de uitspraak waar is. Indien volgens hen de uitspraak onjuist is, blijft het groepje zitten. De leerkracht licht daarna het juiste antwoord toe. Deze opdracht kan aan het einde van de les uitgevoerd worden.

Mogelijke uitspraken:

- Engeland en Nederland voerden oorlog omdat Engeland Suriname wilde veroveren (onjuist)
- Suriname werd bij de vrede van Breda een kolonie van Engeland (onjuist)
- De West-Indische Compagnie kocht Suriname over van Nederland (juist)
- De Geoctrooieerde Sociëteit was een organisatie die uit drie eigenaren bestond, om samen Suriname te besturen (juist)
- De Europese soldaten versloegen de Inheemsen en de Marrons tijdens de bostochten die gouverneur Van Sommelsdijck liet uitvoeren (onjuist)

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Inhoud opdracht' en 'Luistervaardigheden'.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Abraham Crijnssen (ook geschreven als Querijnsen): Hij werd vermoedelijk geboren in Vlissingen (Zeeland, Nederland). Hij was bevelhebber van tenminste twee kaperschepen. Op 25 februari 1667 voer hij de Surinamerivier op om het Engelse fort Willoughby te veroveren. Na een felle beschieting van het fort gaven de Engelsen zich over. Een deel vluchtte het bos in. Ze werden achtervolgd en opgejaagd door de soldaten van Crijnssen. Al snel werden zij gevangen genomen en op 6 maart gaven de Engelsen de hele kolonie op. Fort Willoughby werd vervolgens omgedoopt tot Fort Zeelandia.

Alonso de Ojeda: Hij was een Spaans conquistador geboren in Cuenca in Spanje in 1465 en gestorven in Hispaniola in 1515. Alonso de Ojeda was de eerste Europeaan die in 1499 bij de Marowijnerivier aankwam. Later in het jaar 1500 bezocht de Spaanse zeevaarder Vicente Yáñez Pinzón de regio.

Amerigo Vespucci: Geboren in Italië, Firenze in 1454 en gestorven in Spanje, Sevilla in 1512. Hij was een ontdekkingsreiziger die het continent Amerika verkende. Het continent werd genoemd naar zijn voornaam.

Amazonen/Inheemse krijgers: De naam Amazonen is vermoedelijk afgeleid van een leefgemeenschap in Klein-Azië (Klein-Azië is het huidige Turkije) waarvan alleen de vrouwen vechters of krijgers waren. De naam **Amazone** kan ook verwijzen naar een volk van strijdsters uit de Griekse mythologie.

Europese reizigers in de 15e eeuw die naar gebieden in, de toen nog onbekende, oerwouden van Zuid-Amerika kwamen, zouden Inheemse vechters hebben aangezien voor Amazonen. Het is waarschijnlijk dat zij de Europese mythen in gedachte hadden.

Sinds de negentiende eeuw wordt een vrouw te paard (een paardrijdster) een amazone genoemd. Vooral degenen die dat als wedstrijd sport doen.

Aandeelhouder: Een aandeelhouder is een mede-eigenaar of investeerder in een bedrijf of een organisatie. De aandeelhouder kan een persoon of een vereniging zijn. Zo een vereniging met aandeelhouders was de Nederlandse West-Indische Compagnie (WIC) opgericht in 1621.

Bostochten/bospatrouilles/bosexpedities: In de 16e en 17e eeuw werden bostochten georganiseerd. Eerst tegen de Inheemsen en later ook tegen de slaafgemaakten die de plantages ontvlucht waren. De plantagehouders organiseerden eerst zelf bospatrouilles. Deze bestonden toen uit Inheemsen, slaafgemaakten en blanke burgers om de weggevluchte slaafgemaakten terug te halen. In de 18e eeuw werden de bospatrouilles uitgevoerd met huurlingenlegers uit Europa.

Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck: Hij was gouverneur van Suriname van 28 november 1683 tot de dag waarop hij werd vermoord in Paramaribo, op 19 juli 1688. Hij voerde oorlog tegen de Inheemsen en sloot vrede met hen in 1686. Om de vrede te ondersteunen, sloot van Sommelsdijck een schijnhuwelijk met een verder in de geschiedenis niet bij name genoemde Inheemse vrouw.

De Guyana's: De drie Guyana's (of Guiana's) is een verzamelnaam voor drie Zuid-Amerikaanse landen, Guyana (tot 1966 Brits-Guiana), Frans-Guyana en Suriname (tot 1975 ook bekend als Nederlands-Guiana). Deze drie landen zijn in feite onderdeel van een groter gebied dat ook Guyana (of Guiana) werd genoemd - naar het Indiaans voor "land van vele wateren", en zich uitstreckte van de Orinocorivier in Venezuela tot de Amazonerivier in Brazilië.

Expeditie: Een onderzoekingstocht. Het kan wetenschappelijk onderzoek zijn of dat men op zoek is naar iets speciaals, of naar een tot dan toe onbekende plaats of berg.

Factorijen: Dit waren nederzettingen in een ander land buiten Europa die dienst deden als steunpunt voor overzeese handel. Het waren versterkte handelsposten, door militairen bewaakt en beschermd. Een factorij was in handen van een Europees land.

Geoctrooieerde Sociëteit van Suriname (1683-1795): Dit was een vereniging van aandeelhouders of eigenaren van Suriname. In de vereniging zaten drie aandeelhouders, te weten:

- de familie Van Aersen van Sommelsdijck,
- de stad Amsterdam, en
- de West-Indische Compagnie (WIC).

Elke aandeelhouder had voor een derde deel geld geïnvesteerd en was dus voor een derde deel eigenaar van Suriname. Elke aandeelhouder wilde natuurlijk winst maken; zij waren dus uit op winst.

Godsdienstvrijheid/ Vrijheid van godsdienst, ook wel vrijheid van religie: Dit is één van de klassieke (oude) grondrechten. Dit recht houdt in dat men de vrijheid heeft zelf te kiezen om tot een godsdienst toe te treden en deze in alle vrijheid te belijden en te beoefenen.

Gouverneur/Ook wel gouverneur-generaal: de gouverneur was het hoogste gezag in Suriname toen ons land een kolonie was. De gouverneur was het hoofd van een regering en vertegenwoordigde het koloniserende land. In 1651 was het Lord Willoughby die de gouverneur had aangewezen.

Toen de Zeeuwen ons land op de Engelsen hadden veroverd in 1668 benoemde Abraham Crijnsen de gouverneur. Vanaf 1683 tot 1795 werd de gouverneur aangewezen door de Geotrooieerde Sociëteit. Toen de Geotrooieerde Sociëteit ophield te bestaan, was het eerst de Nederlandse koning en later de koninkrijksregering van Nederland die de gouverneur voor ons land aanwees tot en met 24 november 1795.

Joden: Zij vormen een volk of etniciteit, ook bekend als Israëlieten, het Joodse volk of het volk Israël. Het Joodse volk leefde volgens de Bijbelse overlevering gedurende ten minste drieduizend jaar in het beloofde land Palestina.

Ook: **De Joodse Diaspora**, met een hoofdletter gaat over het Joodse volk dat uit Palestina/Israël/Judea werd verbannen. Zij vestigden zich in vele landen, vooral in Rusland, Oost en West-Europa.

Joden Savanne: Dit was de naam van een oude Joodse nederzetting aan de rechteroever van de Surinamerivier, gesticht rond 1640. De Joodse gemeenschap aldaar had vrijheid van godsdienst en richtte een synagoge en een school op. Ze hadden ook een klein leger en een begraafplaats. In 1832 werd Jodensavanne vrijwel geheel door brand verwoest.

Koloniseren: Dit betekent oorspronkelijk het vestigen van een deel van de eigen bevolking in een landstreek die nog niet door het eigen volk bewoond wordt. Dat kan in een onbewoond, onontgonnen gebied zijn, maar het kan ook een vestiging zijn in een ander gebied tussen de daar al aanwezige bevolking. Vaak werd het gebied door het koloniserende land volledig in bezit genomen. Het bestuur kwam in handen van de kolonisator. In de Amerika's en het Caribisch Gebied werd de Inheemse bevolking door de kolonistoren onderdrukt en tot slaaf gemaakt of verdreven of zelfs uitgeroeid, vaak door ziekten.

Legende: Dit is oorspronkelijk een levensbeschrijving van een (heilige) persoon.

Allerlei wonderen werden aan zo een persoon toegeschreven.

De betekenis van het woord legende is later in de volksmond uitgebreid naar allerlei soorten verhalen die als waar gebeurd doorverteld worden, hoewel ze niet historisch of wetenschappelijk te bewijzen zijn.

Tegenwoordig wordt de term ook gebruikt voor beroemde personen over wie veel niet verzonnen verhalen de ronde doen.

Paramaribo: De oorspronkelijke stichters van Paramaribo zijn de Inheemsens. Zij woonden in Parmirbo, Parmurbo of Parmarbo. De naam "Paramaribo" is daarvan afgeleid. De betekenis is vermoedelijk "grote rivier van inwoners". In 1613 werd er een Amsterdamse factorij gesticht. Eenendertig jaar later, in 1644 vestigde de Fransman Pierre de Noailly zich er met een zestigtal landgenoten. Zij bouwden een klein houten fort.

In 1651 nam Francis Willoughby het Franse fortje over en in 1667 nam Abraham Crijnsen het over. Fort Willoughby werd fort Zeelandia. De stad Paramaribo groeide rond het fort. Vandaar dat de binnenstad nog steeds 'foto' wordt genoemd.

Paramurukreek/Sommelsdijkse kreek:

Onder het bestuur van Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck heeft men de waterhuishouding en vooral de afwatering van Paramaribo aangepakt. Van Sommelsdijck liet dijken bouwen en sluizen aanleggen. Hij bracht deze techniek voor het eerst in praktijk dichtbij Paramaribo. Een bestaande kreek, de Paramurukreek, later Van Sommelsdijkse kreek genoemd, werd uitgediept.

Reisverslag: Dit is een bericht over een werkelijk gemaakte reis, vaak opgemaakt om bijzonderheden en resultaten van de reis aan opdrachtgevers of belanghebbenden te rapporteren. Een reisverslag is een historische bron en verschaft informatie over vroeger. Het oudste Nederlandse reisverslag naar de kust van de Guyana's was van A. Cabeliau, die in 1597 uitgezonden werd op een tocht naar de kust van Guyana en het eiland Trinidad. In zijn verslag aan de

Staten-Generaal beschrijft hij zijn bevindingen. Hij heeft onder andere gezocht naar de goudmijnen in het stroomgebied van de Orinoco.

Ruilhandel: Dit is het direct uitwisselen van goederen, diensten of producten, zonder dat er gebruik gemaakt wordt van een afgesproken betaalmiddel, zoals geld, goud, olie of aandelen. Ruilhandel is één van de oudste vormen van handel. Het is uit de tijd toen mensen nog geen geld, geen banken en geen munten hadden.

Ruilhandel tussen Europeanen en Inheemsen: Europeanen ruilden in de eerste contacten spiegeltjes, kralen tegen Inheemse gebruiksvoorwerpen. Maar ook koperen voorwerpen en ijzerwaren waren bij de Inheemsen in trek. De Europeanen waren geïnteresseerd in hout, tabak en Inheemse dieren, planten en gebruiksvoorwerpen vooral als die van goud gemaakt waren.

Thorarica (van het Arowaks Toraraharica): Ook geschreven als Torarica, Tararico, Teorarica, Thoxaica, Toerarika, Toorarica en Torrica, was in de 17de eeuw de hoofdplaats van ons land. De nederzetting lag ongeveer 50 kilometer stroomopwaarts van Paramaribo op de plaats waar later plantage Waterland werd aangelegd. De plaats werd gesticht in 1651.

Tweede Engelse handelsoorlog: Dit was een oorlog tussen Engeland en de Republiek der Verenigde Nederlanden die van 1665 tot 1667 duurde. Deze oorlog ging om het bezit van koloniale gebieden en nederzettingen. Ook de export door andere landen van Britse producten naar niet-Engelse landen was een doorn in het oog van de Britten. Toen Britten Nederlandse schepen in beslag namen, barstte de bom.

Vrede van Breda: Op 31 juli 1667 kwam door middel van de Vrede van Breda een eind aan de tweede handelsoorlog tussen Nederland en Engeland. De vredesovereenkomst werd niet alleen door Nederland en Engeland ondertekend, maar ook door Frankrijk en Denemarken die Nederland tijdens deze oorlog gesteund hadden.

Walther Raleigh: Hij werd rond 1552 geboren in Devon, Engeland uit voor- aanstaande Engelse ouders. Hij bezocht de militaire academie en was al in 1569 en 1578 betrokken bij oorlogen die de Engelsen voerden tegen Spanje. Vanwege zijn goede betrekkingen met het Engelse koningshuis kreeg hij een kaperbrief, dat is een toestemmingsbrief om in naam van de Engelse koning gebieden te veroveren en te bezetten (te koloniseren) en om bezittingen en schepen van vijanden van Engeland te plunderen.

In 1594 vertrok hij naar Zuid-Amerika, op zoek naar El Dorado, het legendarische goudland. In reisverslagen schreef hij over de Kust van de Guyana's en hij bezocht ook Trinidad. Ook bij zijn tweede reis omstreeks 1596 heeft hij beschreven wat hij heeft gezien en wat Inheemse gidsen hem verteld hebben. Hij schreef van zijn reisverslagen een boek: 'The Discovery of the Large Rich and Beautiful Empire of Guyana' op grond waarvan andere Europese wereldreizigers de kusten van de Guyana's hebben verkend en veroverd.

West-Indische Compagnie: De West-Indische Compagnie, meestal afgekort tot WIC, was een bedrijf (een soort "multinational") dat zich bezighield met de handel in producten en in slaafgemaakten. Om de handel te vergemakkelijken, beheerden zij factorijen of kolonies of waren daarin aandeelhouders. De hoofdkantoren en het bestuur waren gevestigd in Amsterdam, Nederland.

Willoughby, Francis: Francis Willoughby was een ondernemer en kolonie-houder, geboren in 1547. Hij werd gouverneur van Barbados en de overige Engelse bezittingen in het Caribisch Gebied. In 1651 stuurde hij een expeditie van 40 man onder bevel van de sergeant-majoor Anthony Rowse naar Suriname om een geschikte plaats uit te zoeken voor de vestiging van een kolonie en voor het aanleggen van plantages. In januari 1665 bezocht Willoughby Suriname, dat volgens de giftbrief van de koning van Engeland Willoughbyland zou heten en dat zich inmiddels tot een belangrijke kolonie had ontwikkeld.

Zeeland: Dit is een provincie in het zuidwesten van Nederland. Via de provincie Zeeland kwam de kolonie Suriname in het bezit van de Nederlanden. Tijdens het Zeeuwse bewind in Suriname heette Paramaribo voor een korte periode zelfs Nieuw-Middelburg. Middelburg is de hoofdstad van de provincie Zeeland. De naam van Fort Zeelandia herinnert tot op heden aan de verovering van ons land op de Engelsen door de Zeeuwen.

AANBEVOLEN LITERATUUR

- Voorhoeve, Jan & Lichtveld, Ursy M, Suriname, Spiegel der vaderlandse koopliden (1980)
- Wolbers, J, Geschiedenis van Suriname (1861), Emmering.
- Meiden, G.W. van der (1986) Betwist bestuur. Een eeuw strijd om de macht in Suriname (1651-1753).

LEESTIP (VOOR LEERKRACHT EN LEERLINGEN)

De jeugdroman van Krishnadath, Ismene uit 1992: Veren voor de Piai.

Dit verhaal past bij les 3. Het verhaal speelt zich af ten tijde van de oorlog tussen de Inheemsen en de blanke kolonisten in ons land aan het eind van de 17e eeuw.

Europeanen in de Guyana's

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. Tijdens zijn derde tocht voer Columbus langs de kust van Venezuela.
 - a. Waarom kwam hij niet langs de kust van de Guyana's?
De wind bracht zijn schip naar het noorden en niet langs de kust van de Guyana's.
 - b. Ga in tweetallen na welke route het schip wel aflegde.
Langs de kust van Venezuela en Midden-Amerika richting de Verenigde Staten van Amerika.
2. Wie waren de eerste Europeanen die de kust van de Guyana's zagen?
Alonso de Ojeda en zijn matrozen waren de eerste Europeanen die de kust van de Guyana's zagen.
3. Welk land maakt geen deel uit van het gebied Guyana?
 - a. *Colombia*
 - b. Brazilië
 - c. Guyana
 - d. Suriname
4. Een legende is een verhaal dat verteld wordt alsof het echt gebeurd is, maar dat niet bewezen kan worden. Welke twee verhalen hieronder zijn legendes? Waarom heb je voor die twee antwoorden gekozen?
 - a. Domingo de Vera nam de Guyana's in 1593 in bezit voor Spanje.
 - b. *In het binnenland van de Guyana's ligt El Dorado.*
→ *Dit is niet te bewijzen, van horen zeggen.*
 - c. Het gebied Guyana is een land van veel rivieren.
 - d. *Langs de Amazonerivier woont een Inheems volk met alleen maar vrouwen.*
→ *Dit is niet te bewijzen, van horen zeggen.*
5. Wat kwamen Sir Walter Raleigh en Laurens Keymis in ons land doen?
Ze waren op zoek naar El Dorado.
6. Stel dat je met je ouders, broers en zussen op reis gaat. Tijdens de reis schrijf je op wat je meemaakt. Dat is jouw reisverslag.
 - a. Schrijf in vijf regels iets over een reisje dat je kort geleden hebt gemaakt.
Antwoord verschilt per leerling.
Ook Sir Walter Raleigh en Laurens Keymis schreven reisverslagen.
 - b. Wat schreven zij zoal op?
Ze schreven op wat ze allemaal zagen. Ook de namen van rivieren en dorpen werden vermeld.
 - c. Hoe kwamen ze aan deze informatie?
Die informatie kregen ze van de Inheemse bevolking.

7. Afbeelding 3 is een kaart gemaakt in 1599 met behulp van de reisverslagen. Hierop zijn ook namen van rivieren geschreven. In afbeelding 6 zie je een vergroot stukje van de kust van ons land. (zie leerlingenboek)

Verbind de oude naam met de tegenwoordige naam:

Oude naam		Huidige naam
		Corantijn
Comojowini		Coppename
Copanamo		Saramacca
Coreteny		• Suriname
Marwynen		Commewijne
Saramo		• Cottica
		Marowijne

8. Welke beweringen zijn juist?

- I. Sommige rivieren en kreek in ons land hebben een Inheemse naam.
 - II. Europeanen hebben alle rivieren en kreek in ons land een naam gegeven.
- a. **Alleen bewering I is juist.**
 - b. Alleen bewering II is juist.
 - c. Bewering I en II zijn juist.
 - d. Bewering I en II zijn onjuist.

9. Wat deden de Europeanen toen zij geen goud vonden in de Guyana's?

Toen ze geen goud vonden, gingen velen van hen ruilhandel drijven met Inheemsen.

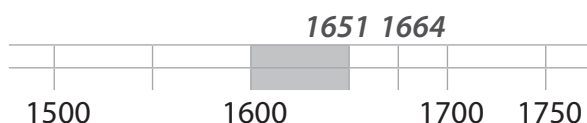
10. Rollenspel: De klas wordt in twee groepen verdeeld: Europeanen en Inheemsen. Je wordt in één van de twee groepen ingedeeld. Teken of schrijf in je groep enkele producten op een naambordje. Doe alsof er een ruilhandel plaatsvindt.
Antwoord verschilt per leerling.

Engelsen koloniseren ons land

VRAGEN EN ANTWOORDEN

- Wat zijn volgens jou twee redenen waarom de eerste pogingen van de Europeanen om zich in ons land te vestigen mislukten?
 - *De Europeanen stierven aan (onbekende) ziekten.*
 - *Onderling hadden Europeanen vaak oorlog met elkaar en vielen elkaars factorijen aan.*
- Stel je voor dat je een Inheemse bent en er komen Europeanen naar jouw land toe die het plotseling willen overnemen. Waarom zou je ze willen verdrijven?
Antwoord verschilt per leerling.

- Neem deze tijdlijn over in je schrift.

- Plaats de jaartallen 1651 en 1664 op de juiste plek.
- Wie zijn er in deze jaren naar ons land gekomen?
In 1651 kwam Lord Francis Willoughby naar ons land. In 1664 kwamen een groot aantal Joodse families naar ons land.
- Kleur de eerste helft van de 17de eeuw rood.

- Hieronder volgen twee beschrijving van koloniseren.
 - Met koloniseren bedoelen we dat groepen mensen in een gebied gaan wonen en er voedsel vandaan halen.
 - Met koloniseren bedoelen we dat vreemdelingen komen en een gebied, dat al door Inheemsen bewoond werd, in bezit namen om er zelf te gaan wonen.

Welke beschrijving past volgens jou beter in deze les?

Motivatie verschilt per groep.

- Hoe heette het eerste dorp waar de Engelsen in ons land gingen wonen?
Het eerste dorp waar de Engelsen in ons land gingen wonen, heette Thorarica.
 - Wat betekent het in het Arowaks?
Het is afgeleid van in het Arowaks 'plaats waar blanken wonen'.
 - Herken je de naam? Zo ja, waarvan?
Van een hotel in Paramaribo.

6. Bekijk het kaartje bij afbeelding 8 nog eens.
 - a. Langs welke rivier vestigden de Engelsen zich?
De Engelsen vestigden zich langs de Surinamerivier.
 - b. Bestond Paramaribo toen al?
Neen, Paramaribo bestond toen nog niet.
 - c. Hoe heette het fort dat door de Engelsen gebouwd werd?
Het heette Fort Willoughby.
 - d. Hoe heet het fort nu?
De huidige naam van het fort is Fort Zeelandia.
 - e. Heb je ooit een bezoek gebracht aan dit fort?
Antwoord verschilt per leerling.
7. Op het kaartje bij afbeelding 8 is ook Joden Savanne te zien.
 - a. Wie woonden hier?
De Joden (die naar ons land gevlucht waren).
 - b. Waarom waren zij naar ons land gevlucht?
De Joden waren naar ons land gevlucht omdat er in de landen waar zij woonden geen vrijheid van godsdienst was en zij achterna gezeten werden vanwege hun geloof.
8. Waarom bouwden de Engelsen een fort?
Ze bouwden een fort om de plantages te beschermen tegen aanvallen vanuit zee.
9. Door wie werd het zware werk op de plantages gedaan?
Het zware werk werd door de Inheemsen gedaan die werden gevangengenomen en tot slaaf werden gemaakt. Ook werden tot slaafgemaakte Afrikanen naar ons land gebracht om op de plantages te werken.
10. Waar of niet waar? Geef ook aan waarom je dat zegt.
 - a. In 1664 woonden in ons land alleen maar Joden.
Niet waar. Vanaf 1664 vestigden zich Joodse families in ons land op Joden Savanne, maar er woonden toen ook andere Europeanen en Inheemsen in ons land.
 - b. In Europa was er geen vrijheid van godsdienst.
Waar. Daarom zijn de Joden gevlucht.
 - c. De Joden vluchtten weg uit katholieke landen.
Waar. De katholieke koningen en koninginnen in sommige Europese landen vervolgden Joden vanwege hun geloof, het Jodendom
 - d. De Joden waren niet welkom in Nederlandse en Engelse koloniën.
Niet waar. Zij mochten in ons land blijven wonen toen Suriname eerst een Engelse kolonie en later een Nederlandse kolonie was.
 - e. In ons land wonen Joden op Joden Savanne.
Niet waar. Nu niet meer.

Ons land wordt een Nederlandse kolonie

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. a. Vul in: De tweede Engels-Nederlandse oorlog heeft geduurd van **1665** tot **1667**.
 b. De Nederlanders noemen deze oorlog "de tweede Engelse oorlog". Welke informatie kun je halen uit het bijwoord "**tweede**"?
Uit het bijwoord kan ik afleiden dat er al een eerste oorlog met de Engelse is geweest.
2. In 1667 kwam Abraham Crijnssen naar Suriname. Uit welk land kwam hij?
Hij kwam uit Nederland (uit de provincie Zeeland).
3. Met welk doel kwam Abraham Crijnssen naar ons land?
Hij kwam naar Suriname om ons land op de Engelsen te veroveren. Ons land was toen één van de meest bloeiende landbouwkoloniën in de Amerika's.
4. Wat gebeurde er met de plantages in ons land na 1667.
Veel plantages waren na de oorlog enorm achteruitgegaan en vernield.
5. Wat is de juiste volgorde:
 Wie noemde zich in de periode 1651 tot en met 1683 eigenaar van ons land?
 - a. Geoctrooieerde Sociëteit – W.I.C. – Willoughby – Zeeland
 - b. Willoughby – Geoctrooieerde Sociëteit – W.I.C. – Zeeland
 - c. *Willoughby – Zeeland – W.I.C. – Geoctrooieerde Sociëteit*
 - d. Zeeland – W.I.C. – Geoctrooieerde Sociëteit – Willoughby
6. Schrijf in het midden van een blaadje het begrip West-Indische Compagnie.
 - a. Schrijf daarna vijf woorden (een jaartal mag ook) die horen bij dit begrip, erom heen.
Antwoord verschilt per leerling.
Bijvoorbeeld: handelsmaatschappij, veroveren, besturen, Afrika, Amerika, tot slaaf gemaakte Afrikanen, suiker, koffie...
 - b. Leg uit waarom deze vijf woorden er volgens jou bij horen.
Antwoord verschilt per leerling.
7. In 1683 werd een vereniging van drie aandeelhouders opgericht.
 - a. Hoe heette deze vereniging?
Deze vereniging heette Geoctrooieerde Sociëteit van Suriname.
 - b. Waarom werd deze vereniging opgericht?
De W.I.C. vond de winsten uit de kolonie Suriname te laag en besloot daarom de kolonie samen met anderen te besturen.
 - c. Wie waren de drie aandeelhouders?
De drie aandeelhouders waren (1) de West-Indische Compagnie, (2) de stad Amsterdam en (3) de familie Van Aerssen van Sommelsdijck.
 - d. De vereniging kreeg van Nederland een octrooi. Wat is dat?
Een octrooi is een vergunning.
8. In 1683 werd Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck gouverneur van de kolonie Suriname. Leg uit waarom hij er zelf ook voordeel aan had als de kolonie winstgevend was.
Hij had er voordeel bij als de kolonie winstgevend was, omdat hij zelf één van de aandeelhouders was. Hij kreeg dus een deel van de winst.

9. Vul de ontbrekende woorden in:
Gouverneur van Sommelsdijck wilde rust in ons land brengen. Hiervoor moest er een eind komen aan **de strijd** tussen de Inheemsen en de **kolonisten**. Er werden **bostochten** ondernomen door blanke **soldaten**. Maar zij konden de **Inheemsen** en de **Marrons** niet verslaan. Er werd vrede gesloten in het jaar **1686**. Zij mochten niet langer **tot slaaf gemaakt** worden.
10. Tijdens gouverneur van Sommelsdijck ontstond er een nieuwe hoofdplaats in ons land.
- a. Waar ontstond de nieuwe hoofdplaats?
De nieuwe hoofdplaats ontstond achter Fort Zeelandia.
 - b. Hoe heette de nieuwe hoofdplaats?
De nieuwe hoofdplaats heette Paramaribo.
 - c. Welke twee van de volgende begrippen hebben iets met elkaar te maken? Leg uit waarom je voor deze twee woorden hebt gekozen.
Paramurukreek – bostochten – afwatering – plantages.
De Paramurukreek en afwatering hebben iets met elkaar te maken. De Paramurukreek werd uitgegraven om voor de afwatering van Paramaribo te zorgen.

- KB** 1. Neem de kaart over in je schrift (of zie kopieerblad 3.1):

Geef op deze kaart aan:

- De Amazonerivier blauw.
- De Orinocorivier rood.
- Kleur het gebied van Guyana groen.
- De namen van de landen die horen bij het gebied Guyana.

Landen: Venezuela, Guyana, Frans-Guyana, Suriname en Brazilië.

- KB** 2. Puzzel: Vul horizontaal in (zie kopieerblad 3.2):
- Ons werelddeel is vernoemd naar **AMERIGO**
 - De Inheemsen en Europeanen wisselden producten met elkaar.
Zij deden aan **RUILHANDEL**.
 - Oude naam van fort Zeelandia: fort **WILLOUGHBY**
 - Vrouwelijke krijger: **AMAZONE**
 - In 1664 kwam er een grote groep **JODEN** naar ons land.
 - Naam van de oude hoofdplaats van ons land: **THORARICA**
 - Gouverneur van ons land tussen 1683 en 1688: **SOMMELSDIJK**

land van veel rivieren en kreken

d

1	A	M	E	R	I	G	O										
				2	R	U	I	L	H	A	N	D	E	L			
3	W	I	L	L	O	U	G	H	B	Y							
				4	A	M	A	Z	O	N	E						
		5	J	O	D	E	N										
		6	T	H	O	R	A	R	I	C	A						
7	S	O	M	M	E	L	S	D	I	J	C	K					

3. Hieronder staan 5 antwoorden. In groepjes bedenken jullie bij deze antwoorden vijf vragen. Daarna ruilen jullie je vragen met die van een andere groep. Jullie kijken dan of de vragen van de andere groep duidelijk zijn en of jullie de juiste antwoorden kunnen vinden.

1. De Raleighvallen in de Coppenamerivier.
2. Fort Willoughby.
3. West-Indische Compagnie.
4. 1683 -1688
5. Paramurukreek.

Per groep verschillend.

4. Bekijk afbeelding 5 uit les 1. Hierop staat ruilhandel tussen Inheemsen en Europeanen afgebeeld.

In groepjes van vijf gaan jullie beschrijven wat je op de tekening ziet. Jullie vullen elkaar aan. Eerst schrijft één persoon iets op en geeft het papier door, daarna schrijft de tweede er iets bij, dan de derde en zo verder.

Verschillende groepen hebben elk een eigen “groepsbeschrijving”. Deze kunnen uitgewisseld worden of klassikaal worden besproken.

Per groep verschillend.

5. Op internet is er een ingezonden artikel van november 2015 te lezen: “Inheemsen willen naamwijzigingen bij 40 jaar onafhankelijkheid.”

In het artikel wordt aandacht gevraagd voor de oorspronkelijke Inheemse namen van bergen, kreek en rivieren. Onder andere de Sommelsdijckse kreek, die vroeger de Inheemse naam Paramurukreek had. Inheemsen willen de oorspronkelijke namen weer terug.

Sommige mensen vinden dat niet zomaar namen in ons land veranderd moeten worden. Want ook de namen die we nu gebruiken, vertellen een geschiedenis. Dat kan niet zomaar uitgewist worden. Wat is hierover jouw mening?

Antwoord verschilt per leerling.

In de klas voer je in je groep een gesprek over de straatnamen, riviernamen, kreeknamen en of deze wel of niet veranderd moeten worden.

Antwoord verschilt per leerling.

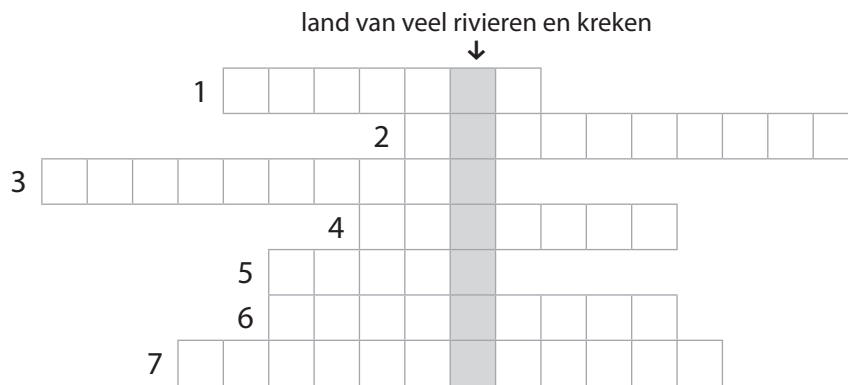
Verwerkingsopdracht 1

Verwerkingsopdracht 2

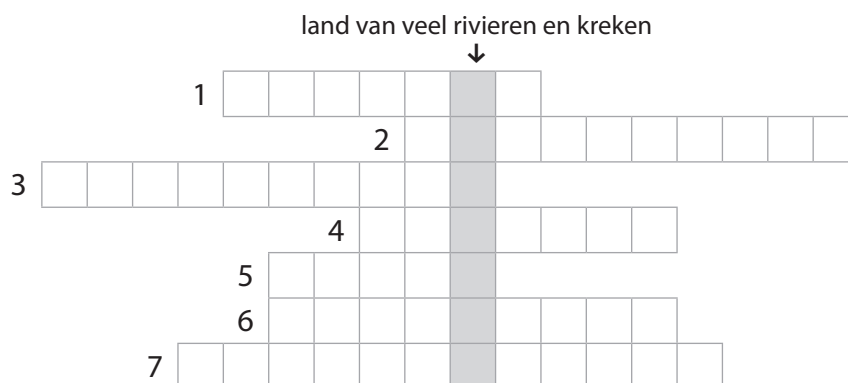
Puzzel: Vul horizontaal in:

1. Ons werelddeel is vernoemd naar ...
2. De Inheemsen en Europeanen wisselden producten met elkaar. Zij deden aan ...
3. Oude naam van fort Zeelandia: fort ...
4. Vrouwelijke krijger: ...
5. In 1664 kwam er een grote groep ... naar ons land.
6. Naam van de oude hoofdplaats van ons land: ...
7. Gouverneur van ons land tussen 1683 en 1688: ...

Puzzel: Vul horizontaal in:

1. Ons werelddeel is vernoemd naar ...
2. De Inheemsen en Europeanen wisselden producten met elkaar. Zij deden aan ...
3. Oude naam van fort Zeelandia: fort ...
4. Vrouwelijke krijger: ...
5. In 1664 kwam er een grote groep ... naar ons land.
6. Naam van de oude hoofdplaats van ons land: ...
7. Gouverneur van ons land tussen 1683 en 1688: ...

Plantages in ons land

BEGINSITUATIE

De leerling heeft in leerjaar zes kennis opgedaan over plantages en weet te vertellen over het leven op de plantages en kan ook soorten plantages opnoemen.

ALGEMEEN DOEL

De leerling vergaart uitgebreide kennis over plantages in ons land en kan zich mede door deze kennis inleven in een deel van de plantagegeschiedenis van ons land.

LESDOELEN

Aan het eind van les 1 kan de leerling:

- enkele plaatsnamen in ons land opnoemen, die herinneren aan oude plantages;
- uitleggen dat plantages grote landbouwgronden waren, waarop slaafgemaakten moesten werken;
- beschrijven hoe de aanleg en de inpoldering van plantages plaatsvond;
- vertellen waarom kreken en rivieren belangrijk waren voor de aanleg en instandhouding van plantages; en
- verklaren waarom de 18e eeuw ook wel de bloeiperiode van de plantages wordt genoemd.

Aan het eind van les 2 kan de leerling:

- aanwijzen op een kaart waar het district Commewijne en in het bijzonder Meerzorg ten opzichte van de Surinamerivier liggen;
- vertellen hoe ons land in 1712 via plantage Meerzorg werd bezet door Fransen onder leiding van Cassard;
- verklaren waarom na de inval van Cassard het aantal Marrons toenam; en
- uitleggen waarom het fort Nieuw-Amsterdam na de inval van Cassard werd aangelegd.

Aan het eind van les 3 kan de leerling:

- in eigen woorden beschrijven dat plantages grote landbouwbedrijven waren en wie daar woonden en werkten;
- vertellen dat al het werk op de plantages door de slaafgemaakten werd gedaan;
- uitleggen dat bij afwezigheid van de eigenaar deze vervangen werd door een directeur;
- de taken en verantwoordelijkheden van de blankofficieren en basya's rangschikken ten opzichte van de eigenaar of directeur; en
- de belangrikheid van de dresi-uma of de dresiman en de krioromama uitleggen.

KERNWOORDEN

• plantages	• bloeiperiode	• directeur
• slaafgemaakten	• Meerzorg/Ansoe	• opzichter/blankofficier
• bovenloop	• Jacques Cassard	• basya/zwartofficier
• benedenloop	• fort Nieuw-Amsterdam	• dresi-uma/dresiman
• rivieren	• koffieteelt	• krioromama
• inpolderen	• landbouwbedrijven	• osodresi
• sluis	• plantage-eigenaar	• veldwerk

MATERIAAL

Voor dit thema heeft u het volgende nodig:

- Leerlingenboek thema 4;
- Antwoorden thema 4;
- Kopieerblad 4.1: verwerkingsopdracht 1;
- Evaluatiewijzer; en
- Foto's van soorten plantages, plantage kaart, kaart van Suriname, video over de Wijdenboschbrug, plaatje bigi broki waka en een atlas als ondersteunend materiaal

ALGEMENE INTRODUCTIE OP HET THEMA

Dit thema biedt de mogelijkheid om een stukje omgevingsgeschiedenis in te brengen indien de school en de omgeving zelf herinneren aan een oude plantage. Sommige schoolnamen herinneren zelf aan een plantage. U kunt dit als uitgangspunt nemen.

Ook het belang van kreken en rivieren voor het transport van mensen en goederen is een uitgangspunt. Dorpen in het binnenland van Suriname liggen ook vaak langs kreken of rivieren.

In les 2 wordt plantage Meerzorg belicht. Maak gebruik van een kaart van ons land om de ligging van het district Commewijne en in het bijzonder Meerzorg aan te wijzen.

Ook op internet kunt u op zoek gaan naar historische informatie over plantages in ons land.

TIJDSHEMA

Voor het thema zijn vier weken beschikbaar. Per les is uitgegaan van 3 x 30 minuten (een week) aan lestijd. Leerlingen lezen de tekst en maken de opdrachten in de klas.

De overige lestijd (week 4) is voor de verwerkingsopdrachten en evaluatie.

AANDACHTSPUNTEN

Met name in Commewijne is nog veel te zien van restanten van plantages en sluizen, het is een bijzondere gelegenheid voor scholen uit dit district om aandacht te besteden aan omgevingsgeschiedenis.

Vraag 3 bij les 1 vereist het gebruik van een atlas. Neemt u dit bij voorbaat in acht.

Per leerling kopieert u 'Kopieerblad 4.1: verwerkingsopdracht 1'. Let op: de opdracht staat reeds tweemaal op het kopieerblad. Stel dat u twintig leerlingen heeft in de klas, dan moet u dit kopieerblad slechts tien keer kopiëren.

INTRODUCTIE

U maakt gebruik van een praatplaat (zie afbeelding 7 in het leerlingenboek) waarop een koffieplantage te zien is met onder andere een grote planterswoning, hutten en typische dingen die horen op zo een plantage. U bespreekt de praatplaat aan de hand van de volgende vragen:

- Wat zien jullie op dit plaatje?
- Wie zou er volgens jullie in deze woning wonen?
- Over welke plantage denk je dat het hier gaat? Waarom ?

U geeft daarna aan dat de les gaat over plantages

U kunt afbeelding 7 (van een koffieplantage) gebruiken om veel van wat in de les beschreven staat uit te leggen en klassikaal te bespreken.

ACTIVITEIT(EN)

U maakt gebruik van de plantagekaart (zie afbeelding 6 in het leerlingenboek) om de plantages die in deze les besproken zullen worden aan te wijzen. Afhankelijk van de plaats waar de school staat, kunt u de leerlingen vragen om te vertellen over de namen van de plantages die in hun buurt voorkomen. Soms kan het zijn dat een school bijvoorbeeld de naam van een plantage heeft. U kunt middels vragen daarnaar verwijzen. U kunt door middel van vragen de leerlingen er toe brengen te vertellen over de ligging van de plantages, waarom de plantages juist daar gelegen waren.

U bespreekt aan de hand van de tekening in de les hoe inpoldering plaatsvindt (zie afbeelding 5 in het leerlingenboek) en waarom het belangrijk was voor de plantages.

Na de behandeling van de leerstof van les 1 moedigt u de leerlingen aan om in duo een plattegrond van een plantage te tekenen. De leerlingen bespreken wat aanwezig moet zijn op de tekening en tekenen dan hun eigen plantage. Ze zijn vrij om te kiezen welke plantage het is.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Uitwerking opdracht' en 'Inhoud opdracht'.

LES 2

INTRODUCTIE

U toont de video of het plaatje van de Jules Wijdenboschbrug en vraagt de leerlingen of ze weten welke 2 plaatsen deze brug met elkaar verbinden. (Mogelijke antwoorden Commewijne en Paramaribo.) Of u kunt een gesprek voeren over de Bigi broki waka en vragen waar de mensen komen als ze de brug opgaan.

U geeft aan dat de les gaat over plantage Meerzorg die in het district Commewijne ligt.

ACTIVITEIT(EN)

U wijst op de kaart van Suriname of laat een leerling op de kaart van Suriname aanwijzen waar het district Commewijne ligt. U bespreekt en toont de ligging van plantage Meerzorg aan de Suriname rivier aan.

U verdeelt de klas in groepen. U geeft aan elke groep een andere onderzoeksvraag. De leerlingen lossen deze vraag op aan de hand van de informatie in het leerlingenboek. U begeleidt de verschillende groepjes. De groepjes vertellen kort aan elkaar tot welk antwoord ze zijn gekomen.

Mogelijke onderzoeksvragen:

- Wie was Jacques Cassard?
- Waarom werden slaafgemaakten het bos ingezonden?
- Waarom werd fort Nieuw-Amsterdam gebouwd?
- Waarom leverde de plantage Meerzorg veel geld op voor de familie Amsincq?

U legt de gegeven antwoorden in een schema op het bord vast en corrigeert waar nodig.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Inhoud opdracht' en 'Luisterhouding'.

LES 3

INTRODUCTIE

U kunt de praatplaat die u gebruikt had bij de introductie van les 1 weer gebruiken. U vestigt de aandacht op de inrichting, en het gewas dat verbouwd werd door de volgende vraag te stellen: Over welke plantage denk je dat het hier gaat? Waarom?

U legt uit dat deze les gaat over plantages die grote landbouwbedrijven waren, wie daar woonden en werkten.

ACTIVITEIT(EN)

Om de verschillende functies op de plantages te oefenen met de leerlingen kunt u een 'wie ben ik?'-spel spelen.

U doet het voor en heeft een functie in gedachten (directeur, opzichter, basya, dresi-uma, krioromama). De leerlingen stellen vragen om achter de betreffende functie te komen.

U mag slechts ja of nee zeggen. Het spel stopt als een leerling het woord geraden heeft.

Daarna is een leerling aan de beurt. U bepaalt van tevoren hoe lang dit spel gaat duren.

Dit spel kan het best gespeeld worden nadat alle functies zijn besproken.

18e eeuw: van 1701 tot 1800.

Basya of zwartofficier: Hij moest ervoor zorgen dat de slaafgemaakten hard werkten. Hij was een belangrijke figuur op de plantage, omdat hij bij mindere prestatie van de slaafgemaakten hen kon aanmanen om te werken. Of hij kon straf uitdelen met de zweep die hij steeds bij zich droeg. Het ergste wat de basya kon overkomen was als hij in het bijzijn van de slaafgemaakten werd beledigd of gestraft door de directeur. Het begrip basya wordt tegenwoordig nog steeds gebruikt bij Marrongemeenschappen. In Marrondorpen staat aan het hoofd van het dorpsbestuur een kapitein, die wordt bijgestaan door mannelijke en vrouwelijke basya's.

Bovenloop en benedenloop: De bovenloop is het eerste gedeelte van een rivier bekeken vanuit de bron van de rivier (waar de rivier ontstaat). In ons land zijn de bronnen van de rivieren in het zuiden, de grote rivieren stromen rechtstreeks naar zee (de Atlantische Oceaan) in het noorden. De benedenloop van een rivier is het gedeelte van een rivier dicht bij de monding van de rivier. De grond is hier veel lagergelegen dan in het heuvelachtige zuiden. In dit gedeelte van de rivier moest de afwatering van plantages geregeld worden door middel van dijken, kanalen en sluizen.

De eerste plantages in ons land werden in de 17e eeuw aangelegd aan de bovenloop de Surinamerivier, vanwege de veiligheid en simpele afwatering. De plantages na 1667 werden aan de benedenloop van de Surinamerivier en aan de Commewijnerivier aangelegd.

Dresi-uma/dresiman: Omdat er op plantages niet altijd een chirurgijn (dokter, geneesheer) aanwezig was daar vaak een vrouw of man met kennis van geneeskrachtige kruiden (ook wel **osodresi's** genoemd) waarmee zieke slaafgemaakten geholpen konden worden.

Fort Nieuw-Amsterdam: Dit fort werd afgebouwd in 1747. De aanleg was begonnen in 1737. Het fort werd gebouwd bij de samenvloeiing van de Commewijnerivier en de Surinamerivier. Deze rivieren monden samen uit in de Atlantische Oceaan. De bouw van het fort duurde zo lang, omdat er niet altijd geld beschikbaar was en de plantage-eigenaren geen slaafgemaakten wilden afstaan om te werken aan de bouwwerkzaamheden. Op de plaats waar het fort gebouwd werd, moesten de dikke lagen klei eerst uitgegraven worden en de verhoogde wallen moesten ook worden opgeworpen. Dat zware werk werd gedaan door slaafgemaakten. Het fort werd gebouwd om het land te beschermen tegen buitenlandse vijanden vanuit zee.

Houtplantages: Al in de 17e en 18e eeuw werd op de zogenaamde houtplantages of houtgronden hout gerooid door slaafgemaakten. Bomen werden in het bos omgehakt en ter plaatse tot planken verzaagd of de stammen werden versleept naar een kreek of rivier. Houtplantages waren er o.a. langs de Boven-Surinamerivier, in het Paragebied en langs de Boven-Commewijnerivier. Er werden geen (nieuwe) bomen geplant.

De bomen werden jaren achtereen geveld, bij de aanleg van plantages. Ook om de suikerketels te stoken werd veel hout gebruikt.

Inpolderen: Dit is het aanleggen van dijken/dammen rondom een stuk land dat laag ligt. Er ontstaat een polder door dammen omringd, zodat het land niet ongewenst onderloopt. Het nodige water in de polder wordt geregeld door trezen. De hoofdtrens stond in verbinding met de rivier door middel van een sluis. Het water in de trens kon geregeld worden door de sluisdeur open te zetten of dicht te doen. Polder is een bedijkt gebied waar de (grond) waterstand geregeld wordt.

Koffieplantage: Een plantage waar duizenden koffiebomen werden geplant door slaafgemaakten. Na een periode van drie jaar begonnen de bomen vruchten te dragen. Van de slaafgemaakten werd geëist dat zij 15 pond rijpe koffiebessen per dag moesten plukken en in manden naar de koffieloods moesten brengen; de **koffie-teelt**. Werd die hoeveelheid niet gehaald dan kreeg de slaafgemaakte zweepslagen. De **koffiemama-boom** werd bij de koffiebomen geplant om de koffiebomen schaduw te geven.

Peperpot was een koffieplantage, de gebouwen herinneren hier nog aan (ook zijn er nog een paar bedden te zien). Katwijk is de enige koffieplantage die nog steeds koffie produceert.

Krioromama: Een oudere slaafgemaakte vrouw die op de kindertjes, die niet door de moeder konden worden meegenomen naar het veld, moest letten. Zij was de kinderverzorgster. De krioromama gaf de kinderen te eten en gaf hun een opvoeding overeenkomstig met die periode.

landbouwbedrijf: Bij een landbouwbedrijf is er sprake organisatie van investering en arbeid in de landbouw met als doel het maken van winst. De plantages waren in dit opzicht landbouwbedrijven, omdat er op grote stukken grond geplant werd. De investering en organisatie werden gepleegd door de plantage-eigenaar en de arbeid werd geleverd door slaafgemaakten. De winst was voor de plantage-eigenaar.

Plantage: Grote landbouwgrond waarop één gewas of product werd geproduceerd (waar de slaafgemaakten al het werk moesten doen voor de plantage-eigenaar). Plantages werden vanaf de 15e eeuw aangelegd in tropische gebieden.

Plantage Meezorg: Ook wel **Ansoe** genoemd werd aan het einde van de 16e eeuw als een suikerrietplantage aangelegd door Paul Amsincq. In 1712 werd zijn plantage bezet door de Fransen onder leiding van **Jacques Cassard**. Amsincq en zijn familie moesten ook het oerwoud invluchten. Meezorg werd toen ingericht als het Franse hoofdkwartier. Binnen korte tijd had Cassard bijna alle plantages aan de Surinamerivier bezet. Suriname gaf zich over. Cassard zag af van plundering van Suriname, in ruil voor een brandschatting in goederen en slaafgemaakten.

In 1712 was plantage Meezorg waarschijnlijk groter, want op een Franse kaart van Cassard is het huis van Amsincq getekend aan de Pauluskreek, waar nu plantage La Liberté is.

Plantagedirecteur: Hij was niet altijd de eigenaar van de plantage. Als de eigenaar niet op de plantage woonde, had de directeur wel het hoogste gezag op de plantage.

Plantage-opzichter/blankofficier: Hij was belast met de dagelijkse leiding op de plantage en rapporteerde aan de directeur.

1 De aanleg van plantages

VRAGEN EN ANTWOORDEN

- Welke bewering is juist?
 - Beekhuizen, Berlijn en Totness waren vroeger plantages.
 - Beekhuizen, Berlijn en Totness zijn plaatsen in ons land.
 - Alleen bewering I is juist.
 - Alleen bewering II is juist.
 - Bewering I en II zijn juist.**
 - Bewering I en II zijn onjuist.
- Waarom denk je dat niet alle plantage-eigenaren rijk werden van de opbrengsten van hun plantages?
Antwoorden per leerling kunnen verschillen.
Voorbeelden: Niet alle plantage-eigenaren werden rijk, omdat de gronden niet altijd vruchtbaar waren of oogsten mislukten. Ook kwamen de Inheemsen in verzet, wat de blanken niet altijd aan konden. Ook waren niet alle plantage-eigenaren even goede investeerders. Sommigen gebruikten hun geld verkeerd en gaven meer uit dan ze verdienden.
- Neem het onderstaande schema over in je schrift en vul in. Zoek op een kaart (of in een atlas) de plaatsnamen op. In welke districten liggen ze?

Plaatsnaam	District
Beekhuizen	<i>Paramaribo</i>
Berlijn	<i>Para</i>
Catharina Sophia	<i>Saramacca</i>
Meerzorg	<i>Commewijne</i>
Totness	<i>Coronie</i>
Waterloo	<i>Nickerie</i>

- Waar of niet waar? En waarom zeg je dat?
 - Engelse en Joodse families lieten plantages aanleggen langs de bovenloop van de Suriname- en Pararivier.
Waar. Zij hadden zich gevestigd aan de bovenloop van de Suriname- en de Pararivier.
 - Langs de bovenloop van rivieren is de grond laaggelegen.
Niet waar. Aan de bovenloop lagen de gronden juist hoog.
 - Plantages lagen langs een rivier en waren heel breed.
Niet waar. Omdat iedereen een plekje aan het water wilde, waren ze juist smal.
 - Laaggelegen gronden werden ingepolderd.
Waar. Er moest voor een goede afwatering gezorgd worden, vandaar dat de laaggelegen plantages ingepolderd werden.
 - Inpolderen werd met graafmachines gedaan.
Niet waar. Het inpolderen werd met een schop door de slaafgemaakten gedaan. Er waren in die tijd nog geen graafmachines.
- Leg met twee redenen uit waarom plantages langs een kreek of rivier werden aangelegd?
Plantages werden meestal aangelegd langs een kreek of rivier, omdat (1) het vervoeren van mensen en goederen over water plaatsvond en omdat (2) men het teveel aan water op de plantages kon laten wegvloeien naar de kreek of rivier (afwatering).

6. De plantages langs de benedenloop van de rivieren moesten ingepolderd worden. Beantwoord de volgende vragen in groepjes van vier leerlingen:
- Beschrijf alle stappen in volgorde die bij het inpolderen horen.
 - De slaafgemaakten moesten allereerst op het aangewezen stuk land alle bomen omhakken.*
 - Hierna moesten zij het land inpolderen met een dam aan de rivierzijde.*
 - Daarna werd er een aanlegsteiger gebouwd, waar boten konden aanmeren.*
 - Vervolgens werden aan weerszijden van het terrein goten gegraven en dammen opgeworpen.*
 - Tenslotte werd aan de rivierzijde een sluis gebouwd om de aan- en afvoer van water te regelen.*
 - Wie zorgde voor de inpoldering?
De slaafgemaakten zorgen voor de inpoldering.
 - Waarvoor diende een aanlegsteiger?
De aanlegsteiger diende voor het aanmeren van boten, zodat mensen en goederen in- en uitgeladen konden worden.
 - Waarvoor werden de sluis en de goten gebruikt?
De goten dienden voor afwateringen en voor vervoer van mensen en goederen.
7. Bekijk de plaatjes van het inpolderen bij afbeelding 9. Plaats ze in de goede volgorde. Beschrijf bij elk plaatje wat er gebeurt. (zie leerlingenboek)
Volgorde:
plaatje 3 → omhakken bomen.
plaatje 4 → graven van goten en opwerpen van dammen.
plaatje 1 → bouwen van een sluis.
plaatje 2 → klaarmaken van plantbedden en planten.
8. Geef een verklaring waarom plantages aan de rivierzijde erg smal waren.
De plantages aan de rivierzijde waren erg smal, omdat iedereen een plekje aan het water wilde.
9. Er waren verschillende plantages in ons land.
- Noem vier verschillende gewassen die geplant werden op de plantages.
Tabak, koffie, cacao en katoen.
 - Denk je dat er op de houtplantages hout werd geplant, zoals op de koffieplantages koffie?
Nee, er was in ons land veel bos en de slaafgemaakten haalden bomen uit het bos.
Waar werd het hout vandaan gehaald?
Het hout werd gehaald van bomen uit het bos.
10. a. Waarom wordt de 18e eeuw ook wel de bloeiperiode van de Surinaamse plantages genoemd?
De 18e eeuw wordt de bloeiperiode van de Surinaamse plantages genoemd, omdat de plantages veel winsten opbrachten voor de eigenaren.
- Voor wie was het zeker geen bloeiperiode? Waarom?
Het was geen bloeiperiode voor de slaafgemaakten, omdat het zware werk voor hen alleen maar toenam.

Plantage Meerzorg

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. Het is vroeg 's morgens. Juffrouw Rasida zit in haar auto. Zij rijdt over de Wijdenbosch-brug naar haar werk.
 - a. Welke rivier steekt ze over?
Zij steekt de Suriname rivier over.
 - b. Aan welke zijde van die rivier ligt district Commewijne?
Commewijne ligt aan de oostzijde van de Surinamerivier.
 - c. Toen de brug nog niet gebouwd was, hoe stak juffrouw Rasida de rivier over?
Toen de brug nog niet gebouwd was, moest juffrouw Rasida de rivier met de (veer) boot oversteken.
2. Meerzorg is ook wel bekend onder een andere naam.
 - a. Welke naam is dat?
Ansoe
 - b. Vertel in het kort hoe die naam is ontstaan.
De plantage was in het bezit van de familie Amsing, later gespeld als Ansing. Dit werd Ansoe.
3. Welke uitspraak is niet juist? Verklaar je antwoord.
 - a. In 1712 waren er ongeveer 200 plantages in ons land.
 - b. *In 1712 was Nederland in oorlog met Engeland.*
→ *Onjuist, omdat Nederland in deze periode in oorlog was met Frankrijk.*
 - c. In 1712 werd ons land bezet door J. Cassard.
 - d. In 1712 werd op plantage Meerzorg suiker geplant.
4. Welke rol speelde plantage Meerzorg bij de inval van de Fransen in 1712?
De Fransen richtten op Meerzorg een legerkamp in. Van daaruit viel Cassard de andere plantages langs de Surinamerivier aan en binnen korte tijd hadden de Fransen bijna alle plantages aan de Surinamerivier bezet.
5. Vul in:
In 1712 vielen Fransen onder leiding van *Jacques Casard* ons land binnen. Zij bezetten plantage *Meerzorg* en richtten het in als *legerkamp*. De Fransen eisten een betaling van *700.000* gulden, anders staken zij alles in *brand*. Zoveel geld was er niet, dus er werd betaald met *suiker, tabak en slaafgemaakten*.
6. Noem twee gevolgen voor ons land van de Franse inval in 1712.
 - *Omdat er voor de slaafgemaakten betaald moest worden, werden veel slaafgemaakten het bos in gestuurd om te schuilen voor de Fransen, totdat die weg waren. Vele slaafgemaakten keerden niet terug en werden zo dus Marrons.*
 - *De plantage-eigenaren zagen dat de verdediging van Suriname niet sterk was, waardoor zij toen het besluit hebben genomen om Fort Nieuw-Amsterdam te laten bouwen bij de samenvloeiing van de Suriname- en de Commewijnerivier.*

7. Hier zie je twee afbeeldingen van fort Nieuw-Amsterdam (zie leerlingenboek). Afbeelding 14 is een plattegrond uit de 18de eeuw. Afbeelding 15 is een luchtfoto. Beantwoord de volgende vragen.

a. Langs welke twee rivieren ligt fort Nieuw-Amsterdam?

Fort Nieuw-Amsterdam ligt bij de samenvloeiing van de Suriname- en de Commewijnerivier.

b. Waaraan herken je de plattegrond van het fort op afbeelding 15?

Aan haar stervormige figuur.

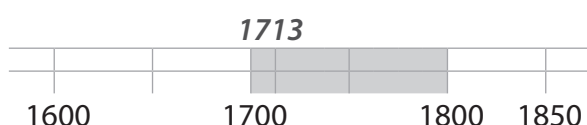
8. a. Welke twee gewassen werden er op plantage Meerzorg geplant?

Suikerriet en koffie

b. Door wie werden deze gewassen geplant?

Door de slaafgemaakten.

9. Neem onderstaande tijdlijn over in je schrift.

a. Welke eeuw wordt ook wel de bloeiperiode van de Surinaamse plantages genoemd?

De 18e eeuw.

b. Kleur deze eeuw op de tijdlijn blauw.

c. Geef aan op de tijdlijn in welk jaar de eerste koffieplantjes werden geplant op plantage Meerzorg.

In 1713.

d. Was deze eeuw ook een bloeiperiode voor de familie Amsincq? Waarom zeg je dat?

Jawel, omdat zij grote huizen in Nederland hebben gekocht.

10. Welke bewering is juist?

I. Met het geld van de koffieteeelt werden huizen voor de slaafgemaakten gebouwd.

II. Met het geld van de koffieteeelt werden grote huizen in Nederland gekocht.

a. Alleen bewering I is juist.

b. *Alleen bewering II is juist.*

c. Bewering I en II zijn juist.

d. Bewering I en II zijn onjuist.

3 Hoe was het werk verdeeld op een plantage?

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. a. Hoe kun je een plantage ook noemen?
Grote landbouwbedrijven.
b. Wie stond aan het hoofd van een plantage?
Aan het hoofd stond een plantage-eigenaar.
2. Op plantages werkten verschillende mensen die opdrachten moesten uitvoeren. De eigenaar was de baas. In welke volgorde werkten de volgende mensen voor de eigenaar?
 - a. Basya – blankofficier – slaafgemaakten.
 - b. *Blankofficier – basya – slaafgemaakten.*
 - c. Slaafgemaakten – blankofficier – basya.
 - d. Slaafgemaakten – basya – blankofficier.
3. Waar of niet waar. Leg ook uit waarom je dat zegt.
 - a. Een plantage-eigenaar moest hard werken.
Niet waar. Een plantage-eigenaar liet het werk door anderen, waaronder slaafgemaakten, doen. Soms waren ze niet eens woonachtig in Suriname.
 - b. Een basya was ook een slaafgemaakte.
Waar. Een basya had geen keus dan de opdrachten van de directeur uit te voeren.
 - c. De blankofficier moest de slaafgemaakten in de gaten houden.
Waar. Hij moest er op letten dat al het werk op de plantage gedaan werd.
 - d. Slaafgemaakten hoefden niet hard te werken.
Niet waar. De slaafgemaakten deden al het huishoudelijk werk, alsook het zware werk op de velden van de plantage.
4. Vergelijk het werk van een blankofficier met dat van een basya. Zijn er overeenkomsten en verschillen? Neem de tabel over en vul in:

	Blankofficier	Basya
Verschillen	<i>Was een vrije blanke man.</i>	<i>Was zelf ook een slaafgemaakte.</i>
Overeenkomsten	<i>Hield toezicht op slaafgemaakten.</i>	<i>Hield toezicht op slaafgemaakten.</i>

5. a. Welk werk deed de dresi-uma of dresiman?
De dresi-uma of dresiman verzorgde de zieke slaafgemaakten.
b. Wat zijn oso-dresi's?
Dat zijn kruiden en planten die gebruikt worden voor het behandelen van verschillende ziekten. (Deze kruiden en planten groeien in het wild en ook bij mensen in de tuin.)
c. Ken je enkele oso-dresi's? Noem tenminste twee op.
Het antwoord per leerling verschilt.
6. Voor wie hadden de slaafgemaakten meer eerbied; voor de basya of voor de dresi-uma? Waarom zeg je dat?
De slaafgemaakten hadden meer respect voor de dresi-uma, omdat zij voor de slaafgemaakten zorgde als ze ziek waren of als ze basya hen had gestraft.

7. Tegenwoordig gaan sommige kleine kinderen naar een crèche als hun ouders gaan werken.
- a. Zoek in een woordenboek op wat het woord crèche betekent.
Dat is een oppashuis/kinderdagverblijf voor kinderen (oude naam is bewaarplaats).
 - b. Gingen de kinderen van slaafgemaakten ook naar een crèche?
Nee, zij gingen naar de krioromama
 - c. Wie paste er op de plantage op de kleine kinderen?
Dat deed de krioromama
 - d. Wie heeft op jou gepast toen je klein was?
Antwoord verschilt per leerling
 - e. Als je naar de crèche ging, herinner je nog iets van die periode? Vond je het leuk of minder leuk? Vertel in het kort erover.
Antwoord verschilt per leerling
8. Welke bewering is juist? En waarom?
- I. De krioromama paste op peuters en kleuters.
 - II. De krioromama verzorgde de zieke slaafgemaakten.
- a. *Alleen bewering I is juist.*
→ *De krioromama paste op kleine kinderen*
 - b. Alleen bewering II is juist.
 - c. Bewering I en II zijn juist.
 - d. Bewering I en II zijn onjuist.
9. Waarom was het veldwerk niet op alle plantages hetzelfde?
Omdat het veldwerk verschillend was bij de verschillende gewassen die op plantages geplant werden.
10. Op welke manier werd het suikerriet van het veld naar de persmachine gebracht?
Het werd met een platte boot vervoerd door de vaartrenzen.

- 1. Neem de kaart over in je schrift (of zie kopieerblad 4.1):

- Kleur de Atlantische Oceaan, de Suriname- en Commewijnerivier blauw.
 - Teken een driehoek op de plek van fort Zeelandia en teken een ster waar later fort Nieuw-Amsterdam is gebouwd.
 - Teken plantage Meerzorg op de kaart. (*Aangeduid in geel*)
2. Maak groepen van vier leerlingen. Elke groep stelt een werkplan op om een suikerrietplantage aan te leggen. Jullie terrein is nog helemaal bos. Schrijf in stappen op welk werk er volgens jullie gedaan moet worden totdat het suikerrietsap gekookt kan worden. De eerste en de laatste stap zijn al ingevuld.
- De bomen moeten worden omgehakt.
 - *Het terrein wordt ingepolderd.*
 - *Goten worden gegraven en dammen worden opgeworpen.*
 - *Een sluis wordt gebouwd.*
 - *Plantbedden worden klaargemaakt.*
 - *Suikerriet wordt gepland.*
 - *Suikerrietaanplant wordt onderhouden.*
 - *Suikerriet wordt geoogst.*
 - Het suikerrietsap wordt gekookt.

3. Zijn er in ons land tegenwoordig nog grote landbouwbedrijven?
Ja, (bijvoorbeeld Rijstbedrijf Manglie is daar één van).
 - a. Zijn dat ook plantages? Waarom wel of niet?
Nee, dat zijn geen plantages. Er is daar wel een directeur, maar er zijn geen slaafgemaakten die het werk doen.
 - b. Noem een product op dat tegenwoordig op grote landbouwbedrijven wordt geplant.
Rijst, bacove, sinas...
 - c. Vergelijk het werk op grote landbouwbedrijven van tegenwoordig en het werk op de plantages uit de 18e eeuw. Noem twee belangrijke verschillen.
 - *Tegenwoordig worden de mensen betaald voor het werk en worden zij niet meer geslagen als zij fouten maken of lui zijn*
 - *Tegenwoordig gemechaniseerde landbouwbedrijven; er wordt niet meer met de hand geplant en geoogst.*
4. Hier zie je vier afbeeldingen van mensen (zie leerlingenboek). Verbind de plaatjes met de juiste namen.
krioromama (3), directeur (4), basya (2), blankofficier (1), dresi-uma (komt niet voor).
5. Op de grafiek is de oogst op een koffieplantage te zien in vijf verschillende jaren (zie leerlingenboek). Ook is het aantal slaafgemaakten die op de plantage werkten in die jaren te zien.
 In groepjes beantwoorden jullie de volgende vragen.
 - a. Lees van de grafiek af in welk jaar de meeste slaafgemaakten op de plantage aanwezig waren?
In 1770.
 - b. Bereken voor elk jaar de totale oogst (in pond) van de plantage.
 - 1765 → 73 x 60 = 4.380 pond*
 - 1770 → 86 x 70 = 6.020 pond*
 - 1775 → 80 x 100 = 8.000 pond*
 - 1780 → 78 x 50 = 3.900 pond*
 - 1785 → 73 x 110 = 8.030 pond*
 - c. In welk jaar was de totale oogst het hoogst?
In het jaar 1785
 - d. Bedenk een reden waarom de oogst in 1780 lager was dan in de andere jaren.
Antwoorden verschillen per leerling.
Voorbeelden in 1780 was er te veel regen/ziekte/te droog/storm/sabotage/...

Verwerkingsopdracht 1

Handel in slaafgemaakten

Gevangen en verkocht

BEGINSITUATIE

In leerjaar 6 is de handel in slaafgemaakten reeds behandeld. Het werk op de plantages is in een vorig thema van dit lesmateriaal al behandeld.

ALGEMEEN DOEL

De leerling verwerft kennis en inzicht over de handel in de slaafgemaakten en hun leven in Suriname

LESDOELEN

Aan het eind van les 1 kan de leerling:

- uitleggen wat er met handel in slaafgemaakten bedoeld wordt;
- uitleggen dat fort Elmina een belangrijke handelspost was en welke producten er allemaal verhandeld werden;
- uitleggen dat de handel in slaafgemaakten eerst in handen was van de Portugezen;
- aangeven dat de Nederlanders Fort Elmina veroverden van de Portugezen; en
- uitleggen hoe de verhandeling en verscheping van de slaafgemaakten vanuit een handelsspost verliep.

Aan het eind van les 2 kan de leerling:

- vertellen dat veel slaafgemaakten zwak en ziek waren bij de aankomst in ons land en wat daaraan werd gedaan;
- uitleggen hoe de veiling van slaafgemaakten verliep;
- vertellen dat slaafgemaakte families uit elkaar werden gerukt;
- verklaren hoe de slaafgemaakten werden gebrandmerkt;
- uitleggen dat de handel in slaafgemaakten onderdeel was van een groter handelssysteem; en
- met behulp van een kaart de naam driehoekshandel uitleggen en aangeven waarom ook wel gesproken wordt over trans-Atlantische handel.

Aan het eind van les 3 kan de leerling:

- een indicatie geven van de werkzaamheden van de slaafgemaakten in Paramaribo;
- verklaren dat de Surinaamse samenleving in de 18e eeuw ook uit vrije zwarte mensen en kleurlingen bestond;
- uitleggen wat met manumissie wordt bedoeld; en
- vertellen wie Afi Jaba was en hoe zij aan haar vrijheid gekomen is.

KERNWOORDEN

• voorouders	• vendumeester	• rondventen
• dwangarbeid	• driehoeksreis/driehoeks-	• manumissie
• handel in slaafgemaakten	handel	• vrijgeboren
• fort Elmina	• 1808	• kleurlingen
• brandmerk	• trans-Atlantische handel	• Afi Jaba
• marteling	• eigenaar	• Frimangron
• veiling/vendu	• ambacht	

MATERIAAL

Voor dit thema heeft u het volgende nodig:

- Leerlingenboek thema 5;
- Antwoorden thema 5;
- Kopieerblad 5.1: verwerkingsopdracht 1;
- Evaluatiewijzer;
- Illustraties/afbeeldingen uit les 1;
- Spullen die in uw omgeving voorhanden is voor handel (les 2);
- Stoepkrijt (activiteit les 2); en
- Wereldkaart of atlas en woordenboek als ondersteunend materiaal.

ALGEMENE INSTRUCTIE VAN HET THEMA

Dit thema gaat over de handel in de slaafgemaakten als onderdeel van een grotere trans-Atlantische handel. Voor de uitleg van deze handel is het van belang dat u gebruik maakt van een kaart of atlas. U zorgt ervoor dat deze in de klas aanwezig zijn.

De trans-Atlantische handel in Afrikaanse slaafgemaakten maakt onderdeel uit van de slavernij in de Amerika's. En ook van de handel, de plantagekolonies en het winstbejag van Europeanen. Bij de behandeling van dit thema dienen deze verbanden ook uitgelegd te worden.

Les 3 gaat over het leven van de slaafgemaakten in de stad Paramaribo. Ook wordt in deze les verteld dat niet alle Afrikanen slaafgemaakt bleven. Nadat ze vrijverklaard waren, werden sommigen eigenaar van plantages.

TIJDSHEMA

Voor het thema zijn vier weken beschikbaar. Per les is uitgegaan van 3 x 30 minuten (een week) aan lestijd. Leerlingen lezen de tekst en maken de opdrachten in de klas. De overige lestijd (week 4) is voor de verwerkingsopdrachten en evaluatie.

AANDACHTSPUNTEN

Dit thema behandelt een (misschien voor sommigen, gevoelig) deel van de voorgeschiedenis van Afro-Surinamers. Breng de inhoud van de lessen met tact. Houd in gedachten dat kennis over onze voorouders en het beeld van de omstandigheden waaronder zij in ons land terechtkwamen vanuit een Surinaamse visie gebracht moeten worden.

Het verhaal van Afi Jaba is een uitzonderlijk verhaal. Het is niet typerend voor de meeste slaafgemaakten die uit Afrika naar ons land werden gebracht.

Per leerling kopieert u 'Kopieerblad 5.1: verwerkingsopdracht 1'. Let op: de opdracht staat reeds tweemaal op het kopieerblad. Stel dat u twintig leerlingen heeft in de klas, dan moet u dit kopieerblad slechts tien keer kopiëren.

LES 1

INTRODUCTIE

Om de voorkennis uit leerjaar 6 weer op te frissen, kunt u een aantal vragen hierover stellen. U kunt de les beginnen met een situatie waarbij u goederen verhandelt of verkoopt. Bijvoorbeeld een tafel met vruchten of met zuurgoed, of wat in uw omgeving voorhanden is.

U vraagt aan de leerlingen: Welke goederen zijn hier te zien? Wat ben ik bezig te doen? Bij de antwoorden wat u verkoopt, kunt u vragen of de leerlingen deze goederen zomaar kunnen meenemen?

U kunt vervolgens de vraag stellen: Wie kan een plaats opnoemen waar je kan gaan om goederen te kopen of verkopen, dus waar je handeldrijft? Leidt u het gesprek zodanig dat de leerlingen kunnen aangeven dat je zoveel soorten dingen kan verhandelen en dat je ervoor moet betalen. Nu zijn het producten maar in de tijd van de slavernij had men handel in mensen die ze tot slaaf hadden gemaakt. U vertelt dat deze les zal gaan over de handel in slaafgemaakten.

ACTIVITEIT(EN)

U richt de klas van tevoren in met relevante afbeeldingen die in de les aan de orde komen. De leerlingen mogen dan in groepen van 4 de route die de slaafgemaakten hebben afgelegd op de kaart opzoeken.

U laat de groepen de afbeeldingen bestuderen en kort opschrijven wat ze zien.

Tijdens de les koppelt u terug naar de afbeeldingen en de gegeven antwoorden van de leerlingen. Doordat de leerlingen eerst individueel de afbeeldingen mochten bekijken, worden ze nieuwsgierig en stellen ze vragen over deze les. U motiveert de leerlingen door vragen te stellen die hun ertoe brengen verbanden te leggen zodat zij ook aan het nadenken worden gezet.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Uitwerking opdracht' en 'Inhoud opdracht'.

LES 2

INTRODUCTIE

U brengt enkele spullen van huis en vertelt aan de leerlingen dat u de spullen gaat verkopen. Dat gaat u niet zomaar doen. U gaat kijken wie het meest wil betalen.

ACTIVITEIT(EN)

"Eenmaal, andermaal ... verkocht". U vraagt de leerlingen om na te denken wat deze uitdrukking betekent.

U legt vervolgens uit wat een veiling is en dat de persoon die de veiling leidt de veilingmeester is of de vendumeester. Op een veiling verkoop je de beste spullen en de mooiste spullen aan wie het meest ervoor wilt betalen.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Uitwerking opdracht' en 'Geschiedenisvaardigheden'.

Laat de leerlingen op de kaart of atlas de driehoeksreis aanwijzen. U neemt dat als vertrekpunt om de driehoekshandel uit te leggen.

U voert een driehoeksreis uit. U tekent met stoepkrijt een driehoek in de klas of trekt lijnen (in het zand) op het erf. De leerlingen moeten uitbeelden hoe de schepen met hun goederen vaarden tussen Europa, Afrika en de Amerika's (Suriname).

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Uitwerking opdracht' en 'Inhoud opdracht'.

INTRODUCTIE

U maakt groepen van elk 4 leerlingen. U verwijst naar afbeeldingen 11 en 12. De leerlingen mogen nadenken en vertellen over wat ze zien en denken over het leven van de slaafgemaakten. U gaat kort in op hun reacties.

ACTIVITEIT(EN)

U verdeelt de klas in groepen. U vertelt de leerlingen dat ze samen zullen nadenken over slaafgemaakten. Elke groep tekent 2 kolommen. Bovenaan kolom 1 schrijven zij: "Wat weten we al over slaafgemaakten?" en bovenaan kolom 2: "Waar zijn we benieuwd naar?". De leerlingen bespreken samen en vullen de kolommen in. U luistert even naar de elementen waar de leerlingen benieuwd naar zijn. Hierna wordt de les behandeld.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Inhoud opdracht' en 'Luisterhouding'.

U schrijft de kernbegrippen van de les op een kaart, voorziet deze van een nummer en plakt de kaarten onder de tafels van de leerlingen. U vertelt de leerlingen dat zij mee gaan doen aan een zoektocht. U geeft de leerlingen de opdracht te kijken welk plaatje zij onder hun tafel hebben. U schrijft de nummers van de begrippen op het bord. U laat de leerlingen in die volgorde de begrippen op het bord plaatsen. Ze mogen bij hun begrip vertellen wat ze er van weten. U gaat in op hun antwoorden en behandelt daarna de leerstof in de volgorde zoals de begrippen zijn opgeplakt.

Wie heeft al eerder over Frimangron gehoord? Als je goed luistert welk woord herken je erin? Frimang. U bespreekt het verhaal van Afi Jaba en benadrukt dat zij anders dan de gewone slaven werd behandeld. U maakt gebruik van de afbeelding in het boek om de leerlingen dichtbij de buurt Frimangron en de Afi Jabastraat te brengen. U kunt ook zelf andere afbeeldingen zoeken op internet.

Eventueel kunt u aan het einde van de les terugkoppelen naar de tweede kolom om te zien wat de leerlingen hebben bijgeleerd.

1808: begin 19e eeuw. In 1808 werd de trans-Atlantische handel in slaafgemaakte Afrikanen verboden.

Ambacht: Dit is werken met de hand, met klein en eenvoudig gereedschap.

Brandmerken: Dit is een manier om aan te geven dat de gebrandmerkte persoon aan iemand toe behoort. Slaafgemaakten werden in Afrika gebrandmerkt met de initialen van de koper. Met behulp van een brandijzer werd een teken op de huid ingebrand. Zo werd bij de Afrikanen die vervoerd werden door de Portugezen een afbeelding van de Portugese kroon in de huid gebrand. Als ze vervolgens na aankomst verkocht werden, kwam daar ook nog een brandmerk bij met de naam van de nieuwe eigenaar. Ook veroordeelden kregen een brandmerk. Tegenwoordig bestaat het gebruik van brandmerken nog bij veeboeren. Vee, zoals runderen, varkens worden nog gebrandmerkt.

Driehoekshandel/driehoeksreis: Hiermee wordt de handel die tussen Europa, Afrika en Amerika plaatsvond, aangeduid. De **trans-Atlantische handel** in slaafgemaakten maakte deel uit van deze driehoekshandel, die werd bedreven door Europeanen vanuit Afrika naar Amerika. Het was de tweede reis van de driehoeksreis. Deze trans-Atlantische handel in slaafgemaakten vond plaats tussen 1525 en 1867, waarbij het hoogtepunt lag in de 18e eeuw en de eerste helft van de 19e eeuw. Het is de grootste gedwongen migratie uit de geschiedenis, die door de Verenigde Naties verklaard is tot een misdad tegen de menselijkheid. De Atlantische slavenhandel ontstond mede omdat tijdens de 15e en 16e eeuw er behoefte in Europa was voor de consumptie van luxegoederen zoals tabak, koffie, cacao en suiker die door goedkope, zo niet kosteloze arbeid van slaafgemaakten waren geproduceerd.

Dwangarbeid: Wanneer mensen, mannen en vrouwen soms ook kinderen, moeten werken terwijl een ander (persoon) hen daartoe dwingt en bedreigt.

Fort Elmina: De volledige naam is Sint George del Mina of São Jorge da Mina. Dit is een fort in Elmina, Ghana. Gebouwd door Portugezen in 1482 en veroverd door de Nederlanders in 1637. Het was een handelspost, die onder meer gebruikt werd voor handel in slaafgemaakte Afrikanen. Het is nu een museum en gewaardeerd als Werelderfgoed.

Frimangron: Het gebied of de wijk ten zuiden van het centrum van Paramaribo. De zuidgrens is de Drambandersgracht, de Westgrens is de J.A. Pengelstraat (voorheen Wanicastraat), in het oosten de Zwartenhovenbrugstraat. Het was een buitenwijk van de stad waar vrije zwarte mensen en mensen van kleur woonden. De slaafgemaakten die in dienst van het Korps Zwarte Jagers waren, kregen een stuk grond te Frimangron om te planten en om vee te houden, wanneer zij geen dienst deden in het bos. Het Korps Zwarte Jagers was speciaal opgericht om tegen de Marrons te vechten. Deze militairen droegen rode mutsen en werden Redi Musu genoemd. Hadden deze militairen hun dienstdtijd van vijf jaar volbracht, dan kregen zij de vrijheid (manumissie) en zij mochten blijven wonen in Frimangron. Tot de afschaffing van de slavernij in 1863 woonden in deze wijk steeds meer vrije zwarten en kleurlingen. Na 1863 bleven zij daar wonen en er kwamen ook steeds meer bewoners die door de emancipatie vrij waren verklaard.

Handel in slaafgemaakten: Het kopen en verkopen van mensen (vaak gevangengenomen mensen), om door middel van die handel winst te behalen.

Jan Nepveu: Hij was vanaf 1751 secretaris van de kolonie Suriname. In 1754 werd hij raad-fiscaal, in 1761 tevens boekhouder-generaal en in 1768 gouverneur. Eerst als vervanger en vanaf 1770 definitief. Toen hij in 1779 in zijn monumentale woning aan het begin van de Gravenstraat in Paramaribo overleed, was hij eigenaar van acht plantages met min of meer elfhonderd slaafgemaakten, naast zeven huizen en meer dan tachtig slaafgemaakten in Paramaribo.

Kleurlingen: In Suriname golden tijdens de slavernij duidelijke benamingen voor de graad waarin iemand wit of zwart was. Bij elkaar genomen vallen al deze 'kleurnuances' onder de term kleurling, zoals Mulat (halfbloed), geboren uit een zwarte en een blanke; Quadroon (kwartbloed), geboren uit een mulat en een blanke en Karboeger (driekwartbloed), geboren uit een mulat en een zwarte persoon.

Manumissie: Slaafgemaakten die om uiteenlopende redenen de vrijheid hadden gekregen of zelf voor hun vrijheid hadden betaald.

Rondventen: Op de straat, langs huizen lopen met koopwaar. Dat kan zijn fruit, koekjes, melk en snuisterijen. In de 18e eeuw waren het slaafgemaakte vrouwen die voor hun eigenaar of eigenaressen moesten rondventen langs de straten van oud-Paramaribo. De opbrengsten waren voor de eigenaar en eigenares. Toen deze vrouwen vrijkwamen, deden sommige het rondventen voor zichzelf

Veiling/vendu: Een veiling of een openbare verkoop wordt gebruikt voor het verkopen van goederen. Handelaren in slaafgemaakten veilden mensen.

Vendumeester: Hij had de leiding van openbare verkopen, die het ten verkoop aangeboden aan de meestbiedende koper verkoopt.

Verbannen: Dit is het wegsturen van iemand uit een gemeenschap. Iemand die verbannen is, leeft in ballingschap en wordt balling of banneling genoemd. Het kan zijn uit politieke overwegingen of uit rancune.

Voorouders: Mensen die vroeger hebben geleefd van wie je afstamt, tot waar de familiegeschiedenis begint (dat is de stamvader of stammoeder).

Niet altijd zijn voorouders bloedverwanten. Ook mensen die samen een overtocht hebben meegemaakt en het hebben overleefd voelen zich met elkaar verbonden en worden tot voorouders gerekend.

Vrijgeboren: In het geval van dit thema, was elk kind van wie de moeder geen slaafgemaakte meer was, vrijgeboren. In principe is ieder mens volgens de Internationale Rechten van de Mens vrijgeboren.

West-Afrika: De landen die tot West-Afrika worden gerekend zijn: Benin, Burkina Faso, Gambia, Ghana, Guinea, Guinee-Bissau, Ivoorkust, Senegal, Sierra Leone, Liberia en Togo. Ook Kaapverdië, een eilandengroep in de Atlantische Oceaan, behoort bij West-Afrika.

LEESTIP VOOR LEERKRACHTEN EN LEERLINGEN

Het stripverhaal van Quaco – een leven in slavernij
©2015 Eric Heuvel & Ineke Mok, Walburg Pers, Zutphen

Handel in slaafgemaakten

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. Welke bewering is juist?
 - I. In ons land hebben veel mensen voorouders die slaafgemaakten waren.
 - II. De oma van mijn opa is mijn voorouder.
 - a. Alleen I is juist.
 - b. Alleen II is juist.
 - c. *I en II zijn juist.*
 - d. I en II zijn onjuist.
2. a. Omschrijf met eigen woorden of zoek in een woordenboek op wat met handel wordt bedoeld.
Met handel wordt bedoeld het kopen en verkopen van goederen of spullen.
b. Omschrijf met eigen woorden wat met handel in slaafgemaakten wordt bedoeld.
Met handel in slaafgemaakten wordt bedoeld het kopen en verkopen van mensen.
3. Welk antwoord is juist?
De handel in slaafgemaakten was eerst in handen van de:
 - a. Engelsen
 - b. Nederlanders
 - c. *Portugezen*
 - d. Spanjaarden
4. Er werd niet alleen handelgedreven in slaafgemaakten. Hieronder staan zes producten genoemd. Schrijf drie Afrikaanse producten op in je schrift:
Ivoor, goud en zout.
5. a. Vul in: Een belangrijke handelspost aan de westkust van Afrika was *Fort Elmina*.
b. Wanneer werd deze handelspost gebouwd?
Deze handelspost werd gebouwd in 1482.
c. In welk jaar veroverden de Nederlanders deze handelspost?
Fort Elmina werd in 1637 veroverd.
d. Bereken hoeveel jaren de handelspost in handen was van de Portugezen.
De handelspost was 155 jaren in handen van de Portugezen.
6. Waarom wilden de Nederlanders fort Elmina veroveren?
Het fort was belangrijk voor de handel in slaafgemaakten, omdat het aan de westkust van Afrika lag. Met de handel in slaafgemaakten kon flink geld verdiend worden.
7. a. Op welke twee manieren konden Afrikanen tot slaaf gemaakt worden?
 1. *Vanuit factorijen vielen gewapende mannen dorpen aan en werden mensen gevangengenomen. Zij werden geroofd en verkocht.*
 2. *Ook tijdens oorlogen, tussen verschillende Afrikaanse volken werden mensen gevangengenomen en als slaafgemaakten verkocht.*
b. Waarom stimuleerden Europeanen binnenlandse oorlogen in Afrika?
Binnenlandse oorlogen werden in Afrika gestimuleerd, omdat de mensen die tijdens de oorlogen gevangen werden genomen als slaafgemaakten aan de Europeanen werden verkocht.

8. Beschrijf wat je op de plaatjes van afbeelding 8 ziet:
1: Afrikanen zijn gevangengenomen en vastgebonden.
2: Een gevangene wordt gebrandmerkt.
3: Slaafgemaakten worden naar een schip gebracht.
4: De slaafgemaakten worden aan boord van een schip gebracht.
9. Aan boord van een schip waren 360 tot slaafgemaakten. Onderweg stierf 15% van de slaafgemaakten.
- a. Hoeveel slaafgemaakten overleefden de reis niet?
Er gingen 54 slaafgemaakten dood.
 - b. Wat gebeurde er met de slaafgemaakten als ze stierven tijdens de reis?
Als de slaafgemaakten tijdens de reis stierven, werden zij overboord gegooid.
 - c. Hoeveel slaafgemaakten kwamen levend aan?
306 slaven kwamen levend aan.
10. In de tekst staat dat de zeereis voor de slaafgemaakten een echte marteling was.
- a. Vertel met eigen woorden of zoek op in een woordenboek wat met martelen wordt bedoeld.
Met martelen wordt bedoeld: iemand mishandelen/pijn doen met slagen, schoppen als straf of om ervoor te zorgen dat die persoon zich niet meer verzet.
 - b. Leg met twee voorbeelden uit hoe de slaafgemaakten tijdens de zeereis gemarteld werden.
De slaafgemaakten werden tijdens de zeereis gemarteld, omdat ze 6 tot 7 weken lang als sardientjes op elkaar gepakt moesten zitten, ze kregen bijna geen frisse lucht en werden de hele reis aan elkaar vastgebonden met kettingen.
 - c. Wat is jouw mening over iemand martelen?
Antwoord verschilt per leerling.

Eenmaal, andermaal ... verkocht!

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. Als de slaafgemaakten na een lange reis in ons land aankwamen waren zij vaak zwak en ziek.
 - a. Hoe kwam dat?
Dat kwam doordat zij 6 tot 7 weken lang, tijdens de reis over de zee, als sardientjes op elkaar zaten. Zij kregen nauwelijks voeding, drank of frisse lucht.
 - b. Waarom werden ze een tijdje goed verzorgd, voordat ze verkocht werden?
De slaafgemaakten werden eerst verzorgd konden aansterken voordat ze verkocht werden, zodat zij goed geld konden opbrengen tijdens de veiling. Want hoe beter je eruitzag, hoe duurder je verkocht werd.
2. Kijk naar de titel van deze les. Deze uitroep hoor je vaak op een veiling.
 - a. Pak een blaadje en schrijf het woord veiling in het midden op. Noteer alle woorden die volgens jou horen bij dit woord.
Antwoorden verschillen per leerling. Voorbeelden zijn: Verkoop, geld, bedragen, bieder, vendu, vendumeester...
 - b. Noem drie voorbeelden wat er tegenwoordig op een veiling verkocht wordt.
Antwoorden verschillen per leerling. Voorbeelden zijn: Huizen, percelen, fietsen, bromfietsen, kunstwerken.
3. Op de veiling werden de slaafgemaakten tentoongesteld.
 - a. Wat wordt daarmee bedoeld?
De slaafgemaakten werden getoond aan de mensen die hen wilden kopen.
 - b. Wat moesten de slaafgemaakten doen?
Zij moesten huppelen of springen om aan te tonen dat zij sterk en gezond waren.
4. Welke bewering is juist?
 - a. *Slaafgemaakte families werden gescheiden verkocht.*
 - b. Slaafgemaakten hadden geen familie.
 - c. Slaafgemaakten kwamen altijd als familie uit Afrika.
 - d. Slaafgemaakten werden als familie verkocht.
5. Leg uit waarom slaafgemaakten werden gebrandmerkt.
De slaafgemaakten werden gebrandmerkt, zodat zij en de plantage-eigenaren wisten tot wie de slaafgemaakte behoorde.
6.
 - a. Leg uit hoe brandmerken gebeurt.
Bij het brandmerken werden hete ijzers met een letter of een merkteken op het lichaam van de slaafgemaakte gedrukt.
 - b. Waar wordt brandmerken tegenwoordig nog toegepast?
Brandmerken wordt tegenwoordig nog toegepast in de veeteelt. Het meest bij koeien.

7. Tussen welke jaren hebben schepen van de West Indische Compagnie slaafgemaakten van Fort Elmina naar Suriname gebracht? (Tip: kijk ook bij les 1)
- Van 1482 tot 1808
 - Van 1482 tot 1863
 - Van 1637 tot 1808**
 - Van 1637 tot 1863
8. De handel in slaafgemaakten was maar één deel van de driehoekshandel.
- Welke andere delen waren er nog meer?
De driehoekshandel kende naast de handel in slaafgemaakten ook:
 - de handel tussen Europa en Afrika. Hierbij werden textiel, ijzeren gereedschappen en andere Europese producten geruild tegen slaafgemaakten.*
 - de handel tussen de Amerika's en Europa. Hierbij werden plantageproducten uit de Amerika's in Europa verkocht.*
 - Leg uit hoe de driehoekshandel werkte.
Schepen vertrokken uit Europa, met Europese producten, zoals textiel, metalen gereedschappen, sieraden en wapens. Deze producten werden in Afrika geruild tegen slaafgemaakten. Met de slaafgemaakten aan boord vertrok het schip naar de Amerika's. Daar werden de slaafgemaakten verkocht. Plantageproducten zoals suiker, koffie en katoen werden goedkoop gekocht en ingeladen. Daarna vertrok het schip weer naar Europa. Daar werden de plantageproducten duur verkocht.
9. Hoe wordt de driehoekshandel ook wel genoemd?
- Handel in slaafgemaakten
 - Plantagehandel
 - Trans-Atlantische handel**
 - Wereldhandel
10. Bedenk een reden waarom vooral Europese landen verdienen aan deze driehoekshandel?
- De Europese landen verdienen meer aan deze driehoekshandel, omdat de producten met grote winsten in Europa werden verkocht.*

Slaafgemaakten in Paramaribo

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. Welke twee antwoorden zijn juist?
Hoe het leven van een slaafgemaakte er uitzag, werd bepaald door:
 - a. *eigenaar*
 - b. familie
 - c. leeftijd
 - d. *werk*
2. Noem drie beroepen op die door mannelijke slaafgemaakten in de stad werden uitgeoefend.
De mannelijke slaafgemaakten werkten als tuinman, schoenmaker, timmerman, karreman of metselaar.
3. Bekijk afbeelding 17 (zie leerlingenboek). De man links is schoenmaker.
 - a. Wat zie je op de afbeelding?
Op de afbeelding kan je zien hoe een schoenmaker nagaat of de door hem gemaakte schoen zijn klant wel past.
 - b. Is de schoenmaker een slaafgemaakte?
De schoenmaker is waarschijnlijk een slaafgemaakte, want hij heeft geen schoenen aan.
 - c. En de man rechts?
De man rechts is geen slaafgemaakte, want hij koopt schoenen. Het was voor slaafgemaakten verboden om schoenen te dragen.
4.
 - a. Zoek de betekenis van 'rondventen' op. Dit kan in een woordenboek of digitaal op het internet.
Rondventen betekent je koopwaar aan te prijzen langs huizen of op de markt.
 - b. Noem drie producten die tegenwoordig rondgevent of verkocht worden op de markt.
Antwoord per leerling kan verschillen. Bijvoorbeeld: Groenten, vissoorten, garnalen en mestsoorten (blaka doti).
5. In ons land woonden in de 18e eeuw ook vrije zwarte mensen. Welke andere groepen en mensen woonden er in die tijd nog meer in ons land?
Europese kolonisten, Joden, Inheemsen, Marrons, kleurlingen en slaafgemaakten.
6.
 - a. Wat wil zeggen: gemanumiteerd worden?
Dat wil zeggen dat een slaafgemaakte werd vrijgekocht.
 - b. Waarom denk je dat de manumissiebrief goed bewaard moest worden?
Een manumissiebrief moest goed bewaard worden, zodat je als er om gevraagd werd, kon aantonen dat je een vrij mens was en geen slaafgemaakte meer.
7. Leg uit hoe Afi Jaba aan haar naam is gekomen.
In Afrika was het gebruikelijk om baby's de naam te geven op de dag waarop ze werden geboren. Afi Jaba werd geboren in de nacht van donderdag op vrijdag.

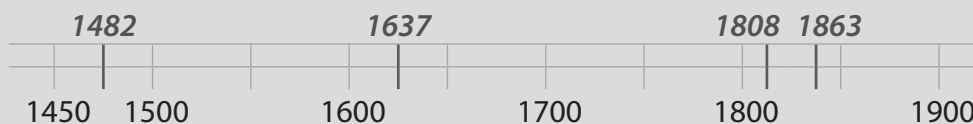
8. a. Zoek in een woordenboek op wat met het woord verbannen wordt bedoeld.
Met verbannen wordt bedoeld wegsturen uit je dorp, woonplaats of land.
- b. Waarom werd Afi Jaba uit Ghana verbannen?
Afi Jaba werd uit Ghana verbannen omdat ze als jonge vrouw een zelfstandig leven wilde leiden. Dat mocht van haar familie niet en er was daar vaak ruzie over.
9. Wat gebeurde er met Afi Jaba nadat zij verbannen was?
Nadat Afi Jaba verbannen was, werd zij verkocht aan de slavenhalers/-opkopers en belandde zij op een schip met slaafgemaakten. Zij kwam als slaafgemaakte aan in ons land en werd te koop aangeboden.
10. Leg uit hoe Afi Jaba haar vrijheid heeft gekregen.
Afi Jaba kreeg haar vrijheid doordat zij gemanumiteerd werd door gouverneur Jan Nepveu.

1. Neem de kaart over in je schrift (of zie kopieerblad 5.1):

- Zet een cirkel om de volgende werelddelen:
 - Groen om Europa
 - Bruin om Afrika
 - Oranje om de Amerika's
- Kleur de Atlantische oceaan blauw en schrijf de naam erbij.
- Kleur West-Afrika geel.
- Kleur Suriname groen.
- Teken de driehoekshandel. Schrijf de producten erbij.
De driehoekshandel is met pijlen getekend.
De producten zijn:
 - van Europa naar Afrika: *textiel, gereedschappen, wapens en andere Europese producten;*
 - van Afrika naar de Amerika's: *slaafgemaakten;*
 - van de Amerika's naar Europa: *tabak, suiker, koffie en andere plantaardige producten.*

2. Neem de tijdlijn over in je schrift. Plaats a, b, c en d op de tijdlijn en beantwoord e, f en g in je schrift.:

- 1482: de bouw van fort Elmina door de Portugezen.
- 1637: de verovering van fort Elmina door Nederland.
- 1808: Afschaffing trans-Atlantische handel in slaafgemaakten.
- 1863: afschaffing slavernij in Suriname.
- In welke eeuw is de handel in slaafgemaakte Afrikanen begonnen?
In de 16e eeuw.
- In welke eeuw kwam er een einde aan deze handel?
In de 19e eeuw
- Hoeveel eeuwen heeft de handel in slaafgemaakten geduurd?
Ruim drie eeuwen.

3. In les drie wordt verteld dat er in de 18e eeuw ook kleurlingen waren in ons land. Zo worden mensen met een gemengde afkomst genoemd, bijvoorbeeld van een Europese vader en een Afrikaanse moeder. Vanaf het midden van de 19e eeuw kwamen er nog andere bevolkingsgroepen naar ons land.
- Kan je bedenken welke andere bevolkingsgroepen dit zijn? Schrijf er drie op.
Javanen, Hindoestanen en Chinezen.
 - Leg uit hoe het komt dat er tegenwoordig steeds meer mensen met een gemengde afkomst in ons land wonen.
In ons land wonen verschillende bevolkingsgroepen. Vroeger trouwden mensen vaak met iemand van de eigen bevolkingsgroep. Tegenwoordig trouwen steeds vaker ook mensen van verschillende bevolkingsgroepen met elkaar. Zij krijgen samen kinderen. Deze kinderen zijn dan gemengd.
4. Bekijk in een groepje de strip in afbeelding 18 (zie leerlingenboek). Een slaafgemaakte jongen vertelt hoe hij op een plantage in ons land terecht gekomen is. Er staat geen tekst bij. Bedenk samen een verhaal dat past bij deze strip. Maak gebruik van wat je in dit thema hebt gelezen.
Formulering van het verhaaltje verschilt per groep.
5. Elisabeth Samson was een vrije zwarte vrouw, die in de 18e eeuw in ons land woonde. Zij bezat verschillende plantages en slaafgemaakten. Zij verdiende veel geld met de verkoop van haar plantageproducten. Rond 1750 liet zij in Paramaribo een groot huis bouwen. Dit huis staat er tegenwoordig nog. Het is dus een heel oud huis! Kijk maar naar afbeelding 19 (zie leerlingenboek).
Er zijn in ons land nog meer van zulke oude gebouwen. Sommigen worden goed onderhouden, wat heel veel geld kost. Andere niet. Soms worden ze ook afgebroken. Deze oude gebouwen geven ons informatie over hoe het vroeger was.
In de klas voeren jullie een gesprek over of jullie het belangrijk vinden dat deze oude gebouwen goed worden onderhouden of dat ze mogen worden afgebroken. Vertel ook waarom jullie dat vinden.
Antwoord verschilt per leerling.

Verwerkingsopdracht 1

Hieronder kunt u de kwartaalopdrachten vinden voor het tweede kwartaal nadat u thema 3, 4 en 5 heeft behandeld in de les.

Uit de volgende vier opdrachten kiest u minimaal één opdracht die u samen met de leerlingen uitvoert.

1. OMGEVINGSGESCHIEDENIS

Doel	Het doel van deze opdracht is dat de leerling opmerkzaam gemaakt wordt dat geschiedenis overal om hem/haar heen is. Het is bij deze opdracht niet de bedoeling om speciaal op zoek te gaan naar een bijzondere historische plek in de omgeving, maar juist om een gewone, alledaagse plek bijzonder te maken. Dit doen ze om geschiedenis dicht bij te halen, want elke plek, straat en school is het product van een historische ontwikkeling.
Groepsgrootte	Individueel (De hele klas doet mee aan de opdracht en eenieder schrijft daarna individueel een opstel.)
Duur	Voor de opdracht moet een blokkuur (2 x 30 minuten aaneengesloten) beschikbaar zijn. Daarna krijgen de leerlingen thuis één week de tijd om een opstel te schrijven.
Materiaal	Afhankelijk van hoe de opdracht wordt uitgevoerd. • Bij een wandeling door de buurt: goede schoenen, water (om te drinken) en een pet. • Bij het uitnodigen van een gastspreker: een stoel en iets te drinken. • Bij een presentatie: voldoende beeldmateriaal van de omgeving. • Evaluatiewijzer
Werkwijze	Omgevingsgeschiedenis vergt een goede voorbereiding van u als leerkracht. U zal zelf op zoek moeten gaan naar historische informatie over de school of de omgeving. U moet vooraf de omgeving verkennen of het geschikt is voor een wandeling met de klas. Op verschillende manieren kan de informatie aan de klas gepresenteerd worden. U kan er met de leerlingen op uit trekken en een wandeling in de omgeving van de school maken, terwijl u erover vertelt. Of er kan een (oudere) persoon uit de buurt uitgenodigd worden om in de klas te vertellen over, bijvoorbeeld, het ontstaan van de buurt en hoe het vroeger was. Als leerkracht is het noodzakelijk een voorgesprek met de gast te houden, waarbij besproken wordt wat er verteld zal worden. Er kan ook een presentatie met audiovisueel materiaal (in de mediatheek van de school) gegeven worden aan de leerlingen. Ook kaarten of foto's van de omgeving (historische en hedendaagse) geven een goed beeld en kunnen laten zien hoe de buurt veranderd is. In alle gevallen is het belangrijk de leerlingen goed voor te bereiden en goede afspraken te maken over hoe zich te gedragen.
Evaluatie	Als opdracht schrijven de leerlingen na afloop van de wandeling, het gesprek of de presentatie, individueel een opstel. U geeft duidelijk aan wat de verwachting is, welke punten hij of zij terug wil zien in het opstel en uit hoeveel woorden het moet bestaan.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Uitwerking opdracht' en 'Schrijfvaardigheden'.

2. OSODRESI BUKU

Doel	Een relatie leggen tussen de geschiedenislessen en het dagelijks leven thuis.
Groepsgrootte	Klassikaal, individueel of in tweetallen werken
Duur	Drie tot vier lesuren. Verspreid over twee weken. (De opdracht wordt gegeven en uitgelegd. De leerlingen krijgen tijd om er thuis en ook in de klas aan te werken.)
Materiaal	• Een tekenschrift (of losse blaadjes), lijm, plakband, schaar, schrijf- en tekenspullen. • Van huis meegebrachte (gedroogde) bladeren en eventueel andere ingrediënten (plaatjes of tekeningen kunnen ook) voor het recept. • Evaluatiewijzer
Werkwijze	In thema vier is er verteld over de dresi-uma. Zij was een belangrijke persoon op de plantage. Met haar osodresi zorgde ze voor zieke slaafgemaakten. Ook bij eerdere thema's en andere vakken hebben de leerlingen kennis gemaakt met osodresi gemaakt van planten en kruiden. Iedereen gebruikt thuis wel eens een huismiddeltje. Bij deze opdracht brengt de leerling van huis één (of meerdere) planten of delen van planten mee naar school, samen met een recept. Daarin staat wat voor kruid het is, hoe en waarvoor het gebruikt kan worden. Eenieder illustreert zijn of haar eigen pagina. Bladeren van planten kunnen gedroogd en ingeplakt worden. Ook kunnen ze getekend en ingekleurd worden of er kunnen foto's of plaatjes geplakt worden. In de klas worden deze recepten gebundeld in een boekje. U kan uitleggen dat dit deel uitmaakt van ons immaterieel cultureel erfgoed.
Evaluatie	Alle pagina's worden gebundeld in een zelfgemaakt osodresi-boekje. Door middel van een kringgesprek wordt de opdracht en het gebruik van osodresi vroeger en nu besproken.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Uitwerking opdracht'.

3. KWARTETTEN

Doel	Het doel van deze opdracht is om informatie rond een onderwerp te herkennen, uit elkaar te halen en weer bij elkaar brengen.
Groepsgrootte	De klas wordt in viertallen opgesplitst.
Duur	3 tot 4 lesuren en eventueel tijd om thuis te werken.
Materiaal	• Dun karton om kaarten uit te knippen, scharen, tekenspullen, eventueel (plak)plaatjes en lijm of plakband. • Evaluatiewijzer
Werkwijze	Elk viertal krijgt een deelonderwerp of een vraag uit de behandelde leerstof van het tweede kwartaal. Als u bijvoorbeeld thema 4 en 5 gebruikt, kunnen de volgende deelonderwerpen gekozen worden: • plantages in ons land (bijvoorbeeld vier soorten: tabak-, suiker-, koffie- en katoenplantages). • plaatsnamen (die bijvoorbeeld herinneren aan plantages). • op de plantage (bijvoorbeeld: welke mensen er woonden en werkten). • handel in slaafgemaakten in Afrika (bijvoorbeeld verschillende hulpmiddelen en begrippen die hierbij horen zoals een kaart van Afrika, een tekening van gevangenen, het fort Elmina, brandmerken). • driehoeksreis of driehoekshandel (bijvoorbeeld met tekeningen of plaatjes van zeereizen op de kaart, schepen, handelsproducten en werelddelen). • verkoop van slaafgemaakten (met begrippen zoals veiling, vendumeester, brandmerken, scheiding van familie). • bevolking van ons land in de 18^e eeuw (bijvoorbeeld: welke mensen in ons land woonden in de 18^e eeuw. Inheemsen, blanken, slaafgemaakten en Marrons). • het leven van slaafgemaakten (bijvoorbeeld: welk werk ze deden in de stad Paramaribo). Het aantal viertallen en onderwerpen is afhankelijk van het aantal leerlingen in de klas. Per viertal worden vier kaartjes gemaakt waarop iets staat afgebeeld dat met hun onderwerp te maken heeft. Dit wordt eerst binnen het viertal besproken, maar daarna kan eenieder individueel werken aan haar of zijn kaartje. Speluitleg kwartet: Schud en verdeel de kaarten. Spreek af wie mag beginnen. Als je aan de beurt bent mag je aan een andere speler een kaart vragen. Zeg duidelijk welke kaart je wilt. Als de speler die kaart heeft, wordt het aan de vrager gegeven. De vrager blijft aan de beurt. Heeft de speler de kaart niet, dan is hij/ zij aan de beurt om te vragen. Je mag alleen kaarten vragen van een set waar je zelf ook kaarten van hebt. Bij het kwartet spel is het de bedoeling om zoveel mogelijk setjes van vier kaarten (een kwartet) te verzamelen. Degene die de meeste kwartetten heeft op het einde, wint het spel.
Evaluatie	Elk viertal presenteert hun kwartet, waarbij elke leerling individueel over haar of zijn kaartje vertelt. Na de presentatie van het hele kwartet kan het een aantal keer in de klas gespeeld worden in kleine groepjes van drie tot vijf leerlingen.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Uitwerking opdracht', 'Inhoud opdracht' en 'Luistervaardigheden'.

4. TONEELSPEL

Doel	Het doel van deze opdracht is om de inleving in hoe het vroeger was te ontwikkelen. Ook worden verschillende vaardigheden geoefend.
Groepsgrootte	Afhankelijk van het aantal leerlingen en het gekozen onderwerp, klassikaal of in meerdere groepen.
Duur	± 4 lesuren (afhankelijk van het aantal groepen) Het toneelspel zelf kan 10 tot 15 minuten duren.
Materiaal	• Afhankelijk van het gekozen onderwerp kan er door u of de leerlingen materiaal van huis meegenomen worden. • Evaluatiewijzer
Werkwijze	U legt de opdracht uit. Afhankelijk van het gekozen onderwerp en het aantal deelnemers worden de rollen verdeeld. Als er meerdere groepen in de klas zijn, kan ervoor gekozen worden dat elke groep een ander onderwerp speelt. De leerstof van het tweede kwartaal heeft meerdere mogelijkheden voor rollenspel, bijvoorbeeld: • de komst van Europeanen naar ons land (onder andere Sir Walter Raleigh en Laurence Keymis die de rivieren afvaren op zoek naar El Dorado). • gouverneur van Aerssen van Sommelsdijck die naar ons land komt, vrede sluit met Inheemsen en de Paramuru kreek laat uitgraven. • de aanleg van plantages door (de arbeid van) slaafgemaakten. De verschillende personen en hun functie op plantages. • handel in slaafgemaakten vanuit Afrika naar ons land. • de verkoop en de scheiding van families. U heeft bij deze opdracht een belangrijke taak om te helpen bij het verdelen van de rollen. Eventueel kunnen leerlingen in hun groep zelf de rollen verdelen. Maar uw rol als coach/regisseur is belangrijk. Ook om uit te leggen wat er ongeveer gespeeld kan en mag worden. Samen met de groep bespreekt u hoe het onderwerp verbeeld zal worden. Er wordt kort geoefend, waarbij u nog adviezen meegeeft. De leerlingen krijgen de tijd om te oefenen.
Evaluatie	Het toneelstukje wordt opgevoerd. U en de andere leerlingen kijken. Na afloop van elk toneelstukje wordt deze in een kringgesprek besproken. Hierbij mogen de andere leerlingen zeggen wat ze goed en mooi vonden. Nadien gaat u na of ze begrepen hebben wat er werd uitgebeeld en wat er misschien anders had gekund.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Uitwerking opdracht', 'Inhoud opdracht' en 'Presentatiehouding'.

6 Verzet op plantages en marronage in het diepe binnenland

BEGINSITUATIE

De leerling heeft voorkennis uit de vorige leerjaren over het verzet op de plantages en de Marronage in het diepe binnenland.

ALGEMEEN DOEL

Aan het eind van dit thema weet de leerling meer over het verzet van slaafgemaakten op plantages, over de Marrons in ons land, over de strijd die zij voerden tegen de koloniale troepen en ook over de vredesverdragen die werden gesloten.

LESDOELEN

Aan het eind van les 1 kan de leerling:

- de verschillende manieren waarop verzet op de plantages voorkwam, omschrijven;
- uitleggen dat het leven in het binnenland zwaar en vol gevaren was; en
- uitleggen waarom de Marrons toch ervoor kozen om van de plantages weg te vluchten.

Aan het eind van les 2 kan de leerling:

- drie redenen opnoemen waarom Marrons plantages aanvielen;
- vertellen waarom het koloniale bestuur soldaten naar het bosrijke binnenland stuurde;
- uitleggen hoe het komt dat de bospatrouilles weinig resultaat hadden;
- vertellen hoe de Tempatie-opstand begonnen is en verliep;
- vertellen hoe ontwikkelingen na de Tempatie-opstand hebben geleid tot onderhandelingen over vrede; en
- beschrijven hoe het vredesverdrag van 1760 tot stand kwam.

Aan het eind van les 3 kan de leerling:

- vertellen met welke groepen er in 1762 ook vrede werd gesloten en welke afspraken er gemaakt werden;
- verklaren waarom de blijdschap van de blanke kolonisten over de vredesverdragen van korte duur was;
- de Marrongroepen die ontstonden na de vrede van 1760 en 1762, opnoemen;
- beschrijven welke maatregelen werden genomen door het koloniale bestuur om de Marrons te bestrijden; en
- uitleggen waarom het moeilijk was voor de koloniale troepen om fort Boekoe te veroveren

KERNWOORDEN

• verzet	• bospatrouille	• Kwiinti
• vrijheid	• Tempatie-opstand	• Paamaka
• strijd	• Ndyuka/Aukaners	• Aluku/Boni
• verborgen verzet	• vrede	• guerrillaoorlog
• odo's	• Boston Bendt	• Redimusu's
• saboteren	• 10 oktober 1760	• Cordonpad
• Marron	• Saamaka	• fort Boekoe
• Marronage	• Matawai	• koloniale troepen

MATERIAAL

Voor dit thema heeft u het volgende nodig:

- Leerlingenboek thema 6;
- Antwoorden thema 6;
- Kopieerblad 6.1: verwerkingsopdracht 1;
- Evaluatiewijzer;
- Kladpapier en gekleurd papier; en
- Stiften.

ALGEMENE INTRODUCTIE VAN HET THEMA

In dit thema komt de Marronage als vorm van verzet aan de orde. Les 1 gaat over het verzet van de slaafgemaakten op de plantages en de verschillende manieren waarop dit gebeurde. In les 2 wordt verteld over de strijd die de Marrons voerden tegen het koloniale bestuur en de plantage-eigenaren en hoe er een vrede tot stand kwam. In les 3 wordt beschreven dat de strijd tussen Marrons en het koloniale bestuur voortduurde tot aan het einde van de slavernij en welke maatregelen het koloniale bestuur trof.

Het is belangrijk dat u met de leerlingen stilstaat waarom en waartegen slaafgemaakten (of onderdrukten) zich verzetten. Bespreek verzet ook als algemeen verschijnsel.

TIJDSHEMA

Voor het thema zijn vier weken beschikbaar. Per les is uitgegaan van 3 x 30 minuten (een week) aan lestijd. Leerlingen lezen de tekst en maken de opdrachten in de klas. De overige lestijd (week 4) is voor de verwerkingsopdrachten en evaluatie.

AANDACHTSPUNTEN

Afhankelijk van waar u lesgeeft en de aanwezigheid van leerlingen met een Marronachtergrond in de klas, besteedt u daar aandacht aan. Ook als ze tot een Marrongroep behoren die niet in de les genoemd wordt.

Door deze les leert de leerling beter begrijpen hoe in onze samenleving de Marronleefgemeenschappen zijn ontstaan.

Met dit thema wordt getracht een bijdrage te leveren aan het ontwikkelen van een solidariteitsgevoel met onderdrukten.

Bij het bespreken van het verzet van slaafgemaakten en van Marrons is het daarom belangrijk hen niet als plundersers neer te zetten, maar als mensen die opkwamen voor hun recht op vrijheid en zich wilden bevrijden van slavernij en onderdrukking.

Per leerling kopieert u 'Kopieerblad 6.1: verwerkingsopdracht 1'.

LES 1

INTRODUCTIE

De leerkracht stelt een aantal vragen om de voorkennis te toetsen.

Bijvoorbeeld:

- Waarom zijn de mensen die op de plantages werkten, in verzet gekomen?
- Denk je dat het een gemakkelijk besluit was om weg te lopen naar het bos?

Deze opdracht kan aan het begin van de les uitgevoerd worden. U licht kort toe wat verzet betekent. Daarna geeft u een vraag ten aanzien van een onrechtvaardige situatie vanuit de belevingswereld van de leerlingen. Zo kunnen ze zich inleven in een onrechtvaardige situatie en begrijpen waarom verzet soms nodig is. U laat de leerlingen eerst individueel nadenken voordat het klassikaal besproken wordt.

Mogelijke vraag die u kunt stellen:

“Wat zou je doen als de directie van de school zou besluiten dat er geen pauzes meer zullen zijn?”

U stimuleert de leerlingen om na te denken over acties die ze zouden kunnen ondernemen. Daarna bespreekt u de mogelijke acties klassikaal.

Hierna maakt u de overgang naar de les.

ACTIVITEIT(EN)

U verdeelt de klas in groepen van elk 4 leerlingen. U geeft de opdracht om een ode of een spotlied te maken. In de groep wordt een leerling gekozen om het te presenteren. Moedig de leerlingen aan om dit zoveel mogelijk te doen in het Sranan.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op ‘Uitwerking opdracht’ en ‘Presentatiehouding’.

Huiswerk: u vraagt de leerlingen om voor de volgende les op zoek te gaan naar informatie over Boston Bendt en Ndyuka Marrons. Zij mogen hierbij gebruik maken van het internet en andere bronnen.

LES 2

INTRODUCTIE

U kunt de les beginnen met de informatie die de leerlingen hebben gevonden over Boston Bendt en de Nuyduka Marron. U laat de leerlingen in groepjes de informatie en bevindingen kort met elkaar delen.

U kunt de les ook beginnen met de leerlingen te laten vertellen wat volgens hen vrijheid is.

U geeft daarbij wat hulpvragen waarover zij kunnen nadenken, bijvoorbeeld:

- Hoe ervaar jij vrijheid?
- Is vrijheid het doen wat je wilt?
- Leven alle mensen in vrijheid?

ACTIVITEIT(EN)

U maakt kaartjes met de kernbegrippen uit de les. Elke groep trekt een kaartje en de leerlingen leggen het begrip zo uitgebreid als mogelijk uit in hun eigen woorden. U past de werkvorm denken, delen en uitwisselen toe. U maakt drie stroken met daarop: denken, delen, uitwisselen.

- Stap 1. U plakt op het bord de strook met daarop 'denken'. U laat de leerlingen nadenken over hun kernbegrip. De leerlingen doen dit individueel.
- Stap 2. U plakt op het bord de strook met 'delen' U geeft de leerlingen aan dat ze de informatie in de groep met elkaar moeten delen. Zij delen de informatie met elkaar.
- Stap 3. U plakt de strook met daarop 'uitwisselen' op het bord. U geeft aan dat de leerlingen de informatie mogen uitwisselen met de andere groepen. U geeft de verschillende groepen de gelegenheid hun bevindingen te geven en bespreekt deze klassikaal.

U begeleidt het proces en controleert dat de individuele leerlingen binnen de groepen de informatie op de juiste manier uitwisselen met elkaar. U kunt de gegeven bevindingen ook met de leerlingen in de groep bespreken.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Inhoud opdracht' en 'Luistervaardigheden'.

LES 3

INTRODUCTIE

U maakt gebruik van de bbb-strategie: bekend - benieuwd - bewaren. U vraagt aan de leerlingen wat ze nog weten van de vorige les aan de hand van de strategie:

- **Bekend:** Wanneer lever je strijd? Hoe hebben slaafgemaakten strijd geleverd? Vind je hun strijd rechtvaardig?
- **Benieuwd:** wat zou je nog meer willen weten over strijd?
- **Bewaren:** wat wil je zeker onthouden?

ACTIVITEIT(EN)

U bespreekt de lesinhoud en maakt gebruik van de afbeeldingen.

U maakt opnieuw gebruik van de bbb-strategie:

Bekend: U verdeelt de klas in groepjes en geeft de leerlingen de opdracht om in hun eigen groep een tijdslijn te maken op basis van de lesinhoud. De leerlingen beginnen de tijdslijn in 1760 en eindigen bij 1863. Elk groepje zet alle gebeurtenissen die aangehaald worden in de les op de juiste plaats op de tijdlijn. U bespreekt de gebeurtenissen op de verschillende tijdslijnen klassikaal, waarbij u ook aangeeft wat goed in niet goed is. Deze activiteit kan enkel aan het einde van de les worden uitgevoerd.

Benieuwd: Laat elke leerling op een strook invullen waar ze naar benieuwd waren bij de introductie en wat ze eruit hebben geleerd.

Bewaren: U laat de leerlingen een woordspin maken van alle belangrijke zaken uit dit thema. Op deze wijze kunnen de leerlingen aangeven wat zij bewaard hebben en wat zij willen onthouden van de les.

Om deze activiteiten te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Uitwerking opdracht' en 'Inhoud opdracht'.

Bospatrouilles: Dit waren meerdaagse tochten door het bos op zoek naar de Marrons, met een klein leger dat bestond uit een paar gemilitariseerde witte mannen en slaafgemaakten die wapens droegen. Ook marcheerden een aantal slaafgemaakten mee als spoorzoekers en lastdragers.

Boston Bendt: Ook bekend als **Dyáko Benti Basiton**, was een slaafgemaakte die van Jamaica naar Suriname was gedeporteerd. Op Jamaica had hij leren lezen en schrijven. In Suriname onttrok hij zich aan de slavernij, toen in 1757 slaafgemaakten van plantages aan de Tempatiekreek in verzet kwamen. Dit verzet werd ondersteund door de Ndyuka Marrons. Boston Bendt vestigde zich in het woongebied van de Ndyuka. Hij schreef brieven die de Marrons achterlieten bij aanvallen op plantages. In deze brieven liet hij het koloniale bestuur weten dat de Marrons alleen zouden ophouden met hun vrijheidstrijd als zij werden erkend als vrije mensen.

Cordonpad: Dit was een zandpad, 94 kilometer lang en tien meter breed. Het werd aangelegd door slaafgemaakten. In 1774 werd besloten om dit "Cordon van Militaire Verdediging" aan te leggen om aanvallen van Marrons te voorkomen, maar ook om het vluchten van slaafgemaakten tegen te gaan. Het pad had sloten/trenzen van 1,20 meter aan beide zijden en om de zoveel kilometer een wachtpost. Het pad liep vanaf Joden Savanne aan de Surinamerivier tot aan de Motkreek nabij de Atlantische Oceaan.

Fort Boekoe (1771 - 1772): Dit was de versterkte nederzetting en verblijfplaats van de Boni-Marrons. Fort Boekoe lag in een zwampgebied, ten noorden van de Cotticarivier en was bereikbaar via een geheim pad dat gedeeltelijk verborgen lag onder het wateroppervlak. Het dorp was versterkt met palissaden en werd verdedigd met enkele kanonnen. In september 1772 is Fort Boekoe veroverd en vernietigd door de koloniale troepen.

Guerrilla(oorlog): Guerrilla is een term in de krijgswetenschap. Een kleine groep strijders gebruikt militaire tactieken om te strijden/vechten. Dit heeft als doel om bijvoorbeeld het een traditioneel leger lastig te maken, of om een kwetsbaar doel aan te vallen en vrijwel direct daarna te verdwijnen of terug te trekken.

Koloniale troepen: De koloniale troepen bestonden uit militairen (huurlingen) uit Europa (Nederland en omliggende landen), aangetrokken om in Suriname de Marrons te bestrijden. Omdat deze militairen uit Europa de strijd niet aankonden, werden de koloniale troepen aangevuld met zwarte militairen die de naam droegen van het Korps Zwarte Jagers of Redimus's.

Marrons: De Afrikaanse slaafgemaakten die in Suriname gedwongen werden te werken op de plantages, vluchtten van tijd tot tijd weg van plantages en kozen voor de vrijheid in het ontoegankelijke oerwoud. Het wegvluchten uit de slavernij om vrij te leven in bergen of bossen van het diepe binnenland, individueel of in een leefgemeenschappen, wordt **Marronage** genoemd. In de loop van de 18e eeuw groepeerden zich zes Marronleefgemeenschappen in ons land. Deze komen hierna aan de orde. In de 17e eeuw en ook later werden Marrons ook wel bosnegers genoemd. Die aanduiding is langzaam aan het verdwijnen. In ons land worden de nakomelingen tegenwoordig als Marrons aangeduid.

Marron is een leenwoord uit het Spaans/Frans, in de betekenis van 'ontvluchte slaafgemaakte neger'. (Het Caribisch Spaanse cimarrón betekent loslopend vee of verwilderde dieren.)

Marrongroepen in ons land:

Aluku: Ook Boni-Marrons genoemd naar hun eerste hoofdman. Zij wonen langs de boven-Lawa en Sarakreek. Veel nakomelingen van de Boni-Marrons wonen in Frans-Guyana.

Kwiinti: De Kwiinti's wonen aan de Coppenerivier.

Matawai: Zij wonen in een twintigtal dorpen ten noorden van Kwakugron tussen de boven-Saramacca- en de Coesewijnerivier.

Ndyuka/Aukaners: Ndyuka, ook Okanisi of Aukaners genoemd, zijn een groep Marrons die zijn gevestigd in het oosten van Suriname. Zij vestigden zich in 1757 aan de Mama Ndyukakreek. Tegenwoordig wonen ze langs de Tapanahonyrivier, Marowijnerivier en ten oosten van de Cotticarivier en langs de boven-Commerwijnrivier.

Paamaka: Zij vestigden zich aan het begin van de 19e eeuw aan de Paamakakiki, maar verhuisden vanaf 1876 naar de middenloop van de Marowijnerivier in de buurt van Langatabiki.

Saamaka: Ook Saramaccaners genoemd, zij zijn nakomelingen van Marrons, die vooral in de tweede helft van de 17e eeuw de bossen in het diepe binnenland van Suriname introkken en zich aanvankelijk vestigden aan de bovenloop van de Saramaccarivier. Op 19 september 1762 werd vrede gesloten met de Saamaka Marrons. Tegenwoordig wonen zij aan de bovenloop van de Surinamerivier.

Tegenwoordig wonen er Marrons in alle districten van ons land.

Odo's: Dit zijn spreekwoorden, spreuken of gezegden in het Sranan. Odo's hebben altijd een grote betekenis gehad in onze samenleving bij de Afro-Surinamers. Aan de hand van odo's worden diep gelegen gedachten en ervaringen op een kernachtige wijze weergegeven. Bijvoorbeeld: Tangi fu bun na kodya: stank voor dank. De slaafgemaakte werkte hard, maar kreeg geen waardering, eerder zweepslagen. Een ander voorbeeld is: Prey prey e kiri ston doifie. Dit wordt gebruikt als iemand de gevolgen van een handeling niet kan inschatten.

Redimus: Dit is de naam voor het **Neger Vrijkorps** of **het korps Zwarte Jagers**, opgericht op 9 juli 1772. Zij droegen rode mutsen. Het korps werd opgericht om de Marrons te bestrijden die overvallen pleegden op plantages. Het koloniale bestuur (gouvernement) kocht slaafgemaakten van plantagehouders om het korps te bemannen. Aan deze slaafgemaakten werd beloofd dat zij vrij zouden komen nadat zij hun contract hadden uitgediend. Het begrip Redimus heeft in de samenleving ook de betekenis gekregen van: verraad van de eigen groep of heulen met de vijand.

Saboteren: Dit is opzettelijk iets doen met als doel de positie van een tegenstander te verzwakken.

Tempatie opstand in 1757: Het verzet van slaafgemaakten van een aantal houtplantages in het Tempatiegebied. De slaafgemaakten verzetten zich onder andere tegen verplaatsing naar andere plantages. 300 tot 400 slaafgemaakten kwamen in verzet en sloten zich aan bij de Ndyuka Marrons.

Verzet: Dit is tegenstand bieden tegen iets dat je niet wilt (geweld, gezag, macht, pijn, vernedering, onderdrukking, uitbuiting).

Verborgен verzet: Op allerlei onschuldig (lijkende) manieren dingen doen om ongenoegen af te reageren.

Vrede van 10 oktober 1760: Als gevolg van de briefwisseling tussen Boston Bendt en het koloniale bestuur kwamen vredesonderhandelingen op gang. Na lange en moeizame onderhandelingen lukte het tijdens het bestuur van gouverneur Crommelin vrede te sluiten met de Aukaners. Ter herinnering aan dit vredesverdrag is er een monument in Paramaribo opgericht en is 10 oktober uitgeroepen tot een nationale vrije dag.

Vrijheid: Vrijheid is wanneer een individu de mogelijkheid heeft om eigen keuzes te maken (in het leven). Wanneer het individu zelf kan en mag bepalen wat wel te doen of wat te laten. Leven in gevangenschap en slavernij is hiervan het tegengestelde.

Het verzet van slaafgemaakten

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. a. Schrijf het woord verzet op en bedenk zoveel mogelijk woorden die in je opkomen. Schrijf deze om het woord verzet heen en maak zo een woordspin. Leg uit wat deze woorden met verzet te maken hebben.
Antwoord verschilt per leerling.
b. Bedenk iets waartegen jij in verzet zou (kunnen) komen.
Antwoord verschilt per leerling.
2. Schrijf het goede antwoord op:
Wat wordt bedoeld met: "Het gevoel van verzet leefde onder de slaafgemaakten"?
 - a. Alle slaafgemaakten verzetten zich tegen de slavernij.
 - b. Het verzet van slaafgemaakten groeide tijdens de slavernij.
 - c. *Slaafgemaakten dachten en spraken over verzet en vrijheid.*
 - d. Slaafgemaakten accepteerden de slavernij.
3. Verzet werd op verschillende manieren gepleegd. Hierna worden verschillende manieren van verzet opgenoemd.
 - a. Schrijf op of het gaat om sabotage.
 - b. Schrijf ook op waarom je dat zegt.
 - 1) Het zingen van spotliedertjes tijdens het werk.
Geen sabotage, omdat de slaafgemaakten de spot dreven met de directeuren en de opzichters, maar het werk ging door.
 - 2) Wegvluchten van de plantage.
Sabotage, want door weg te vluchten werd het werk niet gedaan en daalde de productie (maar wegvluchten kon ook te maken hebben met zichzelf bevrijden en dan is het geen vorm van sabotage).
 - 3) Opzettelijk vergeten om de sluis te sluiten.
Sabotage, het doel was om de velden onder water te laten lopen (en om schade aan de aanplant toe te brengen).
 - 4) Een opdracht met opzet verkeerd uitvoeren.
Sabotage, omdat het werk met opzet niet goed werd gedaan.
 - 5) Brandstichten op de plantage.
Sabotage, omdat hiermee gebouwen en spullen werden beschadigd.
4. De directeuren van plantages zeiden vroeger vaker dat slaafgemaakten "stommelingen" waren als ze opdrachten verkeerd uitvoerden.
 - a. Wat vind je van het woord stommeling?
Antwoord verschilt per leerling
 - b. Waren de slaafgemaakten echt dom? Vertel waarom wel of niet.
Nee, de slaafgemaakten waren niet dom, maar voerden de opdrachten soms met opzet verkeerd uit.
5. Wanneer spreken we van gezamenlijk verzet?
We spreken van gezamenlijk verzet wanneer een hele groep slaafgemaakten betrokken was bij verzet.

6. Gezamenlijk verzet werd meestal goed voorbereid. Beschrijf in vijf regels wat er tijdens gezamenlijke acties gebeurde.
Sommige slaafgemaakten stonden op de uitkijk terwijl anderen het wapenmagazijn overvielen. Vuurwapens, kruit, houwens en messen werden meegenomen. Maar ook etenswaren en andere spullen. Vaak werden de blanken op de plantage gedood en de gebouwen in brand gestoken. Daarna vluchtten de slaafgemaakten de bossen van het diepe binnenland in.
7. Vertel waarom er in ons land tijdens de slavernij niet vaak groot gezamenlijk verzet is geweest?
Er is niet vaak groot gezamenlijk verzet geweest, omdat de kans op verraad en straf bij de organisatie van groot gezamenlijk verzet groter was, dan als je in een kleine groep vluchtte.
8. Veel slaafgemaakten vluchtten van de plantages. Maar er zijn ook slaafgemaakten die de kans hadden te vluchten, maar dit niet deden. Waarom denk je dat deze slaafgemaakten niet zijn weggevlucht?
Antwoord verschilt per leerlingen.
Mogelijk antwoorden:
- *Deze slaafgemaakten zijn niet gevlucht, omdat zij bang werden gemaakt. Want als de slaafgemaakten werden opgepakt, volgden er wrede straffen of zelfs de dood.*
 - *De slaafgemaakten hadden familie (bijvoorbeeld kinderen of ouderen) die ze niet mee konden nemen als ze wegvluchtten. Ze kozen er dan voor om op de plantage te blijven.*
9. Hadden de Marrons in het bos een moeilijk of een makkelijk leven? Leg uit waarom je dat zegt.
De Marrons in het bos hadden een moeilijk leven, omdat er in het bos wilde dieren en giftige planten waren (en toen wisten de Marrons nog niet welke vruchten bijvoorbeeld wel of niet giftig zijn). Daarnaast moesten de Marrons zich steeds verdedigen tegen aanvallen van koloniale soldaten en zich daarom ook steeds verplaatsen. Hierdoor konden ze moeilijk kostgrondjes aanleggen en was er vaak weinig eten.
10. Waarom denk je dat slaafgemaakten toch kozen voor het moeilijke leven in het bos?
Omdat ze in het bos vrij leefden en niet in slavernij op een plantage.

Strijden voor de vrijheid

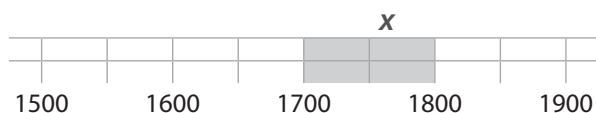
VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. a. Noem drie redenen waarom Marrons de plantages aanvielen?
De Marrons vielen de plantages aan om verschillende redenen:
 - *Uit haat en wraak tegen de plantage-eigenaren.*
 - *Om geweren, buskruit, kapmessen en andere gereedschappen en voedsel te bemachtigen.*
 - *Om andere slaafgemaakten mee te nemen.*
- b. Noem vier spullen op die de Marrons nodig hadden en van plantages meenamen.
Geweren, kapmessen, buskruit en voedsel.
2. a. Waarom stuurde het koloniale bestuur soldaten naar het bos?
Het koloniale bestuur stuurde soldaten naar het bos, zodat de Marrondorpen vernietigd konden worden en zoveel als mogelijk Marrons gedood of gevangen genomen konden worden.
- b. Welk voordeel hadden de Marrons bij de strijd tegenover de blanke soldaten?
Het voordeel dat de Marrons hadden tegenover de blanke soldaten was dat de Marrons het bos veel beter kenden.
- c. Leg uit of de bospatrouilles resultaat hadden.
De bospatrouilles hadden wel als resultaat dat bijvoorbeeld de dorpen en kostgronden in brand werden gestoken. Maar het lukte meestal niet om Marrons gevangen te nemen en de strijd te winnen.
3. Waarom zullen kleinere Marrongroepen besloten hebben met elkaar samen te werken?
De kleinere Marrongroepen besloten met elkaar samen te werken, zodat zij elkaar konden ondersteunen bij aanvallen door de plantage-eigenaren.
4. a. In welk jaar vond het verzet aan de Tempatiekreek plaats.
Het verzet aan de Tempatiekreek vond plaats in het jaar 1757.
- b. Hoe begon dit verzet?
Dit verzet begon toen de plantage-eigenaar de slaafgemaakten naar een andere plaats wilde brengen en de slaafgemaakten de plantage niet wilde verlaten en gingen protesteren.
5. Vul in:
 De Tempatie-opstand begon op een plantage aan de *Tempatiekreek*. De slaafgemaakten van deze plantage werden ondersteund door *slaafgemaakten* van andere plantages in de buurt en *Marrons*. Het verzet was goed *voorbereid* en begon in de avond van 22 *februari 1757*.
 De slaafgemaakten en Marrons hielden het Tempatiegebied *zes* weken bezet. Het *koloniale bestuur* probeerde het verzet neer te slaan. Deze poging *mislukte*. De slaafgemaakten trokken weg en sloten zich aan bij de *Ndyuka Marrons*.
6. Welke waren gevolgen van de Tempatie-opstand?
 Schrijf **twee** antwoorden op:
 - a. De gevluchte slaafgemaakten werden gevangengenomen.
 - b. *Het aantal Marrons nam toe.*
 - c. Op de plantages aan de Tempatiekreek ging het werk gewoon door.
 - d. *Het koloniale bestuur en de Marrons onderhandelden over vrede.*

7. Beschrijf welke rol Boston Bendt speelde bij de vredesonderhandelingen tussen de Marrons en het koloniale bestuur?
Boston Bendt kwam als slaafgemaakte uit Jamaica, waar hij had leren lezen en schrijven. Hij schreef brieven naar het koloniale bestuur, waarbij hij onderhandelingen voor vrede voorstelde.

8. Vertel waarom het bijzonder was dat Boston Bendt kon schrijven en lezen?
Het was bijzonder dat Boston Bendt kon schrijven en lezen, omdat slaafgemaakten zelden leerden lezen en schrijven.

9. Neem onderstaande tijdlijn over in je schrift.

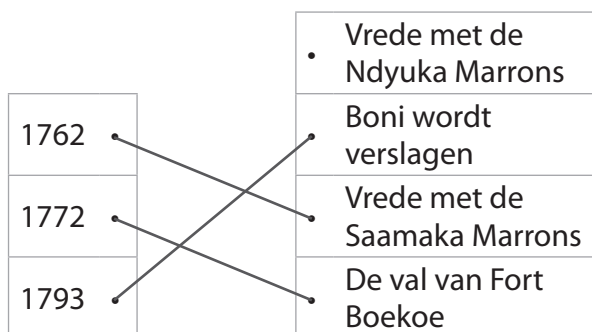
- a. In welke eeuw nam het aantal Marrons in ons land steeds verder toe?
In de 18e eeuw.
- b. Kleur deze eeuw op de tijdlijn blauw.
- c. Plaats een kruisje bij het jaar waarin er vrede werd gesloten tussen de Ndyuka Marrons en het koloniale bestuur.
Het kruisje is geplaatst op het jaartal 1760.
10. Schrijf het goede antwoord op:
De vrede tussen de Ndyuka Marrons en het koloniale bestuur werd gesloten in:
- De eerste helft van de 17e eeuw.
 - De tweede helft van de 17e eeuw.
 - De eerste helft van de 18e eeuw.
 - De tweede helft van de 18e eeuw.*

3 De strijd gaat door

VRAGEN EN ANTWOORDEN

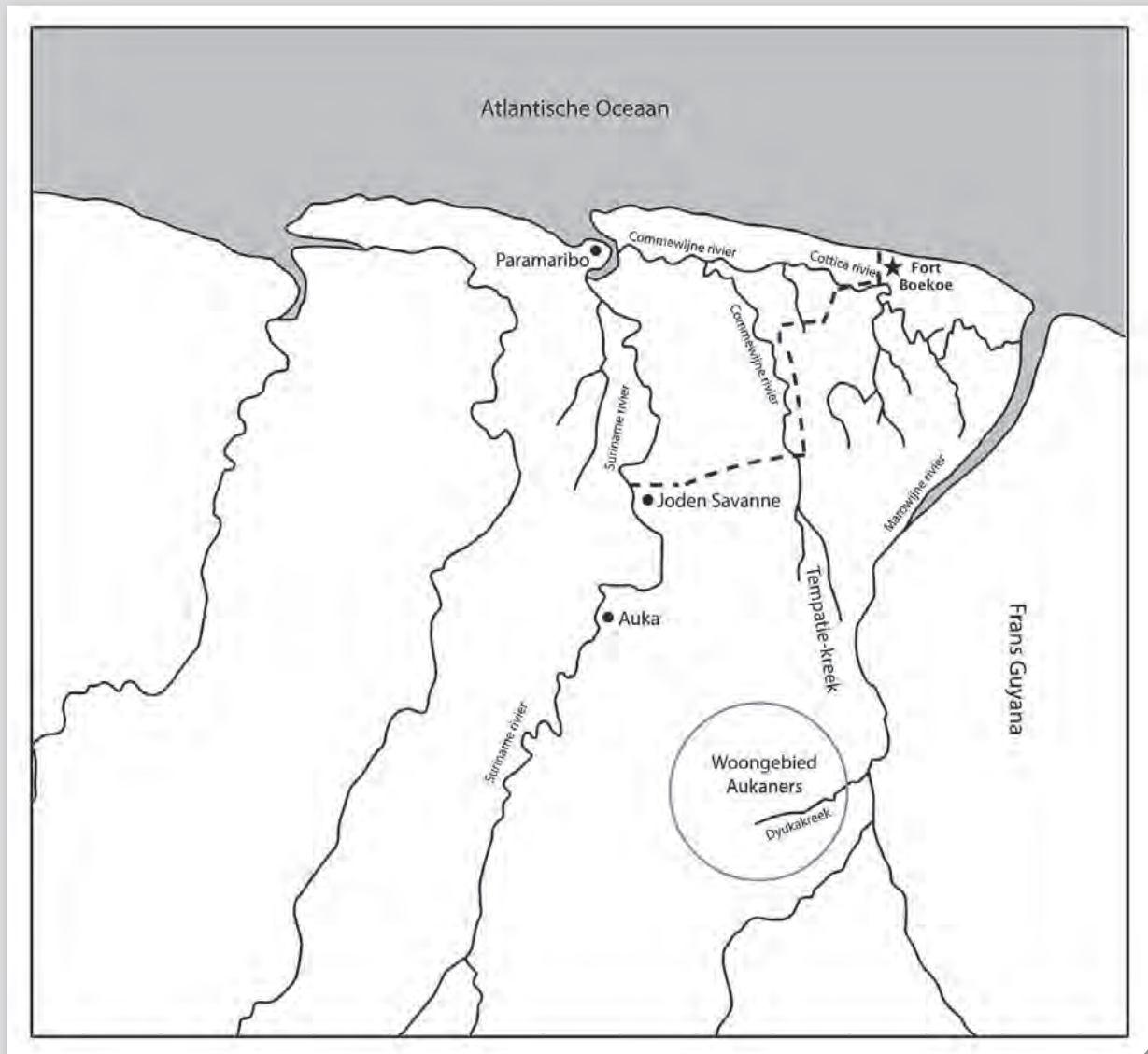
1. Zoek in de les op met welke drie Marrongroepen het koloniale bestuur in de tweede helft van de 18e eeuw vrede sloot.
Het koloniale bestuur sloot vrede met de Ndyuka, de Saamaka en de Matawai Marrons.
2. Bij de vredesverdragen tussen het koloniale bestuur en de Marrons werden afspraken gemaakt.
 - a. Ga na wat er werd afgesproken met de Marrons over:
 1. Bezoek aan Paramaribo.
De Marrons zouden niet zonder toestemming van het koloniale bestuur naar Paramaribo mogen komen.
 2. Aanvallen op plantages.
De Marrons zouden geen plantages meer aanvallen.
 - b. Wat werd er met het koloniale bestuur afgesproken over:
 1. Het schenken van goederen.
Het koloniale bestuur zou hen goederen geven die ze nodig hadden zoals wapens, kruit en gereedschappen.
 2. Vrijheid van de Marrons.
De Marrons zouden voortaan vrije mensen zijn.
3. Leg uit waarom de blijdschap van de blanke kolonisten over de vredesverdragen van 1760 en 1762 maar kort duurde.
De blijdschap van de blanke kolonisten over de vredesverdragen duurde kort, omdat de slaafgemaakten na de gesloten vrede toch van de plantages wegluchten en ontstonden er op die manier in ons binnenland weer nieuwe Marrongroepen
4. Schrijf de namen op van de drie Marrongroepen die na 1762 ontstonden.
De Kwiinti, Aluku en Paamaka Marrons.
5.
 - a. Noem twee belangrijke leiders van de Marrons uit het Cotticagebied.
Twee belangrijke leiders van de Marrons uit het Cotticagebied waren Aluku en Boni.
 - b. Schrijf twee andere namen op hoe deze Marrons ook werden genoemd.
De Marrons uit het Cotticagebied werden ook Aluku's of Boni's genoemd.
6.
 - a. Vertel in eigen woorden wat wordt bedoeld met een guerrillaoorlog. Indien nodig zoek het eerst op in een woordenboek of op het internet.
Met een guerrillaoorlog wordt bedoeld dat mensen (in deze les: Marrons) een plaats onverwacht overvallen en ook snel weer weg zijn.
 - b. Waaraan lag het dat de guerrillastrijders (Marrons) moeilijk te verslaan waren?
De guerrillastrijders waren moeilijk te verslaan omdat zij het gebied veel beter kenden en omdat het tropisch regenwoud veel schuilplaatsen bood.
7. Welke van de volgende maatregelen trof Gouverneur Nepveu niet:
 - a. Aanleg van het Cordonpad.
 - b. Meer Europese soldaten laten halen.
 - c. Oprichten van het Korps Zwarte Jagers.
 - d. *Vrede sluiten met de nieuwe Marrongroepen.*

8. Het koloniale bestuur richtte het Korps Zwarte Jagers op.
- Wie werden opgenomen in dit korps?
In dit korps werden Slaafgemaakten opgenomen.
 - Welke andere naam kreeg dit korps en waarom?
Zij werden ook wel de Redi Musu's genoemd, omdat zij rode mutsen droegen.
9. a. Vertel met eigen woorden waarom de koloniale troepen het Fort Boekoe eerst niet konden veroveren.
Fort Boekoe was gelegen op een terp, midden in een zwampgebied aan de Cottica-rivier. De weg naar het fort was voor de blanke soldaten niet te vinden, omdat deze weg onder water lag in de zwamp.
- Hoe denk je dat het uiteindelijk wel gelukt is?
Het lukte ze uiteindelijk wel om de weg te vinden toen het water van de zwamp in de droge tijd gezakt was.
10. Welk jaartal hoort bij welke gebeurtenis? Verbind ze met een lijn.

VERWERKINGSOPDRACHTEN

1. Neem de kaart over in je schrift (of zie kopieerblad 6.1):

- a. Geef op deze kaart aan:
- De Tempatiekreek
 - Het woongebied van de Aukaners
 - Fort Boekoe
 - Het Cordonpad
- b. Waarom werd het Cordonpad aangelegd?
- Het Cordonpad werd aangelegd, omdat het koloniale bestuur hoopte met deze militaire versterking de plantages beter te kunnen beschermen.*

2. Boston Bendt kon lezen en schrijven. Dit was bijzonder omdat de meeste slaafgemaakten en Marrons dat niet konden. In groepjes beantwoorden jullie de volgende vragen.
 - a. Waarom denk je dat slaafgemaakten en Marrons niet leerden lezen en schrijven?
Omdat het verboden was voor slaafgemaakten om te leren lezen en schrijven. En bij de Marrons waren er geen scholen waar ze naartoe konden gaan.
 - b. Door wie werd hun geschiedenis vroeger opgeschreven?
Door de blanken/ Europeanen.
 - c. Hoe hebben Marrons zelf hun geschiedenis doorgegeven aan hun kinderen?
Door middel van zang en odo's en verhalen.
3. Beantwoord in groepjes ook de volgende vragen:
In oude geschiedenisboeken werden Marrons omschreven als brandstichters en plunderaars.
 - a. Door wie werden ze zo genoemd?
Door de blanken/ Europeanen.
 - b. Waarom kunnen wij de Marrons niet als brandstichters en plunderaars zien?
Wij kunnen de Marrons niet als brandstichters en plunderaars zien, omdat plunderen en brandstichten vormen van verzet waren. Zij kwamen in verzet tegen de onderdrukking op de plantages.
 - c. Maakt het uit door wie een geschiedenisverhaal wordt geschreven? Leg uit waarom je dat zegt.
Ja, het maakt wel uit door wie het geschiedenisverhaal wordt geschreven, omdat de plantageeigenaren het verleden anders zien dan bijvoorbeeld de Marrons.
4. Protest en verzet zijn er nog steeds. Ook op school. Ben je ooit "schoolziek" geweest? Volwassenen protesteren soms ook op het werk. Bijvoorbeeld door te staken. Dat recht hebben zij. De slaafgemaakten mochten dit niet, hun verzet was dus vaak stiekem. Bespreek in de klas wat jullie vinden van het stille verzet van de slaafgemaakten en of "schoolziek" zijn en staken ook vormen van verzet zijn.
Het antwoord kan verschillen per leerling.
5. Op de volgende bladzijde is een bordspel getekend. Slaafgemaakten vluchtten weg van een plantage. Onderweg naar een Marrondorp komen ze verschillende hindernissen tegen. Dit spel kun je spelen met twee tot vijf spelers. Je hebt pionnen nodig en een dobbelsteen.
De betekenis van de vakjes met een plaatje zijn:

Vakje 5	Je bent in een zwamp terecht gekomen. Wacht tot iemand langskomt om je te bevrijden of gooi een zes.
Vakje 11	Je hebt een korjaal gevonden. Je mag vier vakjes vooruit!
Vakje 19	Het wordt donker. Sla 1 beurt over om te overnachten.
Vakje 26	Je bent door een slang gebeten. Begin opnieuw.
Vakje 32	Je bent verdwaald. Wacht tot iemand langskomt om je te bevrijden of gooi een zes.
Vakje 37 (en 45)	twee dobbelstenen: Gooi nog een keer.
Vakje 41	Je wordt gevangen door een soldaat. Begin opnieuw.

Kom je op een vakje met de afbeelding van een Marron, dan moet je één van de vragen beantwoorden die hieronder staan. De vragen worden in volgorde afgewerkt. Het antwoord kan je opzoeken in dit thema.

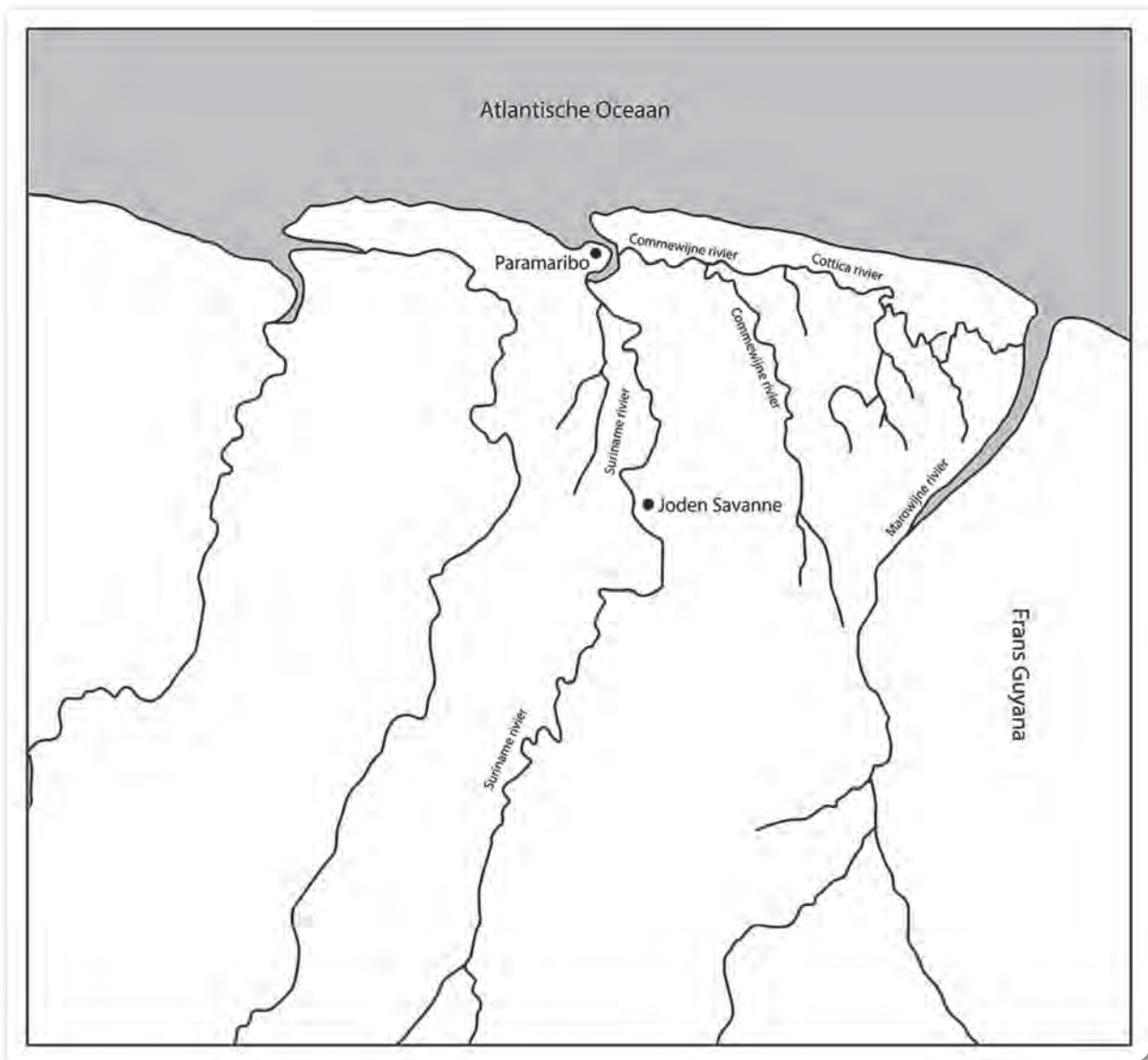
Is het antwoord juist? Dan mag je nog een keer zoveel vakjes vooruit als je gegoooid hebt. De leerlingen spelen het spel in groepjes met elkaar, en beoordelen elkaars antwoorden op deze vragen.

Als je het spel een tweede keer speelt, dan stel je nieuwe vragen op die gaan over dit thema.

Antwoorden voor de leerkracht:

1. Waarom verzetten mensen zich tegen slavernij?
Omdat mensen in de slavernij gedwongen werden om voor een ander te werken, waarbij ze ook mishandeld en onderdrukt werden.
2. Noem een vorm van sabotage bij het werk op plantages.
De aanplant beschadigen.
3. Wie werden Marrons genoemd?
De weggelopen slaafgemaakten werden Marrons genoemd.
4. Om welke redenen vielen Marrons plantages aan?
Om geweren, voedsel en andere spullen te halen.
5. In welk gebied vond de Tempatie-opstand plaats?
Aan de Tempatiekreek/in het Tempatiegebied
6. Wie was Boston Bendt?
Hij was een slaafgemaakte uit Jamaica die kon lezen en schrijven.
7. In welk jaar werd de vrede tussen de Aukaners en het koloniale bestuur gesloten?
In het jaar 1760
8. Voor welke groep Marrons waren de blanken na 1760 vooral bang?
Voor de Aluku's of de Boni's
9. Weet je wat een guerrillaoorlog is? Leg het uit.
Een guerrillaoorlog is een oorlog van verzet en verrassingsaanvallen.
10. Waar lag Fort Boekoe?
*Fort Boekoe was gelegen op een terp, midden in een zwampgebied aan de Cotticari-
vier.*

Verwerkingsopdracht 1

7 Wat er gebeurde in de 19e eeuw

emancipatie en staatstoezicht

BEGINSITUATIE

De leerlingen weten reeds dat de trans-Atlantische handel in slaafgemaakten in 1808 door Engeland werd afgeschaft. Ook hebben de leerlingen in leerjaar zes reeds kennis gemaakt met de begrippen “emancipatie” en “staatstoezicht”.

ALGEMEEN DOEL

De leerling heeft kennis en inzicht in de gebeurtenissen rondom de ontwikkelingen in de 19e eeuw die hebben bijgedragen tot de afschaffing van de slavernij in ons land op 1 juli 1863. Ook heeft de leerling kennis over de periode van het staatstoezicht en het werk van de vrijverklaarden.

LESDOELEN

Aan het eind van les 1 kan de leerling:

- uitleggen waarom 1 juli, Ketikoti, een nationale feestdag is;
- uitleggen waarom de handel in slaafgemaakten na 1808 een smokkelhandel werd genoemd;
- uitleggen hoe er een eind kwam aan deze smokkelhandel;
- omschrijven wie abolitionisten waren en twee voorbeelden noemen; en
- twee ontwikkelingen opnoemen die hebben bijgedragen tot de afschaffing van de slavernij in ons land.

Aan het eind van les 2 kan de leerling:

- voor- en tegenstanders van de afschaffing van de slavernij met elkaar vergelijken;
- uitleggen wat het staatstoezicht inhield en waarom de periode van het staatstoezicht werd ingesteld
- een aantal maatregelen opnoemen die in de emancipatiewet waren vastgelegd;
- uitleggen wat een livret was en waarom de vrijverklaarden verplicht waren deze aan te schaffen;
- uitleggen welke groepen vrijgesteld waren van het staatstoezicht;
- vertellen dat met de afschaffing van de slavernij ook het leven van de Marrons veranderde.

Aan het eind van les 3 kan de leerling:

- omschrijven hoe het leven van de Afro-Surinamers na het einde van het staatstoezicht veranderde;
- minstens vier manieren opnoemen, waarop de vrijverklaarden hun geld verdienen;
- vertellen waarom sommige mannen voor het werk als goudzoeker of balatableeder kozen;
- het leven van een goudzoeker in het kort beschrijven; en
- vertellen wat balata is, hoe het werd gewonnen en waarvoor het werd gebruikt.

KERNWOORDEN

• Ketikoti	• 1848	• goudzoekers
• woensdag 1 juli 1863	• tegenstanders	• bate
• emancipatie	• staatstoezicht	• longtom
• smokkelhandel	• vergoeding	• kwik
• registreren	• contract	• balata
• William Wilberforce	• livret	• bolletrieboom
• abolitionist	• houthakkers	• balatableeders
• voorstanders	• vrachtvaarders	
• 1834	• kleinlandbouwers	

MATERIAAL

Voor dit thema heeft u het volgende nodig:

- Leerlingenboek thema 7;
- Antwoorden thema 7;
- Kopieerblad 7.1: verwerkingsopdracht 5;
- Evaluatiewijzer;
- extra informatie uit de media van Ketikoti; en
- Smartphone- of internetfaciliteiten (computer).

ALGEMENE INTRODUCTIE VAN HET THEMA

Als u dit thema in het derde kwartaal van het schooljaar behandelt, kan het zijn dat het omstreeks 1 juli is. Voorbereidingen op de jaarlijkse 1 juli-viering kunnen een aanknopingspunt zijn voor een klassengesprek bij aanvang van dit thema door gebruik te maken van advertenties in de kranten, meegebrachte internetinformatie en wat op de televisie en radio wordt gezegd, omdat er rond deze tijd via de media zeker aandacht aan de viering van 1 juli wordt besteed.

U kunt met hedendaagse voorbeelden, die de leerlingen zelf kunnen opnoemen, het begrip smokkelhandel uitleggen.

TIJDSHEMA

Voor het thema zijn vier weken beschikbaar. Per les is uitgegaan van 3 x 30 minuten (een week) aan lestijd. Leerlingen lezen de tekst en maken de opdrachten in de klas. De overige lestijd (week 4) is voor de verwerkingsopdrachten en evaluatie.

AANDACHTSPUNTEN

In dit thema worden verschillende bestaansmiddelen, zoals (klein)landbouw, houtkap, vrachtautovaart en goudwinning behandeld. Deze worden nog steeds uitgeoefend. Staat u samen met uw leerlingen stil bij de verschillen in onder andere machines die tegenwoordig gebruikt worden en die er aan het eind van de 19e eeuw nog niet waren.

U kunt hierbij ook stilstaan bij het verantwoord omgaan met onze natuur en onder andere milieuvervuiling, kaalkap en het gebruik van insecticiden en pesticiden in de landbouw.

U kunt ook ingaan op het ontstaan van nieuwe beroepen na de afschaffing van de slavernij: bijvoorbeeld Porknokkers, balatableeders, maar ook andere ambachten.

Middelen van bestaan (zoals goudwinning en houtkap) komen ook bij het vak aardrijkskunde voor. Bij het vak geschiedenis wordt er vanuit een historische, invalshoek naar deze middelen van bestaan gekeken.

Per leerling kopieert u 'Kopieerblad 7.1: verwerkingsopdracht 5'.

Om de verwerkingsopdrachten 1 en 3 op het einde van het thema te beoordelen, kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Hierbij kunnen verschillende indicatoren selecteren naargelang de opdracht.

LES 1

INTRODUCTIE

Als inleiding op deze les kunt u de leerlingen vragen om een paar nationale feestdagen op te noemen en aan te geven welke gebeurtenis op die nationale feestdag gevierd of herdacht wordt.

ACTIVITEIT(EN)

Als u deze les rond 1 juli behandelt, kunt u de leerlingen in groepjes de opdracht geven om op zoek te gaan naar informatie, advertenties of programma's over de viering van Ketikoti. In kranten, op het internet en op de televisie en radio wordt er in deze periode zeker aandacht hieraan besteed. Op basis van de gevonden informatie kunt u een gesprek voeren over 1 juli 1863. U legt de nadruk op het begrip emancipatie en laat de leerlingen eventueel in hun woordenboek of op het internet op zoek gaan naar de betekenis van dit woord.

U kunt zelf ook krantenartikelen, kleding en afbeeldingen mee naar school brengen, welke u aan de leerlingen laat zien en met hen bespreekt.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Uitwerking opdracht', 'Inhoudopdracht' en 'Geschiedenisvaardigheden'.

U bespreekt afbeelding 2 het standbeeld van Kwakoe en vraagt per groep om vanuit hun gevonden informatie hierover meer te vertellen en uit te leggen. U vult aan en of corrigeert. Hetzelfde doet u met afbeelding 3. Bij het uitleggen over de belangrijke gebeurtenis van de 19e eeuw namelijk de afschaffing van de slavernij kunt u gebruik maken van een bordschema. Hierin kunnen achtereenvolgend de jaartallen en de gebeurtenissen voorkomen, bijvoorbeeld de smokkelhandel, het verplicht registreren enzovoort.

Ter afsluiting van les 1 kunt u samen met de leerlingen een hoek in de klas inrichten die de sfeer van 1 juli weergeeft.

LES 2

INTRODUCTIE

U vertelt over de afschaffing van de slavernij en legt met behulp van de insteek van de leerlingen uit wat of wie een tegenstander is. U bespreekt vervolgens afbeelding 7 en legt de nadruk op de proclamatie. U kunt bijvoorbeeld vragen dat ze in hun woordenboek op zoek gaan naar een ander woord voor proclamatie.

ACTIVITEIT(EN)

U kunt de leerlingen afbeelding 8 als huiswerkopdracht geven. Dit kan door middel van een "elfje". Een elfje is een gedicht bestaande uit 11 woorden, onderverdeeld in 5 regels. De eerste regel bestaat uit 1 woord, de tweede regel heeft 2 woorden, de derde regel heeft 3 woorden en de vierde regel heeft 4 woorden. De laatste regel bestaat weer uit 1 woord en is meestal een samenvatting van het gedicht.

Het elfje wordt eerst door u gecorrigeerd alvorens het wordt voorgelezen.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Inhoud opdracht' en 'Schrijfvaardigheden'.

Aan het eind van de les geeft u de leerlingen de opdracht om in groepjes de besluiten die in de emancipatiewet stonden en die in de les genoemd zijn, op te zoeken. De genoemde besluiten in de les zijn:

- vergoeding aan de eigenaren voor elke slaafgemaakte;
- verplicht staatstoezicht voor de periode van tien jaar voor alle personen tussen 15 en 60 jaar;
- verplicht om een contract af te sluiten en een livret bij zich te hebben; en
- eerdere ontheffing uit het staatstoezicht met toestemming van de gouverneur.

Hierna worden de punten gezamenlijk op het bord geschreven, gecorrigeerd en in het aantekeningenschrift genoteerd.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Inhoud opdracht' en 'Luisterhouding'.

LES 3

INTRODUCTIE

Als de leerlingen het liedje "gowtu bari pengelenge pangalanga" kennen, kunnen zij het samen zingen. Of u kunt het eerst voorzingen. Dit liedje sluit aan bij het stukje over het goud zoeken in de les. U bespreekt de inhoud en stelt enkele vragen over het liedje, bijvoorbeeld: Wie zullen dit liedje gezongen hebben en wanneer?

Voor meer (achtergrond)informatie over dit liedje kunt u het boek "Toontaal; sprekende Surinaamse liedjes van 1650 tot 1950" van Frank Ferdinand raadplegen (zie pagina 99). Ook de tekst van het lied "16 april" gezongen door Max Woiski gaat over het vertrek naar het bos en naar de goudvelden.

ACTIVITEIT(EN)

U laat de leerlingen in groepen van 4 of 5 zitten. Ze nemen de les door en schrijven in hun groep op welke werkzaamheden de slaafgemaakten als vrijverklaarden deden. U schrijft de informatie van de groepen puntsgewijs op. Deze informatie overloopt u klassikaal. U legt zoveel als mogelijk het verband met de huidige situatie: ook nu gaan veel mannen in het binnenland werken om goud te delven; houtkap te doen. U wijst de leerlingen erop dat het verschil met vroeger is dat er nu behalve zelfstandige goudzoekers, nu ook bedrijven zijn waar sommige goudzoekers werkzaam zijn.

U kunt de leerlingen vragen of zij een aantal van deze bedrijven kunnen opnoemen.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Inhoud opdracht' en 'Uitwerking opdracht'.

Abolitionisten: Voorstanders van de afschaffing van de slavernij. Enkele bekende abolitionisten waren: Harriet Beecher Stowe, Abraham Lincoln en Benjamin Franklin in de Verenigde Staten van Amerika; William Wilberforce in Engeland en G. Groen van Pinksteren en W.R. Van Hoëvell in Nederland.

Afro-Surinamers: De naam voor alle nakomelingen van de slaafgemaakte Afrikanen. Hiermee wil de overheid de heersende verdeeldheid tussen de nakomelingen wegmaken. Geografisch zal er nog een verdeling zijn, zoals Afro-Surinamer van het binnenland en Afro-Surinamer van de stad, maar het gaat om 'Afro-Surinamers', één noemer. (Bron: Starnieuws, 10 Oktober 2016)

Balata: Het ingedroogde melksap van de bolletrieboom, dat ook natuurlijke rubber wordt genoemd. Het werd onder andere gebruikt voor aandrijfriemen voor machines.

Balatableeder: Afro-Surinaamse mannen trokken na het Staatstoezicht voor maanden naar het bos, om daar onder moeilijke omstandigheden de bolletriebomen te vinden, insnijdingen in de bomen te maken en de latex te verzamelen. Deze werd gedroogd in bakken en de gestolde laag werd afgeroomd.

Baté of goudpan: Hierin wordt een zekere hoeveelheid los gemaakte grond gedaan, die dan onder water gehouden wordt. Met het water, worden de lichtere stoffen weggevoerd, terwijl de zwaardere, eventueel, goudkorrels in het midden van de baté achterblijven.

Bolletrieboom: Deze boom wordt ook wel de balataboom genoemd. In de schors heeft de boom melksap of latex.

Contract: Een overeenkomst of een afspraak tussen minimaal twee personen (de partijen, of specifieker de contractanten, genoemd) over wat ze met elkaar of voor elkaar zullen gaan doen.

Emancipatie: Het woord emancipatie komt van het Latijnse woord emancipare. Het is een begrip met vele betekenissen die contextueel gebonden zijn. In de context van dit thema, de Surinaamse slavernijgeschiedenis, betekent het: gelijkstelling (voor de wet), slaafgemaakten kregen dezelfde rechten als vrije mensen.

Goudzoeker of gouddelver: Dit is een persoon die als beroep heeft goud te zoeken en te vinden. Het beroep kende al een hoogtepunt na het einde van het staatstoezicht.

Houthakkers: Mannen die vroeger middels handwerk met de bijl bomen omhakten. Het was een zwaar en hard werken en een slecht betaald beroep. De houthakker moest de juiste bomen kunnen uitzoeken, ze vellen en op de goede plek laten neerkomen. Tegenwoordig worden bomen meest met behulp van een motorzaag neergehaald.

Ketikoti/woensdag 1 juli 1863: De jaarlijkse herdenking van de afschaffing van de slavernij in ons land op 1 juli staat ook bekend als Ketikoti. Ketikoti betekent dat de ketenen verbroken zijn, de lijfelijke slavernij werd door Nederland in haar kolonies afgeschaft.

1833: Afschaffing van de slavernij in de Engelse kolonies door Engeland.

1848: Frankrijk schaft de slavernij in haar kolonies af.

Kleinlandbouwers: Dit zijn mensen (of boeren) die op kleine schaal aan landbouw doen (bevolkingslandbouw).

Kwik: Deze naam is afgeleid van kwikzilver, omdat het veel op vloeibaar zilver lijkt. Het is het enige metaal dat vloeibaar is bij kamertemperatuur. Het wordt gebruikt bij de goudwinning, in thermometers en in wegverlichting (als gas), maar wordt bijvoorbeeld ook gebruikt in tandvullingen. Let wel: het onbeheersbaar kwikgebruik is voor mens en milieu schadelijk.

Longtom of trog: Dit is lange bak waarin, onder toevoer van water, los gehakte aarde en modder verwerkt en weggevoerd wordt. Bak en trog bevatten kwikzilver om het goud bij elkaar te laten klitten. Een goud-delfer heeft tot taak de schoongewassen stenen uit de longtom te onderzoeken en na te gaan of zich daarbij 'pepites' (stukjes) goud bevinden.

Livret: Dit was een contractboekje, een werkovereenkomst tussen de werkgever en ex-slaafgemaakten van tussen de vijftien en zestig jaar. Dit boekje moest voor vijftientig cent zegelrecht worden aangeschaft. Hierin stonden de persoonlijke gegevens van de bezitter, met wie en voor hoelang onder welke voorwaarden de werkovereenkomst gesloten werd.

Registreren: Het schriftelijk vastleggen van gegevens of onderwerpen die nodig zijn voor formele doelen.

Smokkelhandel: Het illegaal over de grens brengen van goederen en/of personen.

Staatstoezicht: De periode 1863-1873; tien jaren die de voormalige slaafgemaakten na de afschaffing van de slavernij onder Staatstoezicht verplicht op de plantages moesten werken.

Tegenstander: Een tegenstander of opponent is iemand met een tegengestelde mening.

Voorstander: Iemand die het met een bepaalde mening eens is, iemand die een plan steunt.

Vergoeding: Geld dat je ergens voor betaald krijgt. Bijvoorbeeld: u krijgt een vergoeding voor het controleren van kaartjes bij een wedstrijd.

Vrachtvaarder: Iemand die zijn geld verdient door met een korjaal of een vrachtboot vooral lading, maar ook personen te vervoeren.

William Wilberforce; 1759 -1833: Een Engelse parlementariër, een overtuigd evangelisch christen en leider van de anti-slavernijbeweging. Hij was overtuigd abolitionist.

AANBEVOLEN LITERATUUR

Leestip voor leerkrachten en leerlingen:

Het boek genoemd in les 1: "De hut van oom Tom" geschreven door mevrouw Harriet Beecher Stowe in 1852. Er zijn verschillende heruitgaven en jeugdedities van dit boek geweest.

1 Afschaffing van de slavernij in ons land

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. a. Waarom ben je op 1 juli vrij van school?
Op 1 juli zijn wij vrij van school, omdat er op die dag de afschaffing van de slavernij wordt herdacht.
b. Hoeveel jaar geleden is de slavernij in ons land afgeschaft?
Hangt af vanuit welk hedendaags jaar dit berekend wordt.
c. In welke eeuw is de slavernij in ons land afgeschaft?
De slavernij is in de 19e eeuw afgeschaft.
2. a. Welke andere namen worden gebruikt voor de afschaffing van de slavernij in ons land? (Twee antwoorden)
Ketikoti en Emancipatie
b. Leg uit wat deze twee namen betekenen.
Ketikoti betekent letterlijk dat de ketenen worden verbroken.
Emancipatie betekent 'vrij maken'.
3. a. Omschrijf met eigen woorden wat met smokkelhandel wordt bedoeld.
Met smokkelhandel wordt bedoeld dat men spullen of mensen zonder toestemming een land binnen probeert te brengen. (of: een grens over probeert te brengen)
b. Leg uit hoe verplicht registreren het moeilijk maakt om slaven binnen te smokkelen.
Eigenaren moesten elk jaar melden hoeveel slaafgemaakten er voor hen werkten, wie er gestorven en geboren waren. Ook de verkochte en de gevluchte slaven werden geregistreerd. Voor elke slaafgemaakte op de plantage was er dus een verklaring en hierdoor konden er hierdoor niet zomaar gesmokkelde slaafgemaakten worden bijgeschreven.
4. Schrijf het goede antwoord op:
William Wilberforce deed in 1807 een voorstel om de handel in slaafgemaakten af te schaffen, omdat:
a. *De afschaffing van de handel in slaafgemaakten belangrijk was voor de abolitionisten.*
b. Iedereen in Engeland tegen de handel in slaafgemaakten en de slavernij was.
c. Hij niet tegen de slavernij was, maar tegen de handel in slaafgemaakten.
d. Nederland de handel in slaafgemaakten ook al had afgeschaft.
5. Wat wilden de abolitionisten bereiken?
Abolitionisten wilden bereiken dat de slavernij werd afgeschaft.
6. Leg uit waarom de plantage-eigenaren in ons land onrustig werden door de afschaffing van de slavernij in de Engelse en Franse koloniën.
De plantage-eigenaren in ons land werden onrustig, omdat zij bang waren dat de slaafgemaakten zouden vluchten naar Brits-Guyana of Frans-Guyana. Ook waren ze bang dat de slaafgemaakten in ons land in verzet zouden komen.

7. Schrijf het antwoord op:

Wat is niet juist?

Nederland dacht na over de afschaffing van de slavernij, omdat:

- a. Abolitionisten in Nederland opkwamen voor de slaafgemaakten.
- b. ***Plantage-eigenaren voorstanders waren van de afschaffing van de slavernij.***
- c. De slavernij in onze buurlanden al was afgeschaft.
- d. Verdediging van de plantages tegen aanvallen van Marrons veel geld kostte.

8. Noem twee redenen waarom er steeds meer mensen voorstanders werden om de slavernij af te schaffen.

Steeds meer mensen werden voorstanders van de afschaffing van slavernij, omdat:

- 1. ***De slavernij in onze buurlanden al was afgeschaft.***
- 2. ***Door het lezen over de wrede behandeling van slaafgemaakten. (onder andere in het boek "de hut van oom Tom")***

9. In 1853 stuurde de Nederlandse regering een groep mensen naar ons land.

a. Wat moesten deze mensen in ons land komen onderzoeken?

Zij moesten onderzoeken hoe de slavernij kon worden afgeschaft.

b. Hoeveel jaar heeft het nog geduurd voordat de slavernij werd afgeschaft?

Nog tien jaren. Pas in 1863 werd de slavernij in ons land afgeschaft.

10. Hieronder staan drie jaartallen en drie landen. In welk land werd in welk jaar de slavernij afgeschaft? Begin met het land waar de slavernij het eerst werd afgeschaft.

1848		Nederland
1863		Engeland
1834		Frankrijk

Na de afschaffing van de slavernij

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. a. Noem twee groepen mensen die tegen de afschaffing van de slavernij waren.
De plantage-eigenaren en de handelaren in plantageproducten.
b. Waarom wilden zij dat de slavernij bleef bestaan?
Zij wilden dat slavernij bleef bestaan, omdat ze zich afvroegen wie er dan op de plantages zouden moeten werken. En of ze vergoed zouden worden als ze de slaafgemaakten vrijlieten.
(Het antwoord kan ook zijn: omdat ze dachten dat ze dan minder winst zouden maken)
2. Vul in:
Met de afschaffing van de slavernij waren de slaafgemaakten nog niet helemaal vrij. Vrijverklaarden tussen de **15** en **60** jaar waren verplicht om nog **tien** jaar te werken op **plantages**.
Deze periode staat bekend als het **staatstoezicht** en duurde van 1 juli **1863** tot 1 juli **1873**
3. Leg uit waarom de periode van het staatstoezicht in de emancipatiewet werd opgenomen.
De periode van het staatstoezicht werd in de emancipatiewet opgenomen als antwoord op de vraag van de plantage-eigenaren wie er na de afschaffing van de slavernij op de plantages zouden werken.
4. Welke bewering is juist?
 - I. Slaafgemaakten kregen bij de afschaffing van de slavernij een vergoeding van 300 gulden.
 - II. Slaafgemaakten moesten na de afschaffing van de slavernij nog 10 jaar zonder betaling werken op plantages.
 - a. Alleen bewering I is juist.
 - b. Alleen bewering II is juist.
 - c. Bewering I en II zijn juist.
 - d. **Bewering I en II zijn onjuist.**
5. Noem drie manieren hoe de vrijverklaarden op woensdag 1 juli 1863 in ons land hun vrijheid vierden?
Er werden kanonschoten gelost.
Er werden dansfeesten gehouden.
En er waren kerkdiensten.
Er werden optochten gehouden.
Ze lieten schoenen maken.
Ze verhuisden naar een ander gebied.
6. Na de afschaffing van de slavernij hadden schoenmakers plotseling veel werk. Leg uit hoe dat kwam?
Dat kwam doordat de vrijverklaarden schoenen lieten maken, omdat het voor hen niet meer verboden was om schoenen te dragen.

7. a. Beschrijf met eigen woorden wat een livret was en waarom de vrijverklaarden dit bij zich moesten hebben.
Een livret was een contractboekje waarin de naam van de persoon en de werkgever stonden aangegeven. Hiermee kon gecontroleerd worden of er een contract gesloten was en welke voorwaarden in het contract opgenomen waren.
- b. Met welke kaart of boekje van tegenwoordig is een livret te vergelijken?
Een livret is te vergelijken met een werkcontract.
8. Bespreek met elkaar van onderstaande vrijverklaarde personen of zij tijdens de periode van het staatstoezicht wel of niet op plantages moesten werken:
- a. Een jonge vrouw van 24 jaar. *Wel*
 - b. Een schoenmaker in Paramaribo. *Niet*
 - c. Een wasvrouw van 56 jaar. *Wel*
 - d. Een jongen van 14 jaar. *Niet*
 - e. Een getrouwde man van 36 jaar. *Wel*
 - f. Een oudere vrouw van 63 jaar. *Niet*
9. In 1864 werkten 14.975 vrijverklaarden onder het staatstoezicht als arbeiders op plantages. In 1872 was dit aantal gedaald tot 12.239.
- a. Bereken het verschil.
 $14.975 - 12.239 = 2.736$
 - b. Waarom is het aantal personen op de plantages aan het einde van het staatstoezicht minder dan aan het begin? (Bedenk twee redenen)
 - 1. *Vrouwen werden uit het staatstoezicht ontheven als zij waren getrouwd.*
 - 2. *vrijgemaakten konden met toestemming van de gouverneur eerder dan 1873 vrij worden.*
 - 3. *Er gingen ook mensen dood.*
 - 4. *Sommige mensen bereikten in deze periode de leeftijd van 60 jaar en hoefden hun contract niet te verlengen.*
10. Leg uit waarom ook het leven van Marrons veranderde door de afschaffing van de slavernij.
Het leven van de Marrons veranderde ook, omdat er ook een eind kwam aan de strijd tussen de Marrons en het koloniale bestuur. Vanaf dat moment werd iedereen vrije mensen en konden hun dorpen in vrede bouwen.

Werken om te leven

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. Welk soort werk kozen vrijverklaarden na het einde van het staatstoezicht?
Na het einde van het staatstoezicht deden de vrijverklaarden aan kleinlandbouw. Daarnaast werkten mannen ook als sjouwers, tuinmannen of schoenmakers en vrouwen als wasvrouwen, schoonmaaksters of marktverkopers. Men ging ook werken als goudzoekers, balatableeders of ging in de houtkap.
2. a. Welk soort werk deden sommige vrijverklaarden in Coronie?
In Coronie deden de vrijverklaarden aan kleinlandbouw.
b. Welk product werd er vooral geplant?
Zij plantten vooral cacao.
c. Zijn er nu nog kleinlandbouwers in Coronie? Zo ja, wat wordt er geplant?
Ja, er zijn nog kleinlandbouwers in Coronie. Zij planten fruit en groenten.
3. Welke bewering is juist?
 - I. De kleinlandbouwers stopten met het planten van cacao, omdat ze er geen geld mee verdienden.
 - II. De kleinlandbouwers stopten met het planten van cacao omdat de bomen ziek werden.
 - a. Alleen bewering I is juist.
 - b. **Alleen bewering II is juist.**
 - c. Bewering I en II zijn juist.
 - d. Bewering I en II zijn onjuist.
4. Van cacao worden er veel producten gemaakt. Schrijf twee producten op die je kent die van cacao gemaakt worden.
Antwoorden verschillen per leerling.
Bijvoorbeeld: Chocolate en chocolademelk
5. Waarom denk je dat veel vrijverklaarden dichterbij Paramaribo gingen wonen op zoek naar werk?
Zodat zij ook ander werk konden verrichten als schoenmaker, sjouwer of marktventer. En in Paramaribo konden zij hun producten ook makkelijker verkopen.
6. Welke twee antwoorden zijn juist:
Voor welk werk vertrokken de mannen ver weg het bos in?
 - a. **Balatableeder**
 - b. **Goudzoeker**
 - c. Kleinlandbouwer
 - d. Tuinman
7. Had een goudzoeker een makkelijk of een moeilijk bestaan? Leg uit waarom je dat zegt.
Een goudzoeker had een moeilijk bestaan. Hij moest drie maanden lang diep in het oerwoud doorbrengen, ver weg van zijn gezin, tussen slangen en andere gevaarlijke dieren en met de kans om malaria te krijgen.

8. a. Vul in: Een ander woord voor balata is natuurrubber
b. Teken de stam van een bolletrieboom in je schrift. Teken daarin ook de insneden die werden gemaakt en hoe het sap werd opgevangen.

De tekening zal per leerling anders zijn, maar zal overeenkomen met afbeelding 14 van het leerlingenboek.

9. Welk antwoord is niet juist?

Van balata werden in het buitenland de volgende producten gemaakt:

- a. Golfballen
- b. *Lepels*
- c. Schoenzolen
- d. Vloerbedekking

10. Noem twee redenen waarom het aantal bolletriebomen in ons land aan het eind van de 19e eeuw minder werd.

Aan het eind van de 19e eeuw werd het aantal bolletriebomen in ons land minder, omdat veel bomen doodgingen. En men plantte geen nieuwe bolletriebomen meer na het kappen van de oude.

- 1. Afbeelding 15 is een tekening van het erf van een vrijverklaarde aan de rand van de stad (zie leerlingenboek).
In groepjes gaan jullie beschrijven wat je op de tekening ziet. Jullie vullen elkaar aan. Eerst schrijft één persoon iets op en geeft het papier door, daarna schrijft de tweede er iets bij, dan de derde en zo verder.
Verschillende groepen hebben elk een eigen “groepsbeschrijving”. Deze kunnen uitgewisseld worden of klassikaal worden besproken.
Het antwoord kan per groep verschillen.
2. Soms kunnen gebeurtenissen in andere landen (ver weg) ook gevolgen hebben in ons land. In dit thema zijn daar verschillende voorbeelden van. In een groepje schrijven jullie twee voorbeelden op uit les 1, welke gebeurtenissen in andere landen bijgedragen hebben tot de afschaffing van de slavernij in ons land.
Het antwoord kan per groep verschillen.
Twee voorbeelden die hebben bijgedragen aan de afschaffing van de slavernij in ons land: De slavernij werd afgeschaft in onze buurlanden, waardoor de plantage-eigenaren bang werden dat de slaven naar de buurlanden zouden vluchten.
Er werden boeken en brieven geschreven over de slechte behandeling en de leefomstandigheden van de slaafgemaakten, waarmee de afschaffing werd aangevochten.
- 3. Bij afbeelding 16 staan vier tekeningen van werk dat door vrijverklaarden werd uitgeoefend (zie leerlingenboek). De klas wordt verdeeld in vier groepen. Bij elke tekening schrijft een groepje op welk werk er wordt uitgebeeld en wat dat werk inhield. Dit presenteren de groepjes daarna aan elkaar.
Het antwoord kan per groep verschillen.
4. Goud is een natuurlijke hulpbron van ons land. Het is een product dat in onze natuur aanwezig is en sommige mensen vinden werk door goudzoeker te worden. In dit thema hebben jullie geleerd dat er aan het eind van de 19e eeuw al goudzoekers waren in ons land. Tegenwoordig wordt er in ons land ook naar goud gezocht. Er zijn wel verschillen in de manier waarop er meer dan 100 jaar geleden naar goud gezocht werd en hoe dat tegenwoordig gaat. In groepjes gaan jullie op zoek naar verschillen.
Het antwoord zal per groep verschillen.
- Schrijf vier van deze verschillen op en bespreek deze klassikaal met elkaar. Bespreek ook of nog andere natuurlijke hulpbronnen belangrijk zijn voor ons land. En hoe we als land om moeten gaan met onze natuurlijke hulpbronnen.
Het antwoord zal per groep verschillen.

5. Puzzel: Vul in horizontaal (of zie kopieerblad 7.1):
1. Hoe wordt handel in verboden spullen ook genoemd?
 2. Hoe zeg je het vrij worden van slaafgemaakten anders?
 3. Er waren voorstanders van de afschaffing van de slavernij en
 4. Een ander woord voor het contractboekje van vrijgemaakten is een
 5. Wat gebruikten goudzoekers behalve een longtom en een baté nog meer bij het zoeken naar goud?
 6. Met een baté werd gezocht naar
 7. Waarvan werden golfballen vroeger gemaakt?
 8. Van welke boom lijkt het sap op rubber?

Tip: de 1 juli viering

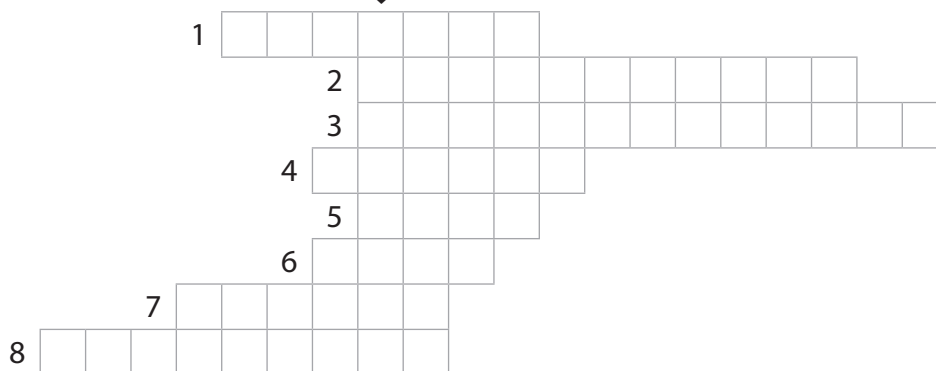
1	S	M	O	K	K	E	L												
			2	E	M	A	N	C	I	P	A	T	I	E					
			3	T	E	G	E	N	S	T	A	N	D	E	R	S			
			4	L	I	V	R	E	T										
				5	K	W	I	K											
				6	G	O	U	D											
					7	B	A	L	A	T	A								
8	B	O	L	L	E	T	R	I	E										

Verwerkingsopdracht 5

Puzzel: Vul in horizontaal:

1. Hoe wordt handel in verboden spullen ook genoemd?
2. Hoe zeg je het vrij worden van slaafgemaakten anders?
3. Er waren vorstanders van de afschaffing van de slavernij en
4. Een ander woord voor het contractboekje van vrijgemaakten is een
5. Wat gebruikten goudzoekers behalve een longtom en een baté nog meer bij het zoeken naar goud?
6. Met een baté werd gezocht naar
7. Waarvan werden golfballen vroeger gemaakt?
8. Van welke boom lijkt het sap op rubber?

Tip: de 1 juli viering

Onze samenleving verandert verder

immigratie en contractarbeid

BEGINSITUATIE

De leerlingen weten dat onze (huidige) samenleving uit verschillende bevolkingsgroepen bestaat. Ze kennen de begrippen “immigratie” en “contractarbeid” en weten ook welke groepen mensen naar ons land zijn gekomen.

ALGEMEEN DOEL

De leerlingen verwerven kennis en inzicht in de herkomst en het doel van de komst van de immigranten naar ons land.

LESDOELEN

Aan het eind van les 1 kan de leerling:

- Uitleggen hoe en waarom onze samenleving in de 19e eeuw veranderde;
- Vertellen wanneer en waarom de groep Nederlandse boeren naar ons land kwam;
- De twee groepen contractarbeiders die in 1853 naar ons land kwamen opnoemen;
- Vertellen waarom deze contractarbeiders naar ons land gehaald werden; en
- Uitleggen wat het resultaat van de komst van deze (proef)groepen was.

Aan het eind van les 2 kan de leerling:

- Opnoemen welke groep contractarbeiders vanaf 1873 naar ons land kwam;
- Uitleggen waarom de Engelse regering toestemming moest geven voor de emigratie van Brits-Indiërs.
- Beschrijven hoe de werving van contractarbeiders plaatsvond;
- De begrippen emigreren en immigreren omschrijven;
- Beschrijven hoe de immigranten in ons land werden opgevangen;
- Vier punten opnoemen die in het contract stonden en aangeven wat een recht of een plicht is; en
- Vertellen vanaf wanneer en waarom er ook Javaanse contractarbeiders naar ons land werden gehaald.

Aan het eind van les 3 kan de leerling:

- De leef- en werkomstandigheden van de contractarbeiders beschrijven;
- Uitleggen waarom de contractarbeiders in verzet kwamen;
- Vertellen op welke manier er verzet plaatsvond en hoe het koloniale bestuur hierop reageerde;
- Vertellen wie Janey Tetary was;
- Beschrijven wat er in 1902 op plantage Mariënborg gebeurde;
- Een mening formuleren over de uitbuiting en het verzet van de contractarbeiders; en
- Uitleggen waar de verschillende standbeelden en monumenten in dit thema ons aan herinneren.

KERNWOORDEN

• Nederlandse boeren	• werven	• Oost-Indië
• 20 juni 1845	• emigratie-agent	• 8 augustus 1890
• boeroe's	• emigreren	• verzet
• 1853	• wervers	• staking
• Madeira	• emigranten	• Janey Tetary
• Chinezen	• immigranten	• leiders
• contract	• 5 juni 1873	• Mariënborg
• contractarbeiders	• Lalla Rookh	• geweld
• Brits-Indië	• agent-generaal	

MATERIAAL

Voor dit thema heeft u het volgende nodig:

- Leerlingenboek thema 8;
- Antwoorden thema 8;
- Kopieerblad 8.1: verwerkingsopdracht 1;
- Evaluatiewijzer;
- Afbeeldingen van monumenten;
- Foto met alle bevolkingsgroepen;
- Wereldkaart;
- Kaart van Suriname;
- Tape of plakband, repen en stiften; en
- Smartphone- of internetfaciliteiten (computer).

ALGEMENE INTRODUCTIE VAN HET THEMA

U deelt mee dat in dit thema de komst van andere groepen naar ons land in de 19e eeuw behandeld gaat worden.

Als u lesgeeft aan een klas waarin leerlingen van verschillende bevolkingsgroepen zitten, kunt u dit als uitgangspunt nemen om de samenstelling van onze bevolking te bespreken.

U kunt bijvoorbeeld ook ons volkslied door de klas laten zingen en daarna stilstaan bij de derde regel van het Nederlandse couplet "hoe wij hier ook samen kwamen".

En als we in het Sranan zingen is dat: "Wans ope tata komopo". U vraagt wie kan vertellen wat met deze regel bedoeld wordt.

Hierna sluit u aan op de gegeven antwoorden. Beide regels gaan erover dat onze voorouders uit verschillende delen van de wereld naar Suriname zijn gekomen.

Ook kunt u gebruik maken van een afbeelding waarop alle bevolkingsgroepen staan.

Indien in de omgeving van de school monumenten of standbeelden staan die herinneren aan de komst of het verzet van de immigranten kunt u eventueel met uw klas hier naartoe gaan. Of u brengt het onder de aandacht van uw leerlingen en kunnen zij er voor of na schooltijd langs gaan.

TIJDSHEMA

Voor het thema zijn vier weken beschikbaar. Per les is uitgegaan van 3 x 30 minuten (een week) aan lestijd. Leerlingen lezen de tekst en maken de opdrachten in de klas.

De overige lestijd (week 4) is voor de verwerkingsopdrachten en evaluatie.

AANDACHTSPUNTEN

Bij de behandeling van dit thema is het gebruik van een wereldkaart noodzakelijk. Hierop kunt u aangeven uit welke landen de verschillende groepen immigranten naar ons land gekomen zijn. In de les worden groepen immigranten besproken van wie de eersten al voor 1900 in Suriname kwamen. Andere groepen zoals Guyanezen, Haïtianen, Brazilianen etc. kwamen later aan, maar dat maakt voor het Surinamer-zijn niet uit (zie volkslied).

U kunt aan de leerlingen vragen of zij weten uit welke landen hun voorouders komen. Sta ook stil bij het feit dat al deze groepen over zee naar ons land gekomen zijn. In de 19e eeuw nog voornamelijk met zeilschepen. Het waren lange zeereizen zonder weinig gemak. Verder kunt u voor zover mogelijk gebruik maken van het internet voor het visualiseren van de monumenten die in de les voorkomen. Ook kunt u gebruik maken van afbeeldingen van monumenten of met de klas een bezoekje plannen.

U kunt ook gebruik maken van de kaart van Suriname om de districten aan te wijzen die in de les genoemd worden.

Per leerling kopieert u 'Kopieerblad 8.1: verwerkingsopdracht 1'.

INTRODUCTIE

U kunt ter introductie van de les de regel "hoe wij hier ook samen kwamen"/"wans ope tata komopo" uit het Surinaams volkslied gebruiken. U laat de leerlingen vertellen wat deze regel aangeeft.

ACTIVITEIT(EN)

U geeft groepen van 3 tot 4 leerlingen de opdracht om de les te lezen en de kaart (afbeelding 1) te bestuderen. U stelt de leerlingen hierna een aantal vragen die ze in hun groep moeten beantwoorden. De leerlingen schrijven hun antwoorden op. Enkele leerlingen uit de groepen krijgen de beurt hun antwoorden op te lezen. Tijdens het behandelen van de les verwijst u terug naar de vragen en de antwoorden.

Mogelijke vragen die u kunt stellen:

- Welke bevolkingsgroepen in ons land ken je?
- Wonen er in ons land veel of weinig verschillende bevolkingsgroepen?
- Waarom zijn de verschillende groepen mensen naar ons land gekomen?
- Uit welk land komen jouw voorouders?
- Waarom zijn zij naar Suriname gekomen?

U heeft ook afbeeldingen van de verschillende groepen die naar ons land kwamen klaar liggen en laat ze tijdens het behandelen van de vragen op het bord in de volgorde van aankomst in Suriname plaatsen.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Inhoud opdracht' en 'Luisterhouding'.

LES 2

INTRODUCTIE

U maakt loten waarop enkele van de behandelde jaartallen uit les 1 staan. U wijst een leerling in elke groep aan die kort iets mag vertellen over dat jaartal of een begrip mag opnoemen dat ermee in verband staat. U gaat hierna over naar les 2.

ACTIVITEIT(EN)

U begint de les met afbeelding 7 en bespreekt de komst van de Brits-Indiërs of u gebruikt foto's van monumenten die u aan de leerlingen toont. U bespreekt de afbeeldingen in relatie tot wat in de les vermeldt staat. U gaat na of de leerling bekend is met het Lalla Rookh gebouw. Deze naamgeving kunt u in relatie brengen tot het zeilschip waarmee de Brits-Indiërs hier kwamen. Eventueel laat u de groepjes verwerkingsopdracht 1 maken.

U verdeelt de klas in groepjes.

U geeft de opdracht om een tijdslijn te maken en op deze tijdslijn de komst van de verschillende groepen aan te geven.

Zie hiervoor ook verwerkingsopdracht 2.

Aan het eind van deze les kunt u samen met de leerlingen nogmaals naar de wereldkaart op afbeelding 1 kijken. Op deze kaart zijn de verschillende landen van waaruit groepen mensen naar ons land zijn gehaald, en die in dit thema zijn besproken, gekleurd.

LES 3

INTRODUCTIE

U vraagt de leerling om aan te geven over welk(e) monument(en) hij/zij al iets weet of over gehoord heeft. U maakt kort aantekeningen over wat opgenoemd wordt. U geeft de leerlingen aan waarover de les zal gaan.

ACTIVITEIT(EN)

U laat de leerlingen de les voor zichzelf lezen. U heeft in een enveloppe niet gesorteerde repen met daarop een jaartal of kernbegrip (in rood geschreven) en informatie die hoort bij zo een jaartal of kernbegrip (in zwart geschreven).

U verdeelt de klas in groepen naar gelang het aantal enveloppen. De groepen moeten de juiste informatie zien te verzamelen bij een jaartal of kernbegrip.

U wijst een groep aan die de andere groepen vraagt naar een reep waarop informatie staat van hun jaartal of kernbegrip. De groep die de informatie heeft, kan deze vrijuit geven. Daarna is deze nieuwe groep aan de beurt om te vragen. De groepen gaan zo door totdat alle groepen hun informatie rond jaartal of kernbegrip hebben verzameld.

U gaat door tot alle informatie gedeeld is (maximaal 4 zaken per onderwerp). U controleert samen met de groepen of alle informatie juist is uitgewisseld en laat de informatie op het bord plakken.

Indien de mogelijkheid bestaat een monument in de omgeving van de school te bezoeken, kunt u dit ook doen. Laat de leerlingen zelf vertellen wat ze aan het monument kunnen zien. Vraag ook of ze weten waarvoor en wanneer het monument dat wordt besproken is opgericht.

Om deze activiteit te beoordelen kunt u de evaluatiewijzer gebruiken. Let op 'Inhoud opdracht', 'Uitwerking opdracht' en 'Luisterhouding'.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Agent-generaal: De agent-generaal gaf leiding aan een organisatie die omschreven werd als het Immigratie-Departement. In bepaalde periodes was er naast de agent-generaal ook een sub-agent. Het departement hield zich bezig met de werving, verdeling en bescherming van contractarbeiders. Daarnaast zorgden ze ook voor de terugkeer van de contractarbeiders die na het uitdienen van het contract terug wilde naar hun geboorteland.

Chinezen: De eerste Chinese immigranten, die naar Suriname zijn gekomen, zijn voornamelijk afkomstig uit een bepaald deel van China, namelijk uit **Zuidoost China** (Hakka-Chinezen).

In Nederland was een maatschappij opgericht die zich speciaal met de werving

bezighield. In 1858 vroegen de plantagehouders in Suriname, uit angst voor een toekomstig tekort aan goedkope arbeidskrachten, het gouvernement om steun bij het werven van arbeiders. Met de werving van 18 Chinezen datzelfde jaar voor contractarbeid op de plantage Catharina Sophia begon een periode van 20 jaar Chinese arbeidsmigratie naar Suriname. Tussen 1865 en 1869 zijn er circa 3.000 Chinezen naar Suriname gekomen. Na afloop van hun contractperiode van vijf jaar mochten ze kiezen of ze terug wilden naar China of wilden blijven. En als ze bleven, kregen ze bijvoorbeeld een kostgrondje. Ongeveer een derde deel van de arbeidscontractanten heeft gebruik gemaakt van het recht om terug te keren naar huis.

In 1915 waren er 961 Chinezen in Suriname,

in 1924 1454. Deze toename was te verklaren door het feit dat er behalve contractarbeiders ook vrije migranten naar Suriname vanuit China kwamen. evenals familie en kennissen die hadden gehoord dat je in “de West” kon werken. Wie zich aanmeldde voor werk kreeg bovendien een premie.

Contract: Een contract is een arbeidsovereenkomst of een afspraak tussen minimaal twee personen over wat ze met elkaar of voor elkaar zullen gaan doen.

Contractarbeid: Dit is een systeem van “vrije” arbeid waarvan koloniale landen gebruik maakten in hun kolonies.

Emigratie-agent: Dit is een persoon of organisatie die zich bezighoudt met personen die van plan zijn te emigreren.

Emigreren: Dit is de handeling waarbij mensen hun geboorteland verlaten om zich voor langere tijd, of permanent, in het buitenland te vestigen.

Emigranten: Dit zijn mensen die hun geboorteland verlaten om zich voor langere tijd of blijvend in het buitenland te vestigen.

Geweld: Wanneer een of meerdere personen de ander vernederen of bedreigen. Geweld kent vele vormen. Bijvoorbeeld schoppen of slaan, maar ook mishandeling en schelden. Geweld kan overal plaatsvinden: op school op straat, maar ook in huis op de televisie of op sociale media.

Nederlandse boeren/ 20 juni 1845: In 1845 kwamen vijftig arme Nederlandse boerengezinnen aan in Suriname. De kolonisten stonden onder leiding van de dominees Arend van den Brandhof, dominee. Bettink, en dominee Copijn. Vruchtbare grond, ruimte, woningen, vee: alles zouden deze kolonisten krijgen. Maar, de slechte voorbereiding, barre omstandigheden en grote sterfte onder de kolonisten waren de oorzaak voor het doen mislukken van deze kolonisatiepoging te Voorzorg en later te Groningen in Saramacca. In **1853** werd de kolonisatiepoging beëindigd en de 167

overgebleven Hollandse boeren verhuisden naar de rand van Paramaribo en werkten zich op tot welvarende boeren. Zij leverden melk en groenten aan de stedelijke bevolking. De nazaten van de Nederlandse boeren die in de 19e eeuw kwamen, worden **boeroe's** genoemd.

Immigranten: Dit zijn mensen die zich vanuit andere landen in ons land gevestigd hebben.

Janey Tetary (De Koppige): Zij was een jonge immigrante en de leider van het verzet op plantage Zorg en Hoop. In 1884. Op advies van Barnet Lyon werd zij om het leven gebracht om het verzet te breken. Dat gebeurde op 24 september 1884. De kunstenaar George Ramjiawansingh maakte het standbeeld van Janey Tetary. Het staat aan de Grote Combéweg in Paramaribo.

Lalla Rookh/ 5 juni 1873: De eerste 400 “Hindostanen” werden door het zeilschip de Lalla Rookh vanuit Calcutta (toen **Brits-Indië**, vanaf 1945 India) naar Suriname gebracht. Tussen 1873 en 1916 zetten zo’n 34.000 Brits-Indische immigranten voet op Surinaamse bodem

Leiders: De aanvoerders, wie zegt wat er moet gebeuren, wie voorop staat voorbeeld: de leider van een groep arbeiders.

Madeira: Een eiland voor de kust van Afrika. Op hun zeereizen om de westkust van Afrika te verkennen bereikten de Portugezen op 1 juli 1419 dit eiland en namen het in bezit. Vanwege haar vruchtbare grond en haar strategische ligging werd het eiland vrijwel onmiddellijk gekoloniseerd door Portugal. Vanaf 1455 werd er suiker(riet) verbouwd en werd er wijn geproduceerd. Van 1852 tot 1872 verkeerde de wijnbouw in een crisis door een aantal ziektes, waardoor complete oogsten werden vernietigd. Dit had een grote emigratiestroom tot gevolg. Vooral naar Zuid Amerika, waaronder het Caribisch Gebied. De eerste groep uit Madeira kwam op 15 augustus 1853 naar Suriname. Hun komst was aan toeval te danken. Ze waren eigenlijk op weg naar

Brits-Guyana, Demerara, maar door een vergissing voer hun schip de Surinamerivier op. In totaal zijn van Madeira 500 immigranten als contractarbeiders naar Suriname gekomen, van wie ongeveer 60% mannen, 20% vrouwen en 20% kinderen. Op de plantages was de sterfte onder hen groot: van de 224 migranten uit de jaren 1863-1864 bijvoorbeeld, was binnen drie jaar de helft overleden.

De eerste groep werd in 1854 gevolgd door een van 155, die met de schoener (schip) Libania en Adelaida naar Suriname kwam. Immigratiewetgeving bestond er toen nog niet. Om de komst van meer immigranten aan te moedigen, verleende het gouvernement echter faciliteiten en stelde regels vast. Latere pogingen om meer Madeirezen naar Suriname te halen hadden desondanks niet veel succes. In 1863 kwamen er nog 36 Madeirezen over en nadat het op grond van de Emancipatiewet mogelijk was geworden om premies toe te kennen bij aanvoer van immigranten, kwamen er in 1864 nog 188 uit Madeira. Hiermee kwam een einde aan de contractmigratie van Madeirezen, want een nieuwe poging in 1884 mislukte.

Mariënborg: Mariënborg is in 1745 als suikerplantage gesticht door Maria de la Jaille. Na diverse malen van eigenaar te zijn gewisseld, werd de plantage in de 19e eeuw een koffieplantage. In 1882 werd een, voor die tijd, moderne suikerfabriek geopend die ook rum produceerde. In 1988 hield de Suikeronderneming Mariënborg op met productie.

Oost-Indië/Nederlands-Indië: Ook bekend als **Nederlands-Oost-Indië**. De Nederlandse aanwezigheid dateert van het eind van de 16e eeuw vanwege de handel. De naam Nederlands-Indië kwam bij de Verenigde Oost Indische Compagnie in de jaren 1620-1622 al voor, toen Nederland het gebied koloniseerde.

8 augustus 1890: In 1890 kreeg de Nederlandse Handelmaatschappij toestemming om 100 contractarbeiders te werven op het eiland Java. De eerste Javaanse contractarbeiders kwamen op 8 augustus 1890 aan in Suriname en werden op plantage Mariënborg te werk gesteld. In totaal emigreerden 32.956 Javanen naar Suriname, waarvan er 9384 weer terugkeerden naar Indonesië. Zij bleven aanvankelijk vooral werkzaam in de kleinlandbouw, ook omdat ze na het einde van hun contract een stuk land kregen van de overheid. De Javaanse immigratie stopte met het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog.

Staking: Het neerleggen van het werk door werknemers, zonder dat het arbeidscontract is beëindigd. Vaak wordt dit gedaan met als doel de werkgever te bewegen eisen van de werknemers in te willigen.

Verzet: Verzet is reageren op zaken waar je geen zin in hebt. Verzet is tegenstand tegen geweld en macht. Traditioneel verzet is fysiek en vaak gewelddadig.

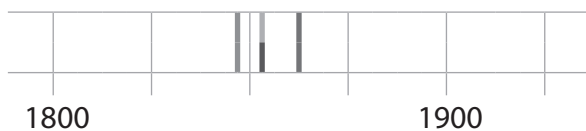
Werven: Zoeken of ronselen.

Werver: Iemand die werkvolk zoekt, soms ronselt en aanneemt.

1 Onze samenleving verandert

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. Schrijf op uit welke groepen de bevolking van ons land in de 18e eeuw bestond.
*De bevolking in ons land bestond in de 18e eeuw uit Europeanen, Afrikaanse slaafge-
maakten en kleurlingen. Er woonden ook Inheemsen en Marrons in ons land.*
2. a. Leg uit waarom er in de 19e eeuw verschillende groepen mensen naar ons land kwamen.
In de 19e eeuw kwamen er verschillende groepen mensen naar ons land, omdat de plantage-eigenaren na de afschaffing van de slavernij goedkope arbeidskrachten nodig hadden.
 - b. Waren dit andere groepen mensen dan de groepen die al in ons land woonden?
Ja, dit waren andere groepen mensen dan de mensen die reeds in ons land woonden.
 - c. Kijk naar de titel van dit thema. Leg uit wat bedoeld wordt dat onze samenleving verder veranderde.
Onze samenleving veranderde verder, doordat er andere bevolkingsgroepen in ons land kwamen wonen en werken.
3. In een groepje maken jullie de volgende opdracht:
Schrijf in je schrift: Nederlandse boeren. Daar onder schrijf je:
 - Uit welk land kwam deze groep?
De Nederlandse boeren kwamen uit *Nederland*.
 - Wanneer kwam de eerste groep in ons land aan?
De eerste groep kwam op *20 juni 1845* in ons land aan.
 - Waarvoor kwamen ze naar ons land?
Zij kwamen om *aan landbouw te doen*.
 - Waar in ons land gingen zij wonen?
Zij gingen wonen *op plantage Voorzorg aan de Saramaccarivier*.
 - Hoe waren de omstandigheden daar?
De omstandigheden waren *slecht, want niets was geregeld voor ze*.
 - Hoe worden de nakomelingen van deze groep tegenwoordig genoemd?
De nakomelingen van deze groep worden *boeroe's genoemd*.
4. Neem de tijdlijn over in je schrift:

- a. Welke eeuw geeft deze tijdlijn aan?
De 19e eeuw.
- b. Geef aan:
 - Het jaar waarin de eerste groep Hollandse boeren kwam. *(1845 is aangeduid in oranje)*
 - Het jaar waarin de eerste groep Portugezen kwam. *(1853 is aangeduid in geel)*
 - Het jaar waarin de eerste groep Chinezen kwam. *(1853 is aangeduid in blauw)*
 - Het jaar waarin de slavernij in ons land werd afgeschaft. *(1863 is aangeduid in groen)*

5. a. Leg uit waarom er gezegd wordt dat de eerste groep Portugezen per toeval in ons land aankwam.
De Portugezen kwamen per toeval naar ons land, omdat de kapitein zich had vergist en de Suriname rivier was opgevaren. Het schip was eigenlijk onderweg naar Brits-Guyana.
 - b. Wat is een belangrijke reden dat ze toch zijn gebleven?
De Portugezen vonden werk op de plantages.
6. Schrijf het goede antwoord op:
 De eerste groep Chinezen ging werken...
 - a. in de handel.
 - b. in het district Coronie
 - c. **op plantage Catharina Sophia**
 - d. op plantage Voorzorg
7. Leg uit wat met een contract wordt bedoeld.
Met een contract bedoelt men een arbeidsovereenkomst. In zo een overeenkomst staan de afspraken over het werk en het loon.
8. a. Waar moesten de contractarbeiders gaan werken?
De contractarbeiders moesten werken op de plantages.
 - b. Welke mensen werkten daar eerder?
Eerder werkten de slaafgemaakten op de plantages.
9. De komst van de Portugezen en Chinezen was een proef. Leg uit wat het koloniaal bestuur wilde weten met deze proef.
Met deze proef wilde het koloniaal bestuur te weten komen of het werk op plantages gedaan kon worden door contractarbeiders uit andere landen.
10. De proef uit de vorige vraag is voor een deel mislukt en voor een deel gelukt. Neem de tabel over in je schrift en vul in:

Voor een deel mislukt, omdat...	Voor een deel gelukt, omdat...
1. <i>de Portugezen en de Chinezen ons land na hun contracttijd verlieten en er kwamen geen nieuwe groepen.</i>	1. <i>bleek dat het werk op de plantages door contractarbeiders gedaan kon worden en er daarom later meer contractarbeiders naar ons land gehaald werden.</i>

De komst van Hindostaanse en Javaanse contractarbeiders

VRAGEN EN ANTWOORDEN

1. a. Zoek op in de les welke overeenkomst de Nederlandse regering in 1870 sloot met de Engelse regering.
In 1870 werd er een overeenkomst gesloten, waarbij Nederland toestemming kreeg om contractarbeiders uit Brits-Indië te halen.
 - b. Leg uit waarom Nederland deze afspraak maakte.
Nederland maakte deze afspraak, omdat ze contractarbeiders nodig hadden. In Brits-Guyana was men tevreden over het werk van de Brits-Indische contractarbeiders. Brits-Indië was een kolonie van Engeland, daarom moest de Nederlandse regering toestemming krijgen van de Engelse regering.
2. Schrijf het juiste antwoord op:
Engeland moest toestemming geven voor de komst van Brits-Indiërs naar ons land, omdat:
 - a. *Brits-Indië een kolonie was van Engeland.*
 - b. De Brits-Indiërs met Engelse schepen kwamen.
 - c. De Brits-Indiërs al in Brits-Guyana werkten.
 - d. Nederland altijd toestemming moest vragen aan Engeland.
3. a. Zoek het woord werven op in een woordenboek of op internet. Schrijf op wat met werven wordt bedoeld.
Met werven bedoelt men het zoeken naar en in dienst nemen van arbeiders.
 - b. Beschrijf hoe de werving in Brits-Indië gebeurde.
De wervers gingen naar plaatsen in Brits-Indië waar de mensen arm waren. Of waar er veel mensen woonden, die geen grond hadden om te planten en er weinig werk was.
 - c. Leg uit waarom de wervers mooie verhalen over Suriname vertelden.
Er werden mooie verhalen verteld, om de mensen over te halen om in dienst te treden en te emigreren.
4. Neem het schema over in je schrift en vul in:

Emigranten zijn ...	Immigranten zijn ...
<i>Mensen die uit een land vertrekken om in een ander land te gaan wonen.</i>	<i>Zijn de mensen uit een ander land die in ons land zijn komen wonen.</i>

5. Neem het schema over in je schrift en vul in:

	Emigratie-agent	Agent-generaal
In welk land werkte hij?	<i>Brits-Indië (te Calcutta) (of India)</i>	<i>Suriname</i>
Wat moest hij doen?	<i>Hij moest voldoende mensen zoeken die uit hun land wilden emigreren.</i>	<i>Hij moest de immigranten opvangen en hun te wijzen op hun plichten en rechten.</i>

6. Welke bewering is juist.
- Emigranten van het ene land zijn immigranten in een ander land.
 - Emigreren is het tegenovergestelde van immigreren.
- Alleen bewering I is juist.
 - Alleen bewering II is juist.
 - Bewering I en II zijn juist.**
 - Bewering I en II zijn onjuist.
7. In een groepje maken jullie de volgende opdracht:
Schrijf in je schrift: Hindostaanse contractarbeiders.
Daar onder schrijf je:
- Uit welk land kwam deze groep?
Deze groep kwam uit **Brits-Indië. (nu: India)**
 - Wanneer kwam de eerste groep in ons land aan?
De eerste groep kwam **op 5 juni 1873** aan in ons land.
 - Met welk schip kwamen zij aan?
Zij kwamen aan met het schip **de Lalla Rookh**.
 - Waarvoor kwamen ze naar ons land?
Zij kwamen om **als contractarbeiders te werken op plantages in ons land**.
 - Noem twee monumenten op die aan de komst van Hindostaanse contractarbeiders herinneren. Schrijf ook op waar deze monumenten staan.
Het monument van Baba en Mai in Paramaribo en het monument van het zeilschip Lalla Rookh te Groningen. (ander antwoord kan ook)
8. a. Omschrijf met eigen woorden wat met een contract wordt bedoeld.
Met een contract wordt bedoeld een afspraak over het werk dat een arbeider moet doen en het loon dat hij daarvoor zou ontvangen. (arbeidsovereenkomst)
- b. Noem drie punten uit het contract van de immigranten.
In het contract stond onder meer dat
- ze vijf jaar moesten werken op een plantage.**
 - de vrouwen 40 cent en de mannen 60 cent per dag kregen, en**
 - ze recht hadden op een huis.**
- (Andere punten opgenoemd in de les zijn ook goed)**
- c. Ga van elk punt na of het een recht of een plicht is.
Antwoord is afhankelijk van de genoemde punten
9. Leg uit waarom de Nederlandse regering het besluit nam om over te gaan tot immigratie van Javaanse contractarbeiders.
De Nederlandse regering nam het besluit om over te gaan tot de immigratie van Javaanse contractarbeiders, omdat Oost-Indië (nu: Indonesië) een kolonie was van Nederland. Ze hoefden dus geen toestemming te vragen.

10. In een groepje maken jullie de volgende opdracht:

Schrijf in je schrift: Javaanse contractarbeiders.

Daaronder schrijf je:

- Uit welk land kwam deze groep?

Deze groep kwam uit *Oost-Indië (of: Java, of: Indonesië)*

- Wanneer kwamen de eerste groep in ons land aan?

De eerste groep kwam *8 augustus 1890* in ons land aan.

- Met welk schip kwamen zij aan?

Zij kwamen aan met het schip *Prins Willem 2.*

- Waarvoor kwamen ze naar ons land?

Zij kwamen om *als contractarbeiders te werken op onze plantages.*

- Noem een monument op dat aan de komst van Javaanse contractarbeiders herinnert.

Schrijf ook op waar dit monument staat.

Het monument ter nagedachtenis aan de komst van de eerste Javanen staat in Suriname te Mariënborg. (ander antwoord kan ook)

Het verzet van de contractarbeiders

VRAGEN EN ANTWOORDEN

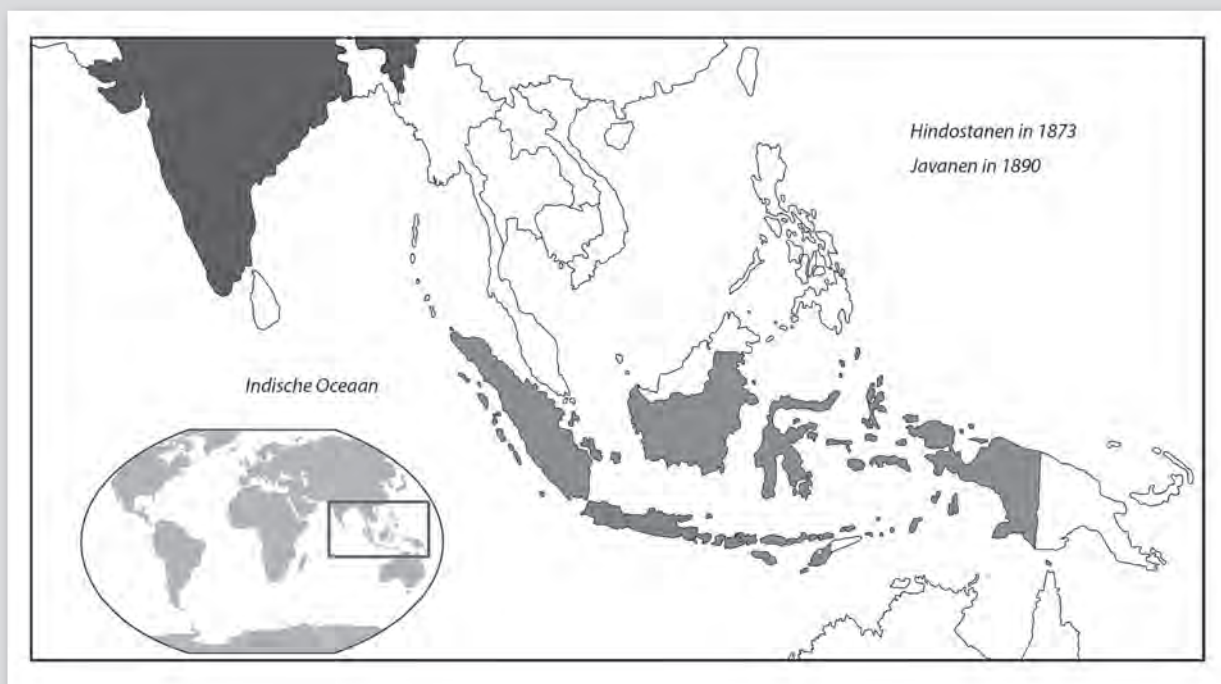
1. Welke bewering is **niet** juist?
Onder de contractarbeiders werden mensen ziek, omdat...
 - a. de arbeiders in slecht gebouwde huizen moesten wonen.
 - b. bij zware regens het vuile water in hun huizen kwam.
 - c. ***er gratis medische verzorging was.***
 - d. er muskieten en andere insecten in de huizen kwamen.
2. Welk antwoord is juist.
De werkdag van de arbeiders was lang. Zij werkten...
 - a. van 06:00 tot 15:00.
 - b. van 06:00 tot 17:00.
 - c. ***van 06:00 tot 18:00.***
 - d. van 06:00 tot 20:00.
3. Schrijf drie redenen op waarom de immigranten in verzet kwamen.
 - ***De immigranten mochten de plantages niet zonder toestemmingsbewijs van de plantage-eigenaar verlaten.***
 - ***De immigranten werden gestraft met zweepslagen en werden ook beledigd.***
 - ***Er werd niet naar de klachten van de immigranten geluisterd.***
4. a. Omschrijf met eigen woorden wat met staking wordt bedoeld.
Met staking wordt bedoeld dat mensen/ arbeiders weigeren om het werk te doen, omdat zij ontevreden zijn. Het kan bijvoorbeeld gaan over de werkomstandigheden of over het salaris.
 - b. Noem een voorbeeld van nu, waarbij mensen gaan staken.
Antwoord verschilt per leerling/ omgeving
 - c. Waarom gaan mensen staken?
Mensen gaan staken omdat ze hopen dat de werkomstandigheden daardoor zullen verbeteren.
5. Vertel hoe de directeurs van plantages reageerden op het verzet van de immigranten.
Met geweld. Politie en soldaten werden erbij gehaald om het verzet te breken.
6. Welke bewering is juist?
 - I. Leiders van het verzet werden vaak gevangen genomen of doodgeschoten.
 - II. Leiders van het verzet waren altijd mannen.
 - a. ***Alleen bewering I is juist.***
 - b. Alleen bewering II is juist.
 - c. Bewering I en II zijn juist.
 - d. Bewering I en II zijn onjuist.
7. a. Op welke plantage vond er in 1902 een grote opstand plaats?
Op de plantage Mariënborg.
 - b. Waarom kwamen de contractarbeiders op deze plantage in verzet?
De contractarbeiders kwamen in verzet, omdat de directeur hen lagere lonen wilde uitbetalen, zodat hij meer of nog evenveel winst kon maken. De directeur eigende zich ook vrouwen toe.

8. Beschrijf in vijf regels wat er tijdens het verzet op plantage Mariënborg gebeurde.
Tijdens het verzet weigerden de contractarbeiders te werken. Zij werden toegesproken door de directeur. In hun ontevredenheid en hun woede vielen zij de directeur aan. Zij doodden hem met houwens. De politie en soldaten werden opgeroepen. Er werden veel mensen gearresteerd. Ook werd er daarbij geschoten en er vielen doden en gewonden.
9. Lees de volgende zin:
"Het verzet van contractarbeiders heeft er niet voor gezorgd dat zij beter behandeld en betaald werden."
Ben je het eens met deze bewering? Waarom wel of niet?
Antwoord verschilt per leerling.
(Bijvoorbeeld: Ik ben het wel eens met deze bewering, omdat het verzet van de contractarbeiders met geweld werd gebroken. De contractarbeiders moesten onder dezelfde omstandigheden blijven werken.)
10. Leg uit waarom er standbeelden en monumenten worden opgericht van mensen die tijdens het verzet zijn omgekomen.
Standbeelden en monumenten worden opgericht ter herdenking aan hun strijd en hun offers.

VERWERKINGSOPDRACHTEN

1. Neem de onderstaande kaart over in je schrift (of zie kopieerblad 8.1)

- a. Geef op de kaart het volgende aan:
- Kleur op deze kaart India blauw.
 - Kleur op deze kaart Indonesië groen.
 - Schrijf erbij vanaf welke jaren er contractarbeiders uit deze landen naar Suriname kwamen.
Hindostanen in 1873
Javanen in 1890
 - Schrijf Indische Oceaan op de juiste plaats.

- b. In de klas zoeken jullie samen met de leerkracht op een wereldkaart (of in een atlas) over welke oceanen de schepen vanuit India en Indonesië, langs het zuidpunt van Afrika naar ons land kwamen.

De schepen kwamen vanuit de Indische en de Atlantische Oceaan.

2. Teken in je schrift een tijdlijn. De tijdlijn begint bij 1800 en eindigt bij 1900. Zoek in de lessen op welke vijf groepen immigranten in deze eeuw naar ons land kwamen. Plaats de jaartallen en groepen op de juiste plek op de tijdlijn.

3. In dit thema zijn foto's te zien van verschillende monumenten die herinneren aan de komst van immigranten naar ons land. Ook zijn er monumenten die herinneren aan het verzet van de contractarbeiders.
- a. Zoek op en omschrijf met eigen woorden wat met een monument wordt bedoeld.
Het antwoord verschilt per leerling.
Een monument is een gebouw (oud of nieuw of een ruïne), een kunstwerk of een beeld dat herinnert aan een bepaalde plaats, gebeurtenis of persoon.
- b. Zijn er monumenten bij jou in de buurt? Zo ja, welke en waarvoor zijn die monumenten bedoeld?
Het antwoord zal per leerling verschillen.
- c. In de klas bespreken jullie met elkaar of je monumenten belangrijk vindt. Waarom wel of niet.
Het antwoord zal per leerling verschillen.
4. Ook tegenwoordig komen er nog immigranten uit andere landen naar Suriname om hier te werken. Sommige komen als contractarbeiders voor grote bedrijven. Beantwoord de volgende vragen in groepjes:
- a. Bedenk twee redenen waarom mensen uit andere landen zouden besluiten om in ons land te komen werken.
Het antwoord zal per leerling verschillen.
- b. Bedenk ook een reden waarom grote bedrijven in ons land zouden besluiten om contractarbeiders uit een ander land te laten halen.
Antwoord verschilt per leerling
(bijvoorbeeld: contractarbeiders uit een ander land zijn goedkoper.
Of: het is een buitenlands bedrijf dat met eigen mensen werkt)
- c. Ken je ook een bedrijf waar er contractarbeiders werkzaam zijn?
Antwoord verschilt per leerling
5. Mensen die gaan emigreren, besluiten om uit hun eigen land weg te gaan en ergens anders te gaan werken en wonen. Zou jij in een ander land willen gaan wonen?
- Als je "ja" zegt, vertel naar welk land je zou willen emigreren en waarom.
 - Als je "nee" zegt, vertel waarom je in Suriname zou willen blijven.
- Het antwoord zal per leerling verschillen.*

Verwerkingsopdracht 1

Hieronder kan u de kwartaalopdrachten vinden voor het derde kwartaal nadat u thema 6, 7 en 8 heeft behandeld in de les.

Uit de volgende vier opdrachten kiest u minimaal één opdracht die u samen met de leerlingen uitvoert.

1. MUSEUMBEZOEK

Doel	Het doel van dit museumbezoek is om zich in te leven in hoe het vroeger was, om informatie over de onderwerpen te verkrijgen en ten toon gestelde voorwerpen te bezichtigen.
Groepsgrootte	Het museumbezoek is klassikaal. Afhankelijk van de gekozen evaluatievorm worden er groepjes gevormd.
Duur	1 lesuur (30 min.) voorbereiding in de klas. 1 schooldag voor het museumbezoek. Een blokuur (2 x 30 min) voor de verwerking/evaluatie.
Materiaal	• Naar behoefte van het onderwerp • Bijlage 1: Lijst van musea • Evaluatiewijzer
Werkwijze	Een museumbezoek vergt een goede voorbereiding van u. U kiest uit naar welk museum u kunt gaan en met welk vervoer u er kunt komen. U gaat na wat de openingstijden zijn en of er een gids aanwezig is die de leerlingen kan rondleiden. Als het aantal leerlingen in uw klas groot is, is het aan te raden dat er een andere leerkracht of ouder(s) meegaan. Ook is het belangrijk goede afspraken te maken over hoe de leerlingen zich horen te gedragen zowel naar als in het museum. Het is sterk aan te bevelen dat u zelf het museum een keer bezoekt, voordat u er met uw klas naar toe gaat. U moet van tevoren weten welke informatie de leerlingen te horen of lezen zullen krijgen. De leerlingen worden door u voorbereid op het museumbezoek. U vertelt hen wat zij ervan kunnen verwachten. Hieronder valt ook een inhoudelijke voorbereiding. Trek een lesuur uit om in te gaan op de onderwerpen die bij het museumbezoek besproken zullen worden. Vraag aan de leerlingen waar ze nieuwsgierig naar zijn en wat ze graag te weten hopen te komen. U bespreekt ook de manier waarop het museumbezoek geëvalueerd zal worden.
Evaluatie	Er zijn verschillende evaluatiemogelijkheden. Hieronder enkele voorbeelden (maar een andere evaluatievorm zou ook kunnen): U kunt kiezen voor een quiz. Die kunt u zelf opstellen en de leerlingen kunnen die tijdens of na de rondleiding maken. Een andere mogelijkheid is het schrijven van een korte tekst over het bezoek aan het museum, bijvoorbeeld een artikel voor de kinder- of schoolkrant. In de klas kan er naar aanleiding van het museumbezoek ook een museumhoek worden ingericht, waarbij elke leerling iets van huis meeneemt en daarover kort vertelt.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Uitwerking opdracht', 'Inhoud opdracht' en 'Luisterhouding'. Andere indicatoren van de evaluatiewijzer kunnen ook geobserveerd worden, afhankelijk van de evaluatievorm waarvoor gekozen wordt.

2. MONUMENT/HET MAKEN VAN EEN KUNSTWERK

Doel	Op een creatieve manier een onderwerp uitbeelden.
Groepsgrootte	Groepen van 4 tot 5 leerlingen. (Afhankelijk van de klassengrootte)
Duur	Drie tot vier lesuren. (De opdracht wordt gegeven en uitgelegd. De leerlingen krijgen tijd om er thuis en ook in de klas aan te werken.)
Materiaal	• Verschillende mogelijkheden, afhankelijk van wat er beschikbaar is of wat leerlingen en u van huis mee kunnen nemen. Het kan om een tekening of poster gaan, maar het kan ook een kunstwerk zijn van restmateriaal zoals lege dozen en petflessen. Ook het gebruik van klei of papier-maché behoort tot de mogelijkheden. • Evaluatiewijzer
Werkwijze	Bij de thema's zijn er foto's geplaatst van standbeelden en monumenten. Misschien heeft u met uw leerlingen ook een bezoek gebracht aan een monument of standbeeld. Tijdens deze opdracht kiezen de leerlingen zelf een gebeurtenis of een onderwerp uit de afgelopen thema's. Bijvoorbeeld valt er te denken aan: • het verzet van slaafgemaakten. • de vrede die gesloten werd tussen Marrons en het koloniaal bestuur. • de afschaffing van de slavernij. • de komst van verschillende groepen immigranten en contractarbeiders. Maar ook eerdere onderwerpen uit het leerboek bieden mogelijkheden. Bijvoorbeeld: • de komst van Columbus. • het verzet en vrede van Inheemsen. • de overname van fort Zeelandia door Abraham Crijnssen. Rondom het gekozen onderwerp of de gebeurtenis maken de leerlingen in groepjes een monument, standbeeld of kunstwerk.
Evaluatie	Er kan een minitentoonstelling worden opgezet, waarbij elke groep hun kunstwerk aan de klas presenteert, met een korte uitleg welke gebeurtenis of onderwerp het uitbeeldt, welke materialen er zijn gebruikt en hoe het geheel in elkaar is gezet.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Uitwerking opdracht', 'Inhoud opdracht' en 'Presentatiehouding'.

3. WERELDKAART

Doel	Deze opdracht draagt bij aan het begrip van “hoe wij hier ook samen kwamen” en aan de ontwikkeling van burgerschapszin en (wereld) solidariteit. De leerlingen verzamelen en presenteren informatie over de komst van verschillende bevolkingsgroepen naar ons land.
Groepsgrootte	Groepen van 4 of 5 leerlingen. (Afhankelijk van de klassengrootte)
Duur	Drie tot vier lesuren van 30 minuten. (De opdracht wordt gegeven en uitgelegd. De leerlingen krijgen tijd om er thuis en ook in de klas aan te werken.)
Materiaal	• Een wereldkaart in de klas aan een muur, zichtbaar voor eenieder. • Foto's, tekeningen, stiften, kleurpotloden, scharen, lijmstiften, papier. • Evaluatiewijzer
Werkwijze	Elke groep leerlingen kiest een land of werelddeel van waaruit er groepen mensen naar ons land gekomen of gebracht zijn. In thema 8 zijn de volgende groepen behandeld: • Hollandse boeren uit Nederland. • Portugese contractarbeiders uit Madeira. • Chinese contractarbeiders uit China. • Hindostaanse contractarbeiders uit India. • Javaanse contractarbeiders uit Java (Indonesië). Eerder in het schooljaar zijn behandeld: • slaafgemaakten uit Afrika. • Europese kolonisten uit Europa (plantage-eigenaren). • Inheemsen (Trio's vanuit het zuiden, Arowakken vanuit Venezuela, Caraïben vanuit het Caribisch gebied. En nog langer geleden kwamen de Inheemsen via de Beringstraat vanuit Azië naar de Amerika's). De leerlingen gaan op zoek naar informatie over de komst van de mensen uit het land of werelddeel dat zij gekozen hebben. Te denken valt aan: • Welke (bevolkings)groep kwam uit dat land? • Waarom kwamen ze, of werden ze gebracht naar ons land? • In welke eeuw/tijd kwamen zij naar ons land? • Hoe kwamen zij naar ons land? (met welk vervoer, maar ook volgens welke route op de kaart, gedwongen of ongedwongen) • Welke taal spraken de voorouders van deze bevolkingsgroep? • Foto's, afbeeldingen of tekeningen van de bevolkingsgroepen, de landen waaruit zij vertrokken of van de reis en aankomst in ons land. Deze opdracht geeft ook de mogelijkheid tot eigen invulling/bijdrage van de leerlingen voor wat betreft verschillende cultuuruitingen van de verschillende bevolkingsgroepen.
Evaluatie	Elke groep presenteert zijn bevindingen aan de klas.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Uitwerking opdracht', 'Geschiedenisvaardigheden' en 'Presentatiehouding'.

4. TIJDLIJN

Doel	De leerling verzamelt en presenteert informatie over verschillende gebeurtenissen en onderwerpen, en plaatst deze in chronologische volgorde.
Groepsgrootte	Groepen van 3 tot 4 leerlingen. (Afhankelijk van de klassengrootte)
Duur	Drie tot vier lesuren. (De opdracht wordt gegeven en uitgelegd. De leerlingen krijgen tijd om er thuis en ook in de klas aan te werken.)
Materiaal	• Papier, stiften, kleurpotloden, scharen, lijmstiften. U en/of de leerlingen brengen deze materialen van thuis mee. • Maak wat ruimte vrij op een muur of op het bord waar de tijdlijn geplakt of getekend kan worden en de verschillende jaartallen op aangegeven kunnen worden. • Evaluatiewijzer
Werkwijze	Elke groep kiest een jaartal op de tijdlijn en schrijft informatie op rondom het gekozen jaartal en de daarbij horende gebeurtenissen of onderwerpen. De verschillende gebeurtenissen of onderwerpen worden in chronologische volgorde aangebracht. De jaartallen die gekozen worden, zijn tijdens de lessen behandeld. Uit de thema's 6 tot en met 8 kan onder meer gekozen worden voor: • 10 oktober 1760: Vrede tussen Marrons en het koloniaal bestuur. • 1808: Afschaffing van de handel in slaafgemaakten. • 1845: Komst van Hollandse boeren. • 1853: Komst van de eerste groepen Portugese en Chinese contractarbeiders. • 1863: Afschaffing van de slavernij en het begin staatstoezicht. • 1873: Komst van de eerste groep Hindostaanse contractarbeiders. • 1890: Komst van de eerste groep Javaanse contractarbeiders. Eventueel kunnen ook gebeurtenissen en onderwerpen uit thema's die reeds eerder in het schooljaar behandeld zijn, gebruikt worden (dan wordt de tijdlijn wel langer): • Komst van de eerste bewoners naar ons land. • 1492: komst van Columbus naar de Amerika's. • Tijdens de 16e eeuw: Europeanen komen naar de Guyana's op zoek naar goud. • 1651: Francis Willoughby koloniseert ons land. • 1667: Ons land wordt een kolonie van Nederland. • Tijdens de 18e eeuw: slavernij in ons land. Als de jaartallen/onderwerpen verdeeld zijn, bespreekt u welke informatie u van de leerlingen verwacht. Ook geeft u aan hoe lang de presentatie ongeveer moet zijn. De leerlingen kunnen de antwoorden halen uit hun leerlingenboek. Daarnaast kunnen de leerlingen gebruik maken van kranten, boeken of het internet (indien beschikbaar).
Evaluatie	De tijdlijn wordt klassikaal besproken. De presentatie vindt plaats in chronologische volgorde. Elke groep presenteert aan hand van het gekozen jaartal de daarbij horende gebeurtenis of onderwerpen.
Beoordeling	Gebruik de evaluatiewijzer om deze opdracht te beoordelen. Observeer 'Inhoud opdracht' en 'Presentatiehouding'.

BIJLAGE 1 LIJST VAN MUSEA

Hieronder kan u een lijst van musea vinden waaruit u kan kiezen.

1. Het Numismatisch Museum
Mr. F.H.R. Lim A Postraat 7	10. Geologisch Museum
Jaggernath Lachmonstraat 181
2. Villa Zapakara
Prins Hendrikstraat 17b	11. Pop-up gallery
Gongrijpstraat 14
3. Het Surinaamsch Rumhuis
Cornelis Jongbawstraat 18	12. Sport Museum
Letitia Vriesdelaan
4. Joods Museum
Keizerstaat 82-84	13. Bakkie Museum
Bakkie (Reynsdorp – Commewijne –
rechteroever)
5. Koto Museum
Prinsessestraat 43	14. Openlucht Museum Fort Nieuw
Amsterdam/Telecom Museum
Wilhelminastraat, Nieuw Amsterdam
(Commewijne)
6. MAS Maritiem Museum
Cornelis Jongbawstraat 2	15. Mangrove Educatie Centrum Coronie
Voorstraat (Coronie)
7. Lalla Rookh Museum
Lalla Rookhweg (Lalla Rookhcomplex,
gebouw 2)	16. Saamaka Marron Museum
Pikin Slee (Boven-Suriname)
8. Surinaams Museum
Abraham Crijnssenweg 1	17. Art Center
Botopasi (Boven-Suriname)
9. Leger Museum
Gemenelandsweg (Memre Boekoe
Kazerne)	

Bijlage 1 Evaluatiewijzer

Evaluatiewijzer voor geschiedenisopdrachten

	onvoldoende	voldoende	goed	zeer goed	Conclusie en eventuele werkpunten
	Beschikt niet over de vaardigheid	Beschikt over de vaardigheid			
Uitwerking opdracht	De leerling heeft niet gedaan wat gevraagd werd.	De leerling heeft een groot deel van de opdracht goed uitgevoerd.	De leerling heeft de opdracht goed uitgevoerd.	De leerling heeft de opdracht op een creatieve en originele manier uitgevoerd.	
Inhoud opdracht	De leerling kan de basisinformatie uit het leerlingenboek over het onderwerp niet vertellen.	De leerling kan de basisinformatie van het onderwerp wel vertellen.	De leerling kan iets meer dan de basisinformatie van het onderwerp vertellen.	De leerling kan met meer details over het onderwerp vertellen.	
Geschiedenis-vaardigheden *	De leerling gebruikt de vaardigheden onvoldoende of op een foute manier.	De leerling gebruikt één vaardigheid.	De leerling gebruikt twee vaardigheden.	De leerling gebruikt drie of meer vaardigheden.	
Luisterhouding	De leerling luistert niet naar de anderen of onderbreekt anderen voortdurend.	De leerling luistert oppervlakkig naar de anderen of onderbreekt de anderen af en toe.	De leerling luistert aandachtig maar reageert niet op de anderen.	De leerling luistert actief naar de anderen en laat de anderen volledig uitspreken.	
Presentatie-houding **	De leerling is aarzelend, kijkt weg van de klas en is een beetje onzeker.	De leerling is rustig en begint gemakkelijk te vertellen.	De leerling kan levendig vertellen en gemakkelijk op vragen antwoorden.	De leerling is heel zelfverzekerd en kan interactie tot stand brengen.	
Schrijfvaardigheden ***	De leerling gebruikt de vaardigheden onvoldoende of op een foute manier.	De leerling gebruikt één vaardigheid.	De leerling gebruikt twee vaardigheden.	De leerling gebruikt de drie vaardigheden.	

*** GESCHIEDENISVAARDIGHEDEN:**

- Verbanden leggen tussen gebeurtenissen
- Kritisch zijn
- Respect en een positieve houding tegenover andere culturen
- Verbanden leggen met het heden

**** PRESENTATIEHOUDING**

Geef de leerling de gelegenheid om de juiste houding te vinden. Help de leerling zich op haar of zijn gemak te voelen. Beoordeel de houding niet aan het begin van de presentatie, maar gaandeweg.

***** SCHRIJFVAARDIGHEDEN**

Beoordeel een (schrijf)verslag op:

- Structuur: Is er een inleiding, kern en slot?
- Opbouw: Is de opbouw van de informatie logisch weergegeven?
- Zinsbouw/woordkeuze: Zijn de zinnen volledig en is er voldoende variatie in de woordkeuze?

U BENT ALS LEERKRACHT VRIJ OM TE BESLISSEN:

- welke onderdelen van de evaluatie u zal beoordelen per opdracht.
- om bij discussie of groepswork de leerlingen te beoordelen op hun luisterhouding.
- om bij presentaties de leerlingen te beoordelen op hun presentatiehouding.
- om bij schrijfopdrachten rekening te houden met de schrijfvaardigheden van de leerlingen.

Laat de leerlingen steeds bij aanvang van de les of een opdracht weten waarop ze geëvalueerd worden.

